

Літаратура і Мастацтва

ВЫДАЕЦЦА
3 1932 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАУЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

№ 52 (2838)

Пятніца, 24 снежня 1976 г.

Цана 8 кап.

Затрымайце вулічны рух: кроцьць наша заўтра!..
Яно маленькае па ўзросту, яно расце, яно верыць у сонца і праўду. Дарогу дзятве!

Фота Ю. ІВАНОВА.

Крыніца талентаў.

З ПЛЕНУМА СП БССР.

стар. 3, 4, 5.

Літаратурная спадчына.

ЯК ЯЕ БЕРАЖОМ?

стар. 6.

Вытворчая тэма —

надзённая тэма.

ПАСЯДЖЭННЕ «КРУГЛАГА

СТАЛА».

стар. 10, 11.

Ці быць «старому
гораду»?

стар. 15.

Пеўчы горад Магілёў.

стар. 14.

ПІСЬМЕННІКІ— ПЯЦІГОДЦЫ

«Літаратура і жыццё. Аб творчай садружнасці рэдакцыі з падшэфнымі калектывамі» — такое пытанне днямі абмеркавана на адкрытым партыйным сходзе партыйнай арганізацыі Саюза пісьменнікаў БССР.

З уступным словам выступіў Уладзімір Юрэвіч, які раскажаў аб тым, што зроблена па наладжванню творчых сувязей беларускіх пісьменнікаў з калектывамі рабочых і калгаснікаў. Асобна ён спыніўся на праблеме нарыса аб рабочым класе, аб перадавіках вытворчасці, нашых сучасніках.

Вопытам шэфскай работы, планами па далейшаму ўмацаванню творчых кантактаў з падшэфнымі працоўнымі калектывамі падзяліліся на сходзе Віктар Ракаў («Полымя»), Леанід Дайнека («Малодзец»), Мікола Гроднеў («Беларусь»), Анатоль Казловіч («Неман»), Аляксандр Капусцін (штотыднёвік «Літаратура і мастацтва»). Выступілі таксама Аляксей Русецкі і Аляксандр Міронаў.

Партыйны сход вызначыў канкрэтныя задачы камуністаў, накіраваныя на больш шырокае разгортванне сувязей беларускіх літаратараў з працоўнымі калектывамі, больш грунтоўнае адлюстраванне поспехаў працоўных у дзесяцігоддзі і паказ духоўнага свету нашага сучасніка — будаўніка камунізму.

ЗАКЛІКАЛЬНЫ ГОЛАС ПЛАКАТА

Надзвычай шырокі і разнастайны тэматычны дыяпазон V Усесаюзнай выстаўкі плаката, якая адкрылася 21 снежня ў Мінскім Палацы мастацтваў. У экспазіцыі, якая ўключыла больш чым восемсот работ з усіх саюзных рэспублік, глыбока раскрыта роля Камуністычнай партыі як галоўнай арганізуючай і стваральнай сілы нашага грамадства. Шмат увагі, працы і таленту аддаюць мастакі ленинскай тэме, тэме Вялікага Кастрычніка, яго слаўнаму 60-годдзю.

Вялікі раздзел займаюць плакаты, прысвечаныя рэалізацыі велічнай Праграмы міру, выдат-

най ролі ў яе ажыццяўленні Генеральнага сакратара ЦК КПСС таварыша Л. І. Брэжнева. Пазія пераўтвараючай зямлю працы, рамантыка далёкіх дарог, пакарэннае космасу і ахова прыроды, Алімпіяда-80 і тэатральныя прэм'еры — усё гэта ў экспазіцыі прыцягвае багачам жапраў і арыгінальнасцю творчых пошукіў.

— Гэта самая прадстаўнічая за ўсе гады выстаўка, — сказаў на яе адкрыцці сакратар праўлення Саюза мастакоў СССР А. М. Савасцюк. — Яна пераканаўча дэманструе ўзросшую ролю палітычнага плаката як баявога, наступальнага жанра савецка-

га выяўленчага мастацтва.

Сярод аўтараў лепшых работ імёны вядомых майстроў, такіх, як лаўрэат Дзяржаўных прэмій СССР В. Карэнік, маладых — мастакі А. М. Лук'янава, тбілісец В. Наргемашвілі, рыжана Г. Кірке і многіх іншых.

Каля пяцідзясяці плакатаў паказваюць беларускія мастакі. Прыцягвае ўвагу глядачоў трыціццаць аб'ёмаў І. Радунскага, работа В. Крукоўскага «Навечна ў памяці народа», лісты аб ахове прыроды, аб саюзнавучкі і вытворчасці, тэатральныя афішы.

На адкрыцці выстаўкі прысутнічалі сакратар ЦК КПБ А. Т. Кузьмін і загадчык аддзела культуры ЦК КПБ А. Л. Петрашкевіч.

Выстаўка працягнецца да канца студзеня.

ШТОГАДОВЫЯ прэм'іі, якія прысуджае часопіс «Полымя» за лепшыя літаратурныя матэрыялы, змешчаныя на яго старонках, сталі ўжо добрай традыцыяй.

«ПОЛЫМЯ» АДЗНАЧЫЛА ЛЕПШЫХ

Найбольш значныя творы адзначаны і сёлета.

Па прозе: **ІВАН ШАМЯКІН** — за аповесць «Гандлярка і паэт», №№ 1, 2 — першая прэмія; **БАРЫС САЧАНКА** — за аповяданне «Падгала», № 1 — другая прэмія.

Па паэзіі: **ГЕНАДЗЬ БУРАЎКІН** — за цыкл вершаў з кнігі «Варта вернасці», №№ 1, 11 — першая прэмія; **НЭЛІ ТУЛУПАВА** — за нізку вер-

шаў, № 3 — другая прэмія.

Па нарысах і публіцыстыцы: **САВЕЛІЙ ПАУЛАУ** — за нарыс «Эгрэта альба», № 10.

Па крытыцы і літаратурнаадувацтву: **ДЗМІТРЫЙ БУГАЕУ** — за артыкулы «Ад апавядання да рамана. Станаўленне творчай індывідуальнасці Івана Мележа», № 1 (1975 г.), «Вернасць прызванню. Пасля «Мінскага напрамку», №№ 1, 2 (1976 г.) — першая прэмія; **НІНА МАЦЯШ** — за рэцэнзію «Немагчымасць, магчымасці поўная», № 3 — другая прэмія.

ЕН ВІЎ АДНЫМ З ПЕРШЫХ

Ядвігін Ш. (сапраўднае прозвішча Антон Іванавіч Лявішкі) — адзін з першых беларускіх празаікаў. Талент пісьменніка быў шматгранным.

Нядаўна чытачы атрымалі мажлівасць найбольш усебакова пазнаёміцца з творчасцю Ядвігіна Ш. Аднагомік яго «Выбраных твораў» выйшаў у выдавецтве «Мастацкая літаратура». Укладанне кнігі, прадмова і каментарыі І. Чыгрына.

Творы пісьменніка друкуюцца ў асноўным з захаваннем асаблівасцей мовы таго часу. Папраўкі ж тычацца фанетычных і сінтаксічных адхіленняў.

Семінар у Каралішчавічах

Снежаньскія семінары маладых літаратараў у Каралішчавічах сталі традыцыйнымі. Тое ж месца, тая ж атмосфера. І ўсё ж апошні быў у нейкай ступені спеасаблівым: на яго з'ехалася больш за трыццаць чалавек, якія ні разу не былі на рэспубліканскіх семінарах. Сярод іх — журналісты і настаўнікі, рабочы і калгасніца, тэхнік і супрацоўніца дзіцячага лакоя, машыніст бульдозера і навуковы супрацоўнік — словам, людзі самых розных прафесій, людзі з усіх абласцей рэспублікі. І натуральна, рознага ўзросту. Сярод іх празаікаў было восем, крытыкаў тры, паэты — пяць.

Семінар пачаў работу 10 снежня. Адкрыў яго сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў БССР І. Чыгрынаў. Аб беларускай савецкай літаратуры і яе задачах на сучасным этапе, аб удзеле ў літаратурным працесе маладых пісьменнікаў гаварылі сакратары праўлення СП БССР А. Вярцінскі і В. Сачанка, сакратар ЦК ЛКСМБ У. Д. Ягораў, загадчык сектара мастацкай літаратуры ЦК КПБ А. П. Кудравец, старшыня камісіі па рабоце з маладымі СП БССР Я. Сіпакоў.

Сярод удзельнікаў семінара былі аўтары і добрыя творы, і слабейшыя. Можна было б назваць тут імёны. Але, як трашна сказаў В. Быкаў у гутарцы з маладымі літаратура — гэта не спорт, дзе секундамер вызначае поспех і канкрэтнае месца на прыступцы, Эрштэй, усё ў іх наперадзе.

На семінары чыталіся лекцыі аб задачах народнай гаспадаркі ў святле рашэнняў кастрычніскага Пленума ЦК КПСС, аб навукова-тэхнічнай рэвалюцыі і літаратурным працесе, аб дасягненнях сучаснай беларускай літаратуры, аб культуры творчасці.

З дакладамі выступілі першы намеснік старшыні Дзяржплана БССР Л. Мятліцкі, намеснік дырэктара Інстытута літаратуры імя Я. Купалы АН БССР У. Гніламедаў, доктар філалагічных навук, загадчык сектара Інстытута П. Дзюбальа, кандыдат філалагічных навук М. Мушынін, кандыдат тэхнічных навук І. Влейхман.

Адбыліся сустрэчы з галоўнымі рэдактарамі газеты «Літаратура і мастацтва» А. Асіпенкам, часопіса «Варэжа» В. Зубікам, «Вясёлка» А. Грачэніным, намеснікам галоўнага рэдактара часопіса «Малодзец» В. Адамчыкам.

Творчыя гутаркі правялі П. Панчанка, В. Быкаў, М. Луканін, І. Новікаў. Газеты «Літаратура і мастацтва», «Знамя юности» падрыхтавалі падборкі твораў удзельнікаў семінара, радыё і тэлебачанне зрабілі перадачы. Адбыўся вечар маладой літаратуры ў інстытуце механізацыі і электрыфікацыі сельскай гаспадаркі.

Асабліва вялікую цікавасць і актыўнасць удзельнікі семінара выказалі канкрэтным падрабязным аналізам твораў, які зрабілі — Р. Бардуліні, А. Вацыла, В. Варба, М. Гамолка, М. Гарулёў, І. Грамовіч, М. Гроднеў, У. Дамашэвіч, А. Жук, П. Кавалёў, А. Клышча, Е. Лось, П. Макаль, П. Мелько, Г. Папоў, І. Пташніцаў, А. Русецкі, Ю. Свірка, Д. Сімановіч.

Аляксей ГАРДЗІЦКІ.

У «ДРУЖБЕ НАРОДОВ»

У дванадцатым нумары часопіса «Дружба народаў» выступілі два беларускія аўтары — Пятрусь Броўка (надрукавана апавяданне «Вечная пляма» ў перакладзе А. Аст-

роўскага) і Міхась Стральцоў з рэцэнзіяй на зборнік апавяданняў Анатоля Кудраўца «Лзень перад святам».

Ф. ІВАНОУ.

ВІНШУЕМ!

Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР за шматгадоваю плённую літаратурную дзейнасць і ў сувязі з сямідзесяцігоддзем з дня нараджэння пісьменнік ГУБАРЭВІЧ Канстанцін Лявоўвіч узнагароджаны Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

ВАЖКАСЦЬ ЗОЛАТА

Старшыня журы VI Усесаюзнага фестывалю спартыўных фільмаў заслужаны дзеяч мастацтваў РСФСР Б. М. Рычкоў раскажаў карэспандэнту штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» В. Небышыцу пра свята спартыўнага кіно, пра асаблівасці сёлетага фестывалю.

— Па-першае, хочацца выкарыстаць магчымасць, — сказаў Барыс Мікалаевіч, — і падзякаваць гаспадарам за выдатную арганізацыю прагляду фестывальных фільмаў і стварэнне спрыяльных умоў для нашай працы. А работа прароблена вялікая. Нам, членам журы, давялося прагледзець і абмеркаваць звыш васьмідзесяці кінакарцін самых розных жапраў.

Парадавала нас праграма фільмаў беларускіх кінематаграфістаў. І калі б існаваў спецыяльны прыз за сукупнасць фільмаў, прадстаўленых асобнымі рэспублікамі, то такі прыз журы аднадушна прысудзіла б Беларусі. Увогуле, наша рэспубліка з гонарам пацвердзіла высокую рэпутацыю ў спартыўным кінематографіе. Адна з асноўных узнагарод VI Усесаюзнага фестывалю — Залаты медаль і Дыплом I ступені за лепшы дакументальны фільм-нарыс прысуджан калектыву кінастудыі «Беларусьфільм» за стварэнне стужкі «Вялікая дыяганаль». Залатыя значкі лаўрэатаў фестывалю па праву ўручаны аўта-

рам гэтага фільма — сцэнарысту Міхаілу Супаневу, рэжысёру Вадзіму Сукманаву і аператару Уладзіміру Цеслюку, які ў сукупнасці стварылі творчы ансамбль, дзе цяжка вылучыць каго-небудзь з іх. У адрозненне ад многіх іншых карцін фестывалю, у якіх адчуваецца захваленне чыста знешнім бокам спартыўнага відовішча, аўтары «Вялікай дыяганалі» паглыбіліся ва ўнутраны свет чалавечых адносін, па-новаму, і, на наш погляд, прынцыпова правільна раскрылі складаную дыялектыку ўзаемаадносін трэнеры і спартсмена, пераканаўча паказалі вядучую ролю трэнеры ў станаўленні творчай індывідуальнасці спартсмена. Вабіць строга і проста ў сваёй арганічнасці форма гэтай стужкі.

Важкасць золата «Вялікай дыяганалі» ўзрастае, калі мець на ўвазе вялікую канкурэнцыю ў жанры дакументальных фільмаў-нарысаў. Журы вырашыла павялічыць колькасць прызоў і адзначыла сярэбранымі і бронзавымі медалямі па два фільмы: другі прыз прысуджаны кінакарцінам «Ота Барл» («Кіргізфільм») і «Апошнія гульні» (Свярдлоўская кінастудыя); трэцім узнагароды ўдасгоены «Сібірскі багатыр Іван Ярыгін» (Усходне-Сібірская студыя кінахронікі) і «Права быць першым» (Цэнтральнае тэлебачанне).

У жанры спартыўнага рэпартажу ўз-

нагароды размеркаваліся наступным чынам: Залаты медаль атрымаў кінафільм «Адзінства чатырох» (Рыжская студыя), Сярэбраны — «Паядынак» (ЦСДФ) і дзве бронзавыя узнагароды — «Знайсці сваю барашку» (Беларускае тэлебачанне) і «Аранжавая легенда» (Літоўская кінастудыя).

Прыемная асаблівасць Мінскага фестывалю — значнае павелічэнне мастацкіх стужак: на ім было прадстаўлена сем фільмаў. Праўда, журы выказала пажаданне, каб колькасць рост суправаджаўся і якасным паліпшэннем, каб спартыўна тэматыка знаходзіла ў кінематографіе больш глыбокую і памастацкую дасканалую трактоўку.

У сэнсе якасці вылучаецца работа грузінскіх кінематаграфістаў — мастацкі фільм «Першая ластушка», які адзначаны Залатым медалём. Выканаўца галоўнай ролі ў гэтай стужцы — народны артыст СССР Давід Абашыдзе атрымаў Дыплом I ступені за лепшую мужчыню ролю. Такі ж дыплом за лепшую жаночую ролю прысуджаны маладой кінаактрысе Ірыне Мазуркевіч за выкананне галоўнай ролі ў стужцы «Шуд з касічкамі» («Масфільм»). Другі прыз прысуджаны творчаму калектыву фільма «Адзінаццаць спадзяванняў» («Ленфільм»). Бронзавым медалём узнагароджаны другі фільм ленинградскай студыі «Пакуль стаць горы...», у якім стаяць вострыя маральна-этычныя праблемы, што выходзяць за межы чыста спартыўнага жыцця.

Здзіўляюча мала працуюць у спартыўным кіно нашы мультыплікатары. Між тым, мультыплікацыйнае кіно мае бага-

тыя магчымасці для прапаганды фізкультуры і спорту сярод самай шырокай аўдыторыі глядачоў розных узростаў. Адзіная стужка, прадстаўленая студыяй «Саюзмультфільм», атрымала нізкія адзнакі ўсіх членаў журы, таму вырашана было ўзнагарод фестывалю ў гэтым жанры не прысуджаць.

У параўнанні з папярэднімі на Мінскім фестывалі значна здало свае пазіцыі спартыўнае навукова-папулярнае кіно. Асноўны недахоп карцін гэтага жанру — надзвычай недастатковае распаўсюдка тэмы «навука і спорт», актуальнай у наш век навукова-тэхнічнай рэвалюцыі. Журы вырашыла ў жанры навукова-папулярнага кіно не прысуджаць першай прэміі. Другі прыз уручаны ленинградскім кінематаграфістам за фільм «Два Бяловы» і ўкраінскай стужцы «Альпінізм — мая прафесія», трэці прыз — кінастудыі Міністэрства абароны СССР за стужку «Фізічная падрыхтоўка дэсантніка».

Сярод вучэбных фільмаў першае месца заняла кінакарціна «Скачкі ў ваду» («Цэнтрнавульфільм»), другое падзялілі два фільмы «Методыка судзейства баскетбола» («Талінфільм») і «Ручны мяч» («Кіеўнавульфільм»). трэцяй узнагарода дасталася стужцы кінастудыі Міністэрства абароны СССР «Аказанне дапамогі тапельцу».

У кінаперыядыцы журы адзначыла Дыплом I ступені часопіс «Советский спорт», №№ 5-6, 1976 г. (ЦСДФ), Дыплом II ступені — «Спартыўны агляд», № 2, 1976 г. (Рыжская кінастудыя), і Дыплом III ступені — «Паўночны Каўказ», № 38, 1975 г. (Паўночна-Каўказская студыя кінахронікі).

17 снежня ў Доме літаратара адбыўся пленум праўлення Саюза пісьменнікаў БССР з парадкам дня: «Аб выхаванні маладых літаратараў у святле пастановы ЦК КПСС «Аб рабоце з творчай моладдзю».

На пленум былі запрошаны кіраўнікі абласных і раённых літаратурных аб'яднанняў, удзельнікі рэспубліканскага семінара творчай моладзі.

Уступным словам пленум адкрыў старшыня праў-

лення СП БССР М. Танк, даклад па прозе зрабіў сакратар праўлення Б. Сачанка, па паэзіі — старшыня камісіі па рабоце з маладымі літаратарамі Я. Сіпакоў.

У спрэчках па дакладах выступілі А. Кулакоўскі, Г. Пашкоў, Г. Бураўкін, А. Вялюгін, Н. Гілевіч, І. Шамякін, К. Жук, В. Вітка, А. Карпюк, А. Вольскі, А. Гардзіцкі, А. Марціновіч, Д. Сімановіч, а таксама сакратар ЦК ЛКСМБ У. Д. Ягораў і сакратар праў-

лення СП СССР Ю. Сураўцаў.

У рабоце пленума прынялі ўдзел намеснік старшыні Савета Міністраў БССР Н. Л. Сняжкова, загадчык аддзела культуры ЦК КПБ А. Л. Петрашкевіч, загадчык сектара мастацкай літаратуры ЦК КПБ А. П. Кудравец, адказны сакратар Савета па беларускай літаратуры СП СССР В. Шчадрына.

Справаздача аб пленуме — на старонках 3, 4, 5.

ДАРАГІЯ СЯБРЫ! На разгляд чарговага пленума праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі пастаўлена адно з важнейшых пытанняў літаратурнага жыцця — «Аб рабоце з маладымі пісьменнікамі». Як вядома, гэтым пытанню партыя заўсёды ўдзяляла шмат увагі, клапаціла памагаючы ў выхаванні нашай маладой змены, памагаючы яе ідэйнаму і мастацкаму росту. Зразумела, што ў галіне духоўнай культуры — у мастацтве, літаратуры — талентаў не заплануеш. Але найбольш спрыяльныя ўмовы для іх з'яўлення, росту і развіцця мы павінны забяспечыць. Гэта наш абавязак.

Мы ўсе зараз знаходзімся пад уражаннем нядаўняй пастановы ЦК КПСС «Аб рабоце з творчай моладдзю». Гэтая пастанова з'явілася новым яркім сведчаннем клопатаў нашай партыі і Савецкага ўрада аб творчай інтэлігенцыі, аб прымнажэнні духоўных набыткаў для савецкага народа. Гэтая пастанова разам з тым — выдатная праграма для дзейнасці творчых саюзаў па выяўленню і ідэйна-маральнай загартоўцы маладых талентаў. Гэтая пастанова — працяг размовы аб значэнні літаратуры і мастацтва ў жыцці савецкага народа, якая вялася на XXV з'ездзе Камуністычнай партыі Савецкага Саюза і якая знайшла сваё канцэнтрычнае выражэнне ў словах Леаніда Ільіча Брэжнева: «Савецкія пісьменнікі, мастакі, кампазітары, работнікі тэатра, кіно, тэлебачання — усё, чый талент і прафесіянальнае ўменне служыць народу, справе камунізму, заслугуюць глыбокай удзячнасці. Мы рады, што ўсё больш упэўнена ўваходзіць у жыццё маладое пакаленне нашай творчай інтэлігенцыі. Сапраўдны талент сустракаецца рэдка. Таленавіты твор літаратуры або мастацтва — гэта нацыянальны здабытак».

Савецкі народ, патхнёны рашэннямі XXV з'езда КПСС, радасна стаў на вахце дзесятай пяцігодкі. Мы ведаем, першы год гэтай пяцігодкі паспяхова завяршыцца. Эканоміка Краіны Саветаў знаходзіцца на нябачным уздыме.

Партыя ў сваёй пастанове звяртае велізарную ўвагу на далейшае паліпашэнне выхавання моладзі ў духу камуністычнай ідэйнасці, савецкага патрыятызму і сацыялістычнага інтэрнацыяналізму. Як вядома, любая літаратура не можа расці і развівацца без свайго надзейнага рэзерву — літаратурнай змены. Клопаты аб маладым папаўненні, аб прытоку свежых сіл у літаратуру былі і з'яўляюцца важнейшай задачай творчай дзейнасці нашага саюза. Тут мы абавязаны на добрыя горкаўскія традыцыі, традыцыі вялікага пісьменніка і заснавальніка нашай савецкай літаратуры, які завяшчаў нам дбайна сачыць за выяўленнем народных талентаў, які нам паказаў прыклад барацьбы і бацькоўскіх адносін да маладых пісьменнікаў. Усім нам вядома, што ніхто іншы, а Максім Горкі дзе творчасці, ацаніў іх мужнае пэтычнае слова. Выступаючы на першым пленуме СП СССР, М. Горкі сказаў: «Работа з моладдзю, паважаная, дарагая сябры, надзвычайная неабходная работа ў нашых умовах. Мы павінны выпрацаваць цэлую армію выдатных літаратараў — павінны!» За гады існавання Савецкай улады сапраўды вырасла цэлая армія літаратараў. Толькі ў нашым Саюзе пісьменнікаў БССР зараз налічваецца 307 пісьменнікаў.

Мы ведаем, як беражліва і шчыра адносіліся да пачынаючых пісьменнікаў нашы класікі — Я. Купала, Я. Колас, К. Чорны, яны многа ўвагі аддавалі ім М. Лынькоў. Гэта К. Чорны прыкмеціў і благаславіў у літаратурную дарогу І. Мележа, талент якога развіваўся на нашых ваках; гэта М. Лынькоў сказаў добрае падбадзёр-

ваючае слова І. Шамякіну, Я. Брылю і іншым пісьменнікам, чыя творчасць зараз стала вядомай шырокім чытачам. Чула, сапраўды па-горкаўскаму адносіцца да маладых К. Крапіва, П. Броўка, А. Куляшоў, П. Панчанка, М. Лужанін, І. Шамякін, Я. Скрыган, В. Вітка, М. Аўрамчык, А. Вялюгін.

Клопат пра маладых — гэта клопат пра заўтрашні дзень нашай літаратуры, пра якасны яе рост. І трэба сказаць, што Саюз пісьменнікаў Беларусі і асабліва нашы рэдакцыі часо-

Максім ТАНК:

ЗАЎТРАШНІ ДЗЕНЬ ЛІТАРАТУРЫ

СЛОВА ПРЫ АДКРЫЦЦІ ПЛЕНУМА ПРАЎЛЕННЯ СП БССР

пісаў «Малодосць», «Польмя», «Беларусь», «Нёман» і газета «ЛІМ» ня мала зрабілі і робяць у справе выхавання маладых літаратурных кадраў. Аб гэтым сведчаць няспынным прытоком у наш саюз маладога пакалення і юныя невычэрпныя рэзервы, якія мы маем на бліжэйшых подступах. З Гомельскай вобласці чуоцца маладыя самабытныя галасы М. Сердзюкова, П. Рабянка, А. Лозкі, М. Гацарава; з Гродзенскай — Г. Лебядзевіч, Г. Парфімчык; з Магілёўскай — В. Губернатарова, М. Леўчанкі, А. Палітыкі, В. Дзеравішкі; з Брэсцкай — М. Гучнюк, М. Трафімчука, Г. Дзямчук; з Віцебскай — У. Папковіча, У. Марудова, А. Прохарава; з Мінскай — А. Дударова, А. Кажадуба, К. Жука, А. Письмянкова і іншых.

Па маштабах і разнастайнасці форм і метадаў работы з маладымі сучасны перыяд пераўзыходзіць усё, што рабілася раней. Так, штогод ЦК ЛКСМБ разам з творчымі саюзамі рэспублікі праводзіць семінары, у якіх удзельнічаюць маладыя пісьменнікі, кампазітары, мастакі, артысты, вучоныя. Гэтыя семінары, на якіх адбываюцца творчыя дыскусіі па пэтанню развіцця літаратуры, мастацтва і навуці, становяцца значнай з'явай грамадскага і культурнага жыцця. Сістэматычна з году ў год маладыя літаратары рэспублікі запрашаюцца ў Дом творчасці імя Якуба Коласа на сямідзённы семінар, на якім з дапамогай старэйшых пісьменнікаў у атмасферы сяброўскай добрабычлівасці і высокай патрабавальнасці выдзёнца разгляд творчасці пачынаючых паэтаў і празаікаў.

Каб мастацкія таленты маладых літаратараў у поўнай меры праўляліся ў новых яркіх творах, з максімальнай карысцю служылі савецкаму народу — з такім ухілам праўленне Саюза пісьменнікаў і наша партыйная арганізацыя будавалі і будуць сваю арганізацыйна-масавую работу. Мы ўсе помнім пасяджэнне прэзідыума Саюза пісьменнікаў БССР, на якім разглядалася справаздача Гомельскага аддзялення СП БССР аб рабоце з маладымі аўтарамі. Цікава і павучальна прайшло пасяджэнне выязнога прэзідыума ў горад Магілёў, дзе таксама ішла шырокая гаворка аб росце літаратурнай змены, аб авалодванні літаратурным майстэрствам. Адзін з прэзідыумаў быў прысвечаны тэме патрыятычнага выхавання моладзі ў святле рашэнняў XIII пленума ЦК КПБ.

Творчыя секцыі Саюза пісьменнікаў таксама пастаянна займаюцца выхаваўчай творчай работай. Так, секцыя прозы адно са сваіх пасяджэнняў

прысвяціла разгляд першых пражаных кніг маладых аўтараў. На гэтым пасяджэнні з гуртоўным разглядам творчасці маладых выступіў Мікола Лобан. Цікава прайшло пасяджэнне секцыі паэзіі з прадстаўнікамі выдавецтва «Мастацкая літаратура» па абмеркаванні кнігі паэтаў-дэбютантаў.

Саюз пісьменнікаў Беларусі трымае цесныя сувязі з літаратурнымі аб'яднаннямі рэспублікі, якія існуюць пры раённых, абласных газетах, ін-

стытутах, тэхнікумах, на прадпрыемствах. Так, А. Вярцінскі шэфтуе над аб'яднаннем Мінскага трактарнага, А. Грачанікаў — над маладымі гомельскімі літаратарамі, П. Прыходзька — над літаб'яднаннем пры газеце «Мінская праўда», М. Гамолка — кансультуе маладых пры газеце «Звязда».

Пасля VII з'езда пісьменнікаў Беларусі актыўна распачала работу камісія па рабоце з маладымі, якую ўзначальвае Янка Сіпакоў. Камісія распрацавала план работы на пяцігодку, план гэты шырокі і аб'ёмны. У ім прадугледжана рад мерапрыемстваў, зыходзячы з апошняй пастановы ЦК КПСС «Аб рабоце з творчай моладдзю». Прадугледжана прыцягненне маладых да напісання твораў на актуальныя тэмы і падключэння іх да рабочых калектываў, каб яны змаглі лепш пазнаёміцца са спецыфікай працы рабочага, з атмасферай працоўнага жыцця. У бліжэйшы час камісія мяркуе выехаць у горад Оршу, дзе пазнаёміцца з работай мясцовага літаратурнага аб'яднання. Добра працуюць з маладымі літаратарамі кіраўнікі абласных аддзяленняў СП БССР Л. Гаўрылькі, А. Пысін, В. Быкаў, а таксама У. Калеснін у Брэсце, Д. Сімановіч у Віцебску.

Я хачу далажыць, таварышы, што ў 1975 годзе пытанне аб рабоце з маладымі разглядалася на сакратарыяце праўлення Саюза пісьменнікаў СССР, дзе была дадзена станоўчая ацэнка нашай дзейнасці. Падсумоўваючы абмеркаванне работы Саюза пісьменнікаў БССР з маладымі літаратарамі, Г. М. Маркаў падкрэсліў каштоўнасць вопыту Саюза пісьменнікаў Беларусі, яго форм і метадаў, у аснове каторых пакладзены прынцып адзінаства мастацкіх пакаленняў, іх узаемазвязяў і ўзаемаўзбагачэння, і што гэта работа праводзіцца ў атмасферы сапраўднай павягі, добрабычлівасці і патрабавальнасці.

Здавалася б, зроблена намі памала, і нас не можа не радаваць, што зробленае атрымала такую станоўчую ацэнку, дало адчувальныя вынікі. Але мы не павінны спыняцца на дасягнутым. Жыццё ставіць перад намі ўсё новыя і новыя задачы. У наш час НТР развіццё мастацкіх, эстэтычных і гуманітарных пачуццяў і здольнасцей з'яўляецца неабходным для ўзбагачэння духоўнага жыцця, усебаковага гарманічнага развіцця чалавека. У святле пастановы ЦК КПСС «Аб рабоце з творчай моладдзю» мы больш выразна бачым свае пралікі і недахопы і тое, што нам неабходна яшчэ больш актыўна свая работу на гэтым вельмі адказным участку.

«Памагаць маладым аўтарам хутчэй здабываць духоўную, грамадскую сталасць, — пісала газета «Правда» (12.8.75 г.), — глыбокае разуменне жыццёвых працэсаў, авалодванне мастацкім майстэрствам — адна з задач Саюза пісьменнікаў і другіх грамадскіх арганізацый».

Маладыя! Калі амаль ва ўсіх галінах чалавечых ведаў гэтае слова не выклікае ніякіх супярэчных намянтаў, дык у галіне мастацтва і літаратуры даводзіцца чуць розныя яго тлумачэнні.

На адной з нарад жэнеўскай падкамісіі ЮНЕСКА на тэму «Малады творца» так і не прыйшлі дэлегацы да ўзгодненай дэфініцыі: каго лічыць маладым, ці таго, хто малады гадамі; ці таго, хто мала напісаў; ці таго, хто адчувае сябе маладым, а некаторыя дэлегацы патрабавалі лічыць таго, хто «мае маладое сэрца».

Ну, нам, відаць, няма патрэбы ўключаць у гэту скаластычную дыскусію, бо тэрмін «малады» перш за ўсё адносіцца да маладых гадамі, а не толькі сэрцам.

Іншая справа, што біялагічныя крытэрыі і даты нараджэння не з'яўляюцца водараздзеламі, граніцамі паміж старым і новым. Бо літаратура спрадвек дзялілася і будзе дзяліцца на добрую і дрэнную. Бо ўсё залежыць ад таленту, ад ідэйных пазіцый мастака, ад яго зацікаўленасці ў самых надзённых і гарачых праблемах сучаснасці. І ўсё ж нам нельга забываць, што дрэва літаратуры найбольш прыкметна расце сваімі маладымі галінамі, што маладосць нясе з сабой новую энергію, дзяржанне і смеласць. Памагаючы росту маладых, мы і самі вучымся ў іх многаму. Вучымся змагацца са старымі навыкамі самазаспакоенасці і абіякавасці, да якой асабліва непрымырима ставіцца моладзь.

І зразумела, што выхаванне моладзі павінна ісці ў карысць для грамадства напрамку пры актыўным яе ўдзеле ў сацыялістычным будаўніцтве за ажыццяўленне велічных задач, пастаўленых нашай партыяй, задач, якія аказваюць рашаючы ўплыў на фарміраванне светапогляду моладзі. Клапоціцца аб выхаванні моладзі, нам трэба асцерагацца ўпрошчаных падыходаў і цылічнай атмасферы, бо талент — рэч і дарагая, і далікатная. Яго лёгка знішчыць як і суровай крытыкай, так і непамернай пахвалай.

Сярод маладых мы наглядаем цікавыя працэсы. У іх больш імкнення да сучасных тэм, хоць і ім не заўсёды ўдаецца іх паказаць на гістарычным фоне ці перайсці ад рэгістрацыі жыццёвых фактаў і з'яў да абагульненняў, рэфлексій, вывадаў. А тут важна яшчэ не толькі аб чым піша, але і як піша. Вопыт старэйшых падказвае нам мацней трымацца жыцця, зямлі, чалавечых спраў, не адыходзіць ад іх, як бы не спакушалі нейкія модныя плыні, пустая эквілібрыстыка ў галіне формы і шумная часовае слава іх прыхільнікаў. Тут цяжка пераацаніць значэнне крытыкі, якая павінна ўважліва сачыць за аднаго боку — не прыняць нейкае стар'е за новае, адначасна садзейнічаць нараджэнню сапраўды наватарскага, рэвалюцыйнага, глыбока ідэйнага, якое ў літаратуры павінна перадавацца праз эмацыянальныя вобразы, усе адценні, гукі і колеры нашай мовы.

Малодосць — аргумент не для скідкі, а для пераадолення цяжкасцей, для новых рашэнняў і новых узлётаў. І на гэтым шляху наўна было разлічваць толькі на адны ўдачы. Мастацтва — заўсёды штурм яшчэ не здабытых вяршынь.

Есць іспіна, якую мы заўсёды павінны помніць. Яе завяшчалі нам вялікія нашы папярэднікі: літаратура — неад'емная частка культуры народа і яна павінна служыць свайму народу, быць яго надзейнай зброяй у барацьбе за мір і шчасце, за светлую будучыню чалавецтва — камунізм. І мы ўпэўнены, што наша змена будзе і далей плённа развіваць гэтыя традыцыі — традыцыі нашай вялікай многанакцыянальнай савецкай літаратуры.

...ТОЛЬКІ АДНА МЕРКА—ЯКАСЦЬ

Сакратар праўлення СП БССР Барыс Сачанка ў пачатку свайго даклада гаворыць аб тым, што проза наша параўнаўча маладая, што падмурак яе закладвалі ў пачатку стагоддзя Ф. Багушэвіч, Я. Колас, Ядвігін Ш., М. Гарэцкі, М. Багдановіч, Цётка, З. Бядуля, Ц. Гартны.

У дваццатыя гады нарадзілася беларуская савецкая літаратура — літаратура эпохі будаўніцтва сацыялізму і камунізму, высокагуманная, моцна звязаная з жыццём народа, прасякнутая жыццесцвярдзальнымі ідэямі. Тады прыйшло і першае пакаленне беларускіх савецкіх празаікаў.

Этап за этапам прасочвае Б. Сачанка шляхі развіцця нашай прозы, якая дасягнула зараз мастацкай сталасці, заслужыла прызнанне чытачоў усёй Савецкай краіны, выйшла на міжнародную арэну. Аўтарытэт яе ўсталёўваўся творчасцю некалькіх пакаленняў, і кожнае з іх вылучыла выдатных старэйшых празаікаў, многія з якіх працягваюць і сёння, — узор і прыклад для ўсіх, хто бярэ на сябе пачэсную і нялёгкаю адказнасць рухаць іх справу далей.

Аналізуючы маладую прозу, дакладчык гаворыць, што яна развіваецца ў рэчышчы лепшых традыцый беларускай савецкай літаратуры. У апошнія гады цікава заявілі аб сабе многія празаікі. Праўда, творчы рост некаторых маладых не такі хуткі, як хацелася б. І гаворыць даводзіцца больш пра колькасць аўтараў і выдадзеных кніг, чым пра якасць твораў. Больш таго, некаторыя празаікі, выпускаючы на адной-дзве кніжкі, не праўляюць творчай актыўнасці. Гэта не можа не засмучаць літаратурную грамадскасць.

Па-рознаму, кожны сваёю дарогай, прыходзяць у літаратуру пісьменнікі. На гэта ўплываюць самыя розныя прычыны суб'ектыўнага і аб'ектыўнага характару, у якіх трэба сёння разабрацца, каб дапамагчы маладым выйсці на шырокі творчы шлях.

Маладым літаратарам асабліва шкодзіць адарванасць ад жыцця. Ім часцей трэба быць у рабочых калектывах, на новабудовах, у калгасах і саўгасах, бо менавіта іх творам нешта часцей за ўсё глыбіні, жывой сувязі з рэчаіснасцю.

Для маладых празаікаў надзённай з'яўляецца праблема майстэрства, павышэння ідэйнага і прафесіянальнага ўзроўню, інакш іх творы будуць накідаць уражанне правінцыяльна-прыземленых, шэрых, нецікавых.

Нельга сёння непатрабавальна ставіцца да свайго ўласнага слова, як і да напісанага таварышам, інакш гэта прывядзе да стварэння атмасферы лагоднасці, ухвалення слабых твораў.

Далей Б. Сачанка гаворыць, што ў літаратуру ідуць людзі самых розных прафесій, з розным жыццёвым вопытам, высокаадукаванымі. Але ж вырас і агульнаадукацыйны ўзровень народа. Таму, каб паказаць вобразы сучаснікаў ва ўсёй паўнаце, пісьменніку, як нікому, трэба мець шырокі круггляд, глыбокія веды, валодаць умемнем праігнаваць у жыццёвыя праблемы, у псіхалогію людзей.

Пра што і як маладыя звычайна пішуць? — ставіць пытанне дакладчык і адказвае, што часцей за ўсё яны ў сваёй творчасці «ўспамінаюць», г. зн. залішне захапляюцца ўспамінамі дзяцінства, пішуць пра ўражанні, вынесены са школы, інстытута і г. д., застаючыся ва ўладзе драбнатэм'я. Трэ-

ба пашыраць кола тэм, смялей брацца за вытворчую, працоўную тэматыку. Без сур'эзнага роздуму, без глыбіні і важнасці ўзнятых праблем не можа быць сапраўднага, змястоўнага мастацкага твора. Не колькасцю напісаных і надрукаваных твораў заваёўваецца аўтарытэт у літаратуры, а якасцю, яркасцю, творчай сталасцю. У літаратуры ёсць адна мерка — якасць...

Хто ж яны, самыя маладыя, што ідуць ці прыйшлі ўжо ў нашу літаратуру?

Б. Сачанка расказвае пра пачатак творчага шляху маладых празаікаў А. Жука і Г. Далдвіча, якія сталі ўжо членамі Саюза пісьменнікаў БССР. Ён адзначае тое становішча, што выявілася ў іх першых творах, гаворыць пра супярэчнасці развіцця. Нездзе блізка на падыходзе да Саюза пісьменнікаў, на думку яго, знаходзяцца яшчэ два здольных празаікі — В. П'гевіч і Л. Калодзежны. Падаюць надзею, напрыклад, Т. Гарэлікава, А. Дудароў, І. Клімянкоў... Добра зарэкамендавалі сябе як апавядальнікі М. Воранаў і А. Варановіч. Марудна, але ўсё ж растуць ад апавядання да апавядання А. Дзятлаў і Я. Пушкін, якія ўжо выдалі па першай кнізе. І. Шальманаў пасля доўгага маўчання надрукаваў у «Маладосці» аповесць «Цагелья». Нырэнна пачалі і іншыя маладыя празаікі — А. Казаннікаў, В. Бутрым, М. Клебановіч, І. Пашко, М. Варавя, І. Стадольнік, А. Кажадуб, І. Капыловіч. Напісаў па-беларуску апавяданні і аўтар ужо вядомых рускаму чытачу цікавых востра-псіхалагічных аповесцей В. Казько.

Да мастацкай прозы звяртаюцца паэты В. Іпатава, Л. Дайнека, Р. Семашкевіч, М. Кусянкоў, В. Жуковіч,

Л. Філімонава; як празаікі дэбютавалі Крытыкі В. Каваленка і М. Тычына. Атрад маладых празаікаў у беларускай літаратуры немалы. У ім людзі рознага ўзросту, і ўсім ім важна помніць, што чытач з аднолькава строгай меркай падыходзіць да твораў і юных, і сталых гадамі пісьменнікаў.

Не трэба ніколі забываць маладым, ды і сталым пісьменнікам і яшчэ пра адно, гаворыць Б. Сачанка, — пра пазіцыю аўтара, пра стаўленне да таго, пра што ён піша, што паказвае. Пазіцыя ў савецкага пісьменніка заўсёды ясная, прыныпова, партыйная. Савецкі пісьменнік не толькі прапагандыст, але і барацьбіт за ідэі партыі, камуністычныя ідэі.

Разам з тым, вялікую адказнасць перад літаратурай і сваім сумленнем нясуць тыя, хто прымае да друку, рэдагуе першыя творы маладых. Тут у кожным выпадку важна не толькі не памыліцца адносна таленту, важна і правільна сарыентаваць пошукі маладога аўтара.

Шырокая грамадскасць усім сэрцам успрыняла пастанову ЦК КПСС «Аб рабоце з творчай моладдзю», скіраваную на стварэнне найлепшых умоў для прафесіянальнай і грамадскай дзейнасці маладой змены творчай інтэлігенцыі. З другога боку, і самі маладыя павінны зразумець яе як абавязак больш актыўна і мэтанакіравана працаваць у абранай галіне літаратуры, смялей брацца за вырашэнне задач камуністычнага будаўніцтва, ідэйна-эстэтычнага выхавання савецкага чалавека.

У заключэнне Б. Сачанка выказаў спадзяванне, што маладыя пісьменнікі прыкладуць усе сілы для развіцця нашай беларускай і ўсёй вялікай, шматнацыянальнай савецкай літаратуры, напішуць творы, вартыя нашага велічнага і гераічнага часу.

ГЛЯДЗЕЦЬ НА СВЕТА С Э Р Ц Я М

Аналізуючы стан сучаснай маладой паэзіі Янка Сіпакоў слухна заўважыў, што дзеля таго, каб мець у будучым сапраўдную, самай высокай пробы паэзію, трэба сёння быць вельмі ўважлівым, класіфікацыйным і добра-звычлівым да маладых талентаў. Але, дзеля той жа будучыні, дзеля таго, каб і надалей паэзія была здаровай і жыццяздольнай, сёння трэба быць і вельмі строгім, патрабавальным да першых і пяршых ужо спроб маладых паэтаў. Уся праца Саюза пісьменнікаў Беларусі, яго шматлікіх секцый, камісій, кожнага пісьменніка і павінна весціся ў гэтым рэчышчы — патрабавальнасці і добразвычлівасці.

Дакладчык падкрэслівае далей вялікае значэнне пастанова ЦК КПСС «Аб рабоце з творчай моладдзю», якая дае вялікія магчымасці для выяўлення маладых талентаў. Менавіта талентаў і менавіта маладых, бо ёсць яшчэ намала сярод пачаткоўцаў і выпадковых людзей, творы якіх часам неабгрунтавана захвальваюцца на пасяджэннях літаратурных аб'яднанняў, а то і ў друку.

Таму сёння вельмі трывожыць, што ў апошнія гады свае першыя кніжкі некаторыя пачаткоўцы выдаюць у сорак-пяцьдзят гадоў, ва ўзросце, калі ўжо нешта часу, каб набрацца вопыту і ўдасканаліваць сваё майстэрства.

Я. Сіпакоў далей называе прозвішчы тых маладых паэтаў, якія, на яго думку, заслугоўваюць персанальнай увагі: Ю. Голуб і Я. Янішчыц, Д. Дайнека і А. Разанаў, Г. Пашкоў і П. Марціновіч, В. Коўтун і Г. Нарыканеўская, В. Іпатава, Р. Баравікова і Ул. Някляеў.

Ёсць і іншыя добрыя маладыя паэты, працягвае прамоўца, якім трэба дапамагчы зразумець іх талент, дапамагчы не разменьвацца на дробязі, не патануць у шэрым патоку будзённасці і легкаважкасці.

Але і самім пачаткоўцам трэба авалодаваць і карыстацца ўсімі сродкамі і магчымасцямі паэтычнай творчасці. Па-першае, гэта **выбар тэмы**. Нічога не можа быць больш адказнага і пачэснага для маладога літаратара, як пісаць пра свой народ, пра сваю Радзіму, пра нашу савецкую рэчаіснасць. Гэта велічныя тэмы. Яны патрабуюць вялікай адказнасці і вялікага майстэрства.

А якія важныя і хвалоўчыя тэмы для кожнага паэта — XXV з'езд партыі, новая пяцігодка, 60-я гадына Кастрычніка!

Настойліва і ўпарта распрацоўваюць маладыя і тэму Вялікай Айчыннай вайны, вывучаючы яе па ўспамінах сваіх бацькоў і дзядоў — былых салдат і партызан.

Праўда, адчуваецца часам звужанасць, а то і камернасць асобных зборнікаў: дзяцінства, вясна, вясількі, маці, бярозавы сок, возера; каханне, бяссонніца ды яшчэ тое-сёе неабавязковае, другараднае.

Вялікую ўвагу трэба надаваць **вобразам, іх праўдзівасці**, бо вобраз — той мост, па якому ідзе паэзія з Учора ў Сёння. Вобраз — гэта тое, што саргэта пачуццём, і робіць часцей за ўсё верш вершам. На жаль, маладыя аўтары на гэта часта звяртаюць мала ўвагі.

Паэт павінен глядзець на свет і на жыццё не вачамі, а сэрцам. Аднаго розуму для паэта мала — яго розум абавязкова павінен узабагаціцца пачуццём. Вось чаму ў творах павінна прысутнічаць **праўда пачуцця**.

Сапраўдны талент заўсёды не аб'явае да **мовы**, бо слова для пісьменніка — самы дарагі будаўнічы матэрыял, які нічым, ніякімі пластамі не заменіш. Мала будаўнічага матэрыялу, дык які ж тады ты пабудуеш светлы палац, створаны ўжо ў тваім уяўленні, як раскажаш пра яго? Вось чаму паэт не павінен задавальняцца той моваю, якой хапае, да прыкладу, журналісту, не павінен нават абмяжоўвацца слоўнікам, а настойліва шукаць патрэбнае слова ў народзе, у самай глыбіні яго, а калі не знойдзе — трэба адважыцца паспрабаваць стварыць яго самому, але каб яно было ўтворана, каб яно адпавядала законам нашай роднай мовы.

У творах павінна быць свая **адметнасць**. На жаль, вершаў, заўважае Я. Сіпакоў, дзе можна перастаўляць строфы, радкі, можна мяняць аўтараў над імі — усё роўна нічога не зменіцца — рэшацца і друкуецца ў нас мнагавата. Кожнаму маладому таленту неабходна дамагацца адметнасці, непаўторнасці, свайго знака якасці і свайго мастацкага кляйма, каб нават па страфе, а то і па радку можна было здагадацца, хто напісаў гэты верш.

Нам здаецца, працягвае дакладчык, што маладыя ды і старыя таленты не павінны так хваляваць успрымаць **крытыку** і нават самыя бяскрыўдныя заўвагі. Крытыкі — здаровай, шчырай, не зласлівай, а па-сяброўску класіфікацыйнай — не трэба баяцца. На крытыку, якая, з павягай ставячыся і да твайго таленту, і да твае работы, спрабуе табе памагчы, не трэба крыўдаваць.

На думку Я. Сіпакова, маладым важна мець **свае творчыя планы**, бо толькі шмат працуючы, бо толькі беручы праз сілу, можна нешта сур'эзнае зрабіць у літаратуры.

Творчая праца, **праца** — рэч свое-

асабліва. Яна часам заводзіць у зман недасведчанага чалавека, бо яе не відно звонку, бо яна ўся ў табе, а сам працэс гэты — дужа тонкае і асабістае хваляванне.

Адказнасць, сціпласць, пашана... Я. Сіпакоў нагадвае, як дапытваўся, як шчыра распытваў кожнага пра свае раманы Іван Паўлавіч. Па таму, як шчыра глядзеў ён табе ў вочы — ці не маніш ты? — як уважліва слухаў цябе і ўдумліва, насцярожана распытваў, было відаць, што слава тут ні пры чым, што пісьменнік яшчэ раз хоча на табе правярць і перананіцца, ці ўсё ён, як трэба, зрабіў, ці ўсё так разумеюць створанае ім, як ён жадаў, хацеў, думаў.

Сціпласць не мае нічога агульнага з самаўпэўненасцю. Хацелася б, каб нясціпласць, самаўпэўненасць, якая зноў-такі зусім не тое, што ўпэўненасць, абмінала моладзь. Пашана да той працы, якой малады чалавек рашыў аддаць сваё жыццё, і сціпласць — вось што ўпрыгожвае маладога чалавека. Бо літаратура даруе пачаткоўцу толькі адну нясціпласць — пісаць лепей за сваіх папярэднікаў.

Выхаванне асобы пойдзе паслякова, калі малады пісьменнік будзе ўсім цікавіцца, жыць не толькі сваім жыццём, а і жыццём усёй нашай агромністай Савецкай краіны, жыццём усяго свету. Прамоўца нагадвае словы кандыдата ў члены Палітбюро ЦК КПСС, першага сакратара ЦК Кампартыі Беларусі П. М. Машэрава: «Для стварэння яркага, значнага твора, здольнага не толькі ўсхваляваць, але і ўзабагаціць чалавека, выклікаць у яго сэрцы гарачы водгук на тва ідэі, якія сцвярджае мастак, патрабуецца арганічнае спалучэнне таленту, натхнення і майстэрства з пачуццём высокай адказнасці перад партыяй і народам».

Вось пра гэта трэба памятаць і тым, хто не першы год працуе ў літаратуры, і тым, хто толькі бярэцца за пярэ.

НЕ АДКЛАДВАЦЬ НА ЗАУТРА

Поўная надзей, парыванняў, рызыкі і рамантыкі маладосці і ўзбагачаная вопытам, дварозая, упэўненая ў сабе сталасць павінны складаць адзінае цэлае ў той сувязі пакаленняў, якая з'яўляецца зрукай жыццяздольнасці грамадства. Таму закон для маладых — павяжаць стадаць і закон для старых — дбаць пра маладых, думаючы не пра саперніцтва, а пра агульную мэту і справу... Гэта прагучала лейтмотывам выступлення **Г. Бураўкіна**.

Пастанова ЦК КПСС «Аб рабоце з творчай моладдзю», як і іншыя партыйныя дакументы, вызначаюць надзвычайна заклапочанасцю пра маладых творчых работнікаў, той канкрэтнасцю і дзелавітасцю, якія характарызуюць ленинскі стыль кіраўніцтва літаратурай і мастацтвам. Яна з усёй катэгарычнасцю ставіць у першаступенныя задачы творчых саюзаў праблему ўдумлівай работы з моладдой змянай, чакаючы ад нас не агульных абяцанняў і дэкларацый, а прадуманай штодзённай дзейнасці. І таму патрэбны канкрэтныя меры па рабоце з маладымі.

Вучыць моладзь — вось адзін з заклікаў пастановы ЦК КПСС, гаворыць далей **Г. Бураўкін**. У дачыненні да маладых пісьменнікаў ён азначае — вучыць грамадзяніна і вучыць літаратара, не адрываючы адно ад другога. Так разумелі свой абавязак перад маладзейшымі калегамі і два нашы выдатныя пісьменнікі-камуністы **М. Лынькоў** і **І. Мележ**, якія заўсёды глыбока зацікаўлены пранікалі ў творчую індывідуальнасць кожнага, чый твор трапляў ім у рукі.

Агульных масавых мерапрыемстваў і кампаній па рабоце з маладымі

зачахнуць, як надломленае дрэўца, не расцвітушы і не дашы пладоў. Каб такога не здарылася — да здольнасці патрэбна яшчэ мужнасць, вялікая чалавечая і грамадзянская мужнасць. Талент трэба ўмацоўваць мужнасцю, жывіць яго сілай сумлення, загартоўваць у барацьбе за праўду, за справядлівасць, за перамогу святла, дабра, чалавечнасці, за перамогу камуністычных ідэалаў.

Н. Гілевіч адзначае, што ярка пача-

ВЫХАВАННЕ- КЛОПАТ НАДЗЁННЫ

лі свой творчы шлях многія сённяшнія маладыя паэты, як, напрыклад, **А. Разанаў**, **Р. Семашкевіч**, **Я. Янішчыц** і іншыя. І калі творчы рост літаратурнай моладзі, гаворыць ён, у нечым нас не вельмі задавальняе, то гэтую долю віны павінна несці крытыка, якая не праяўляе да яе творчасці ні належнай увагі, ні патрабавальнасці.

І яшчэ адно пытанне, якое, на думку **Н. Гілевіча**, нельга адкладваць, — падрыхтоўка перакладчыкаў. Ён заклікае маладых паэтаў вывучаць мовы народаў СССР і замежжя, каб справу мастацкага перакладу ў рэспубліцы ўзняць на сучасны ўзровень.

У апошні час можна пачуць нямаля нараканняў на тэматычную звужанасць драбнатэм'е твораў, якія піша

ідэйна-эстэтычнага выхавання, не лепшым чынам працягваем горкаўскую традыцыю індывідуальнага шэфства над кожным таленавітым маладым літаратарам, пра што гаворыў у сваім выступленні **І. Г. Бураўкін**. Асабліва адчувальны пралікі ў рабоце з маладымі драматургамі.

У сувязі з усім гэтым **У. Ягораў** выказаў думку, што варта было б адкрыць у рэспубліцы спецыяльнае маладзёжнае выдавецтва, пачаць выпуск

кі, якія ў свой час друкаваліся на старонках «Маладосці», а таксама — **Б. Сачанкі** і **В. Адамчыка**. Творчасць іх аказала дабратворны ўплыў і на яго самога.

Пажаданне, каб у Саюзе пісьменнікаў, у новым ДOME літаратара панавала сапраўды творчая атмасфера, каб маладыя аўтары ахвотней ішлі сюды дзеляцца творчымі задумамі, чытаць свае творы, як гэта было ў пасляваенны час, выказвае **В. Вітка**. Нягледзячы на бытавыя цяжкасці, паэты і празаікі тады заўсёды збіраліся, каб пачытаць, паслухаць новы твор свайго таварыша. Гэта было для ўсіх найлепшай школай творчасці.

Пра тое, што робіцца ў рэспубліцы па пранагандзе твораў маладых, расказвае галоўны рэдактар выдавецтва «Мастацкая літаратура» **А. Марціновіч**. Толькі за чатыры гады выйшла 67 першых кніг. Вядома, не ўсе іх аўтары — маладыя людзі. Часта маладосць узросту і маладосць творчасці не супадаюць. Але варта адзначыць, што за гэты час удала дэбютавалі пяць аўтараў ва ўзросце да 25 гадоў і дванаццаць — ва ўзросце да 30 гадоў.

Праўда, часам выходзяць кнігі недарэкаваныя, слабыя ў мастацкіх адносінах. Выдавецтва нясе за гэта поўную адказнасць. Але, падкрэслівае **А. Марціновіч**, амаль за кожнай такой кнігай стаіць рэцэзент-пісьменнік, а то і два, і нават творчая секцыя альбо літ'аб'яднанне.

На думку сакратара іраўлення СП СССР **Ю. Сураўцава**, маладая наша проза «пасталела», і гэта добра. Ён прыводзіць прыклады з літаратурна-братніх рэспублік, якія сведчаць, што маладыя празаікі свядома ўскладняюць, удасканальваюць тэхніку пісьма, пашыраюць тэматыку, смела заглябляюцца ў жыццёвыя праблемы. Да такіх аўтараў прамоўца адносіць і маладога беларускага празаіка **А. Жука**.

Асабісты вопыт пісьменніка, падкрэслівае **Ю. Сураўцаў**, — гэта тое, без чаго не можа быць літаратуры. Вось чаму маладым неабходна больш і глыбей вывучаць жыццё, імкнуцца ствараць творы значнага сацыяльнага гучання.

Клопатам пра заўтрашні дзень беларускай драматургіі было прасякнута выступленне дырэктара Рэспубліканскага тэатра юнага глядача **А. Вольскага**, які зазначае, што секцыя драматургіі СП БССР, па сутнасці, не займаецца сур'ёзна выхаваннем, не цікавіцца лёсам маладых драматургаў.

Многія маладыя пачынаюць свой нялёгкі шлях у літаратуру ў шматлікіх аб'яднаннях. Роля іх асабліва ўзрастае цяпер, у сувязі з задачамі, вызначанымі ў пастанове ЦК КПСС «Аб рабоце з творчай моладдзю». Аднак ці заўсёды Саюз пісьменнікаў трымае ў полі зроку літ'аб'яднанні на месцах? Ці ціннацца належным чынам умовам, вынікам іх дзейнасці, творчым ростам кожнага здольнага пачаткоўца? Пытанні гэтыя ўзнялі ў сваіх выступленнях **Д. Сімановіч** і **А. Карпюк**.

А. Гардзіцкі расказаў пра работу сёлетага семінара творчай моладзі ў Каралішчычах. Гэты семінар, паводзіць ён, меў свае асаблівасці: усе ўдзельнікі прыехалі на яго ўпершыню.

На трыбуне адзін з іх, рабочы Мінскага трактарнага завода **К. Жук**. Ён выказаў ўдзячнасць арганізатарам семінара, кіраўніцтву Саюза пісьменнікаў БССР за клопаты аб маладых, дзеліцца ўражаннямі пра сустрэчы з вядомымі пісьменнікамі, выказвае пажаданне, каб нашы друкаваныя органы адводзілі больш месца творам маладых. На думку яго і іншых семінарцаў, добра было б выдаваць літаратурныя альманахі пры абласных аддзяленнях СП БССР і літаратурных аб'яднаннях. Гэта спрыяла б большаму прытоку ў літаратуру маладых талентаў.

У пастанове пленума «Па далейшаму паліпшэнню выхавання маладых літаратараў у святле пастановы ЦК КПСС «Аб рабоце з творчай моладдзю» намечаны шэраг канкрэтных мерапрыемстваў, накіраваных на актывізацыю работы з маладымі пісьменнікамі, на заахвочванне іх для стварэння новых твораў пра савецкі лад жыцця, пра нашага сучасніка, актыўнага будаўніка камуністычнага грамадства.

Народны паэт Беларусі **Максім Танк** і народны пісьменнік Беларусі **Іван Шамякін** сярод маладых літаратараў. Фота Ул. КРУКА.

У Саюзе пісьменнікаў праводзіцца шмат. Але часта ў гэтай масавасці губляецца канкрэтная чалавек, лічыць **А. Вялюгін**. На яго думку, некаторыя маладыя паэты ўжо маглі б быць паўнапраўнымі членамі пісьменніцкай арганізацыі, аднак прыём іх у Саюз пісьменнікаў неапраўдана зацягваецца. Для таленавітай літаратурнай моладзі трэба ствараць такія ўмовы, якія існуюць, напрыклад, у Саюзе мастакоў і іншых творчых арганізацыях, дзе шырока заахвочваюцца лепшыя творы маладых. У нас жа ў друк часта трапляюць і слабыя ў мастацкіх адносінах творы. Ды не толькі пачаткоўцаў, але і тых, хто ўжо выдаў па некалькі кніг. Прыклад гэтаму — сёлета зборнік «Дзень паэзіі», у якім шмат твораў яўна слабых.

Але ж не толькі знешнія абставіны фарміруюць паэта, пісьменніка наогул. Ён павінен сам пачынаць з усведамлення, што літаратура вечная — ёй жыць і праз сотні, і праз тысячы гадоў, і што пачалася яна не ўчора і не паўчора, як некаторыя павярхоўна думаюць, гаворыць **Н. Гілевіч**. Трэба пачынаць з усведамлення, што ты ўступаеш у літаратуру, у якой, як надмарныя вяршыні, высіяна веліканскія постаці **Багушэвіча** і **Цёткі**, **Ноласа** і **Купалы**, **Багдановіча** і **Гарэцкага**, **Чорнага** і **Мележа** — паэтаў і пісьменнікаў, творчасць якіх магла б узбагаціць і ўпрыгожыць любоўю, нават самую развітую літаратуру ў свеце.

Трэба пачынаць з усведамлення ісціны, што здольнасць да мастацкай творчасці, паэтычны ці пісьменніцкі талент — рэч далікатная, асабліва ў пару станаўлення, і можа надламацца,

моладзь. І разам з тым для пачаткоўцаў, які быццам «забаронены» некаторыя вялікія тэмы — напрыклад, тема Вялікай Айчыннай вайны. Складасць такая думка, што мы, гаворыць **Г. Пашкоў**, хто нарадзіўся ў пяцідзясятых, для каго «голад», «пахаронкі», «блакада» — паняцці гістарычныя, не маем маральнага права брацца за яе...

Канечне, маладымі паэтамі, празаікамі тема вайны падаецца некалькі інакш, чым пісьменнікамі, якія самі прайшлі франтавымі дарогамі. У нашай творчасці, падкрэслівае **Г. Пашкоў**, тема вайны раскрываецца найчасцей у плане вернасці мінуламу, Радзіме, захвалення чалавечым гераізмам, высакароднасцю і самаахвярнасцю. І пісаць пра гэта — наш грамадзянскі абавязак.

Г. Пашкоў гаворыць аб творчай актыўнасці моладзі, яе вучобе. Сваё слова тут павінна сказаць і крытыка, увага якой да маладых пакуль што праяўляецца толькі ў колькасці рэцэнзій і артыкулаў, а не ў якасці іх.

Сакратар ЦК ЛКСМБ **У. Д. Ягораў** выказаў задавальненне тым, што і зараз друкуюцца творы, у якіх маладыя аўтары, працягваючы і развіваючы лепшыя традыцыі беларускай літаратуры, смела бяруць на свае плечы вялікі груз новых тэм і праблем, у якіх адчуваецца жывая сувязь з рэчаіснасцю, з клопатамі краіны, гучаць матывы духоўнай сувязі з пакаленнем бацькоў. Але не сакрэт, зазначае ён, што ўсе мы пакуль што не стварылі належных умоў, каб моладзі шырэй друкавацца, не ўсё робіцца для яе

літаратурна-мастацкіх альманахаў, у якіх змяшчаліся б творы маладых паэтаў і празаікаў, выносіць на абмеркаванне літаратурнай грамадскасці іншыя канкрэтныя прапановы.

АДКАЗНАЯ РОЛЯ НАСТАЎНІКА

У Саюзе пісьменнікаў праводзіцца цэлы комплекс мерапрыемстваў па аказанню належнай творчай дапамогі маладым літаратарам, гаворыць у сваім выступленні першы сакратар праўлення СП БССР **І. Шамякін**. Але зараз, калі ўсе мы знаходзімся пад уражаннем пастановы ЦК КПСС «Аб рабоце з творчай моладдзю», глыбей задумваемся: «А ці ўсе мерапрыемствы, якія праводзяцца нам, даюць належны эффект? Ці лепшыя формы работы з моладдзю знойдзены і выкарыстоўваюцца?»

І. Шамякін звяртаецца да фактаў з уласнай творчай біяграфіі і расказвае пра тое, як патрабавальна і ў той жа час пабацькоўска шчыра і зацікаўлена разбіраў яго раман «Глыбокая плынь» **М. Лынькоў**, — каб нагадаць пра добрыя традыцыі старэйшых майстроў беларускай савецкай літаратуры, якія былі і выдатнымі настаўнікамі літаратурнай моладзі. Гэтыя традыцыі, гаворыць **І. Шамякін**, яны завяшчалі нам, і многія з нас дасягнулі такога чалавечага і творчага ўзросту, калі ўжо ёсць права на гэтае высокае і пачэснае званне — настаўніка моладзі.

Думаючы пра новыя формы работы з моладдзю, зазначае **І. Шамякін**, я высоўваю на першы план самую традыцыйную, старую, якая, можа, незаслужана адліскаецца масавасцю нашых шматлікіх мерапрыемстваў. Гэта самая непрыкметная форма — добрае шэфства, настаўніцтва старога майстра над тым, хто пачынае авалодаць самай цяжкай з усіх зямных прафесій, Няхай кожны з нас будзе мець не дваццаць, а аднаго-двух вучняў, і яны, гэтыя людзі, стаўшы некалі сапраўднымі майстрамі, успамінуць нас добрымі словам...

Нам, старэйшым, гаворыць **І. Шамякін**, трэба ўлічваць некаторыя асаблівасці маладосці, маладых талентаў. Аднаму, у сілу яго сціпласці, бывае вельмі нялёгка звярнуцца да вядомага, пабеленага сьвізона майстра. Другі малады, у сілу самаўпэўненасці, што бывае нярэдка ўласціва такому ўзросту, лічыць, што ён «сам з вусам». Між іншым, такому «юнаму генію» асабліва патрэбна добрая таварыская нарада, добразычлівы далікатны доваз, што вершы яго — гэта яшчэ далёка не шэдэўр, часцей за ўсё яны не маюць самага галоўнага — глыбокага пранікнення ў жыццё. Філасофіі часу, не маюць індывідуальнай непаўторнасці, якая вылучае сапраўднага мастака. Часта вершы гэтыя ці апаваданы, калі іх уважліва прааналізаваць, падражальныя, але даказаць гэта маладому бывае вельмі нялёгка, вось тут якраз і патрэбен аўтарытэт сталага майстра.

Пра вялікае значэнне творчай садрукнасці, творчых кантактаў паміж вопытнымі, сталымі майстрамі і маладымі аўтарамі гаворыць тансама **А. Кулакоўскі**. На яго думку, творчы плён будзе толькі тады значны і карысны для маладога, калі старэйшы таварыш убачыць у асобе малодшага — чалавека блізкага сабе па духу, па таленту.

А. Кулакоўскі дзеліцца незабыўнымі ўражаннямі ад знаёмства з першымі творами **В. Выкава**, **І. Навумен-**

А С Ц Я Р О Ж Н А : К Л А С І К А !

Новае выданне твораў Якуба Коласа, распачатае Інстытутам літаратуры Акадэміі навук БССР у 1972 г., павінна стаць буйной падзеяй у культурным жыцці рэспублікі. Новая знаходка, публікацыі, удакладненні ў творчым і жыццёвым шляху пісьменніка звычайна ўзбагачаюць чытача і даследчыка, робяць спадчыну народнага паэта яшчэ больш важкай, больш даступнай для шырокіх мас нашага чытача. У гэтым кірунку выданне мае пэўныя зрухі: выпраўленне памылак друку, што пераходзілі з кнігі ў кнігу, выверка тэкстаў на першакрыніцах дый яшчэ той-сёе.

Поруч са станоўчымі бакамі выдання вызначылася небяспека пераносу і кансервацыі памылак пярэдняга выдання Збору твораў (1962—1964). І нават звыш таго: у новым выданні заўважаюцца і новыя памылкі: у складанні і рэдагаванні т. II, дзе ўзноўлены адкінутыя аўтарам тэксты і зроблены праўкі, на якія меў права толькі аўтар; перагрузка т. VI тэкстамі і варыянтамі, таксама адкінутымі аўтарам, неабавязковымі нават у акадэмічным выданні; незмяшчэнне ў варыянтах папраўленай аўтарам і апублікаванай у «Полымі» часткі «Симона-музыкі» (імправізацыя ў карчме), якую станоўча адзначаў акад. Я. Карскі.

Да шырэйшага рагляду рэдакцыйных праціаў, ад якіх даўдзецца ачысціць коласаўскія тэксты пасля двух значаных выданняў, спадзяюся вярнуцца пазней, скончыўшы параўнаўчы агляд абодвух Збораў твораў*. Зараз жа паглядзім, як пачаў выглядаць любімы аўтарам і чытачом твор «На ростанях» у новым выданні (1975, т. IX).

На падставе ліста да Я. Мазалькова ад 25.VI.1955 г., дзе аўтар перад пасылкай для перакладу трылогіі пісаў: «*Все повести внимательно просмотрены перед сдачей в печать, у комментариев сиварджа-еца: «Гэта сведчанне аўтара дае поўную падставу лічыць асобнае выданне «На ростанях», ажыццёўленае Дзяржаўным выдавецтвам БССР, Мінск, 1955, найбольш аўтарытэтным, якое выражае апошнюю волю аўтара. Тэкст гэтага выдання і пакладзены ў аснову тэкста дадзенага тома» (т. IX, стар. 762).*

Вось тут якраз і ёсць парушэнне волі аўтара. Ліст да Я. Мазалькова ад 17.IV.1956 года сведчыць аб працы аўтара для перакладнага выдання. Я. Колас гаворыць аб перапачатковай пазгодзе змяніць паводле выдавецкай прапановы прозвішча «Тукала»: «...я прадложыў назваць яго «Семен Тукала» — «Симон Самхвал», как это было в действительности. Этим решением остался вполне доволен... А потому «Янку Тукалу» обратителі в «Семена Тукала» (т. XII, стар. 406, выд. 1964). Значыць, не адпавядае сапраўднасці заўвага рэдактара, што «на гэту замену імя Якуб Колас згадзіўся неахвотна», наадварот, аўтару не хацелася, каб любімы персанаж «потерял что-то в своей многозначительной фамилии» (тамсама, стар. 406).

Што трылогія папраўлялася аўтарам для перакладу, сведчыць таксама заўвага ў Зборы твораў Я. Коласа выд. «Известия» (М., 1958, т. 2, стар. 506): «*При подготовке к печати первого русского издания трилогии «На ростанях» (М., «Сов. пис.», 1956) автором внесены в текст некоторые изменения (главы XXV, XXVI).*

Такая ж заўвага зроблена і ў 12-томным выданні на беларускай мове:

* Аўтар гэтых радкоў пасля вызначэння профілю Збору твораў выд. 1962 г. адрэдагаваў т. II больш не меў магчымасці прымаць удзел у рэдакцыйнай рабоце. Заўважэння пасля выхаду выдання неадхочна, а таксама паўтораныя ў трох першых тамах новага збору (1972 г.) былі паведамлены мною ў Інстытуце літаратуры Акадэміі навук БССР летам 1973 г. Аднак у наступных тамах (V—X), дзе ў спісе рэдакцыйных стаць маў прозвішча, амаль скальсраваны памылкі пярэдняга выдання і дапушчаны новыя, часамі больш буйныя. Насці адназначна за зробленае без майго ўдзелу не магу і выказаць сваё меркаванне перад друкам.

«У час перакладу трылогіі Якуб Колас яшчэ раз перагледзеў тэкст і зрабіў новыя папраўкі» (ДзВВ, Мінск, 1963, т. 9, стар. 735, рэд. Ю. Пшыркоў).

Чаму ж тады, кім і на якой падставе выданне трылогіі 1955 г. прызнана «найбольш аўтарытэтным» (т. 9, стар. 762, выд. 1975 г., рэд. Ю. Пшыркоў)? Дзе паслядоўнасць рэдактара?

Як бачым, падстаў касавіць папраўкі, зробленыя Коласам для першага перакладнага выдання, няма, тым больш, што ўсе яны ўнесены ў гэта выданне (М., «Советский писатель», 1956). Есць праўда, адно выключэнне: засталася без змен прозвішча і імя героя Тукала. Зразумела і гэта. Коласаў дазвол і нават поўная ўхвала такой змены была дадзена ў лісце 17.IV.1956 г., а рукапіс здадзены ў набор 22.V.1956. У перакладчыка, як відаць, не хапіла часу і магчымасцей правесці праўку праз увесь гатовы ўжо рукапіс і на перадрук папраўленых старонак.

Не ўлічаны ў перакладзе яшчэ дзве праўкі чыста стылістычнага парадку, дый то не ва ўсіх рускіх выданнях (напрыклад, у выд. «Известия», 1958 г. унесена праўка «евангельский» замест «біблейский» — гаворка ідзе пра Хрыста).

А галоўнае—зроблена! Усе эпизоды, звязаныя з руска-японскай вайной, і удакладненні датычна росту сямомасці героя дадзены згодна апошняй аўтарскай волі.

І так выйшла цэлых дзевяць выданняў: 1956, 1957 (два выдання), 1958, 1959, 1963, 1964, 1966, 1967 гг. (не прагледжаны намі выданні 1967, 1968, 1972 гг. на рускай і беларускай мовах). Акалічнасць, якую лёгка не скінеш з лічкіаў, на што выдавочна забыліся праз меру заўзятых ахвотнікі аднаўляць закасаванае і адкінутае аўтарам.

Перад тым, як расказаць, у што выліліся такія аднаўленні і якую шкоду яны ўчынілі, адзначым наступнае.

Наменіўшы папраўкі, пра якія пойдзе размова, аўтар вырашыў не адкладаць іх да новага выдання на беларускай мове, а зрабіць зараз жа, балазе быў гатовы пераклад.

Такім чынам на пачатку красавіка 1956 г. усе патрэбныя аўтару змены перанеслі Я. С. Мазалькоў, ён гасцяваў тады ў Мінску, і я, кожны ў свой экзэмпляр кнігі. Устаўку, якую прадыктаваў тады ж Якуб Колас, я запісаў на асобным кавалку паперы, а Мазалькоў адразу ж пераклаў яе і пераклад забраў з сабою. Экзэмпляр «На ростанях» з адзнакамі Я. Коласа павінен быць у яго бібліятэцы з надпісам «аўтарскі», мой—захоўваецца ў маім архіве.

Звычайна ўсе свае свежаадрукаваныя кнігі Якуб Колас перачытваў, правіў, калі трапіліся памылкі, адзначаў недакладнасці і мясціны, якія яго чамусьці нездавальнялі, каб у далейшым вярнуцца і што паправіць, што апусціць або перарабіць.

Так было і пасля выхаду ў свет трылогіі «На ростанях» у 1955 годзе. Колас прачытаў кнігу, настаўляў «птушак» на палях і неўзабаве пачаў далікатную размову. Маўляў, мы—разумей: ты, рэдактар поўнага выдання, які чапляўся да кожнага радка—мы правілі, правілі, а не ўсё-такі дагледзелі.

Перш за ўсё, як высветлілася, аўтара не злавальняла задача інфармацыйнага матэрыялу пра руска-японскую вайну. Далей, за адным цягнулася другое: і абмалёўку падзей варта было б падправіць, і тым жа заходам умацаваць герояў новымі, больш пэўнымі рысамі характару.

Сапраўды, усе весткі пра пачатак і далейшы ход вайны былі змешчаны ў адным месцы, на пачатку раздзела XXV другой кнігі трылогіі—«У глыбі Палесся». Такім чынам, усё, што адбывалася на Далёкім Усходзе, было як бы адарвана ад Лабаўніча, не прасякала ў яго сямдомасць паступова, не ўзбагача-

ла яго духоўна, робячы той ці іншы ўплыў на фарміраванне светапогляду.

Апрача таго, трэба было ўдакладніць, як развіваліся ваенныя дзеянні, а галоўнае—узгадніць іх у часе з жыццём Лабаўніча, яго працай, размовамі і ўчынкамі.

Так, пасля паведамлення «У студзені 1904 года пачалася вайна з Японіяй» (Якуб Колас. Збор твораў, Мінск, 1963, т. IX, стар. 332) мы дазнаёмся, што Лабаўніч да апошняму ў гэты дзень лекцыю ў школе і яму весела, бо «як-нік час хіліцца да вясны» (тамсама, стар. 334.—Выдзелена мною.—М. Л.). Потым настаўнік гаворыць з пісарам і старшыню зноў-такі пра самы пачатак вайны.

Гаворыць так, бо ў гэты час, ранній вясной 1904 г., з газет можна дазнацца было яшчэ не так багата: пра напад японцаў на эскадру ў Порт-Артуры (27 студзеня) і патапленне крэйсера «Варяг». Гэтага, уласна кажучы, было зусім даволі, каб настаўнік узрушыўся, і трывожна загуло занепакоенае вайной палескае сяло.

Усю далейшую інфармацыю пра няўдалыя для Расіі баі з японцамі, пра няздатнасць камандавання і зняважлівыя адносіны ў друку і ў грамадстве да царызму і цара аўтар вырашыў перанесці ў наступны раздзел кнігі—XXVI (ад «Тэлеграмы з вайны...» да «Адмірала Ражэвскага» з перастаноўкай абзаца «Прайшло некалькі месяцаў...» да «самадзержца», вышэй пасля слоў «царскага самаўладства», гл. таксама, стар. 338—340).

Падставы для гэтага былі наступныя. Герой даўно перажыў тую вясну і, правёўшы сваю гасцю-настаўнічу, «адчуў усю глыбіню, глун і затоеную піш асенняй ночы» (тамсама, стар. 346), восень гэта была ўжо наступнага года, 1905-га. Толькі тады Лабаўніч мог дазнацца пра Мукдэнскі бой і замену галоўнакамандуючага Курапаткіна Ліневічам (люты 1905 г.), а таксама пра Цусіму (май 1905 г.). Значыць, перанос вестак пра гэта быў глыбока прадуманы, і ў новым варыянце яны апыніліся якраз на належным месцы.

Каб было зусім ясна, калі што адбывалася, Колас зрабіў яшчэ і устаўку (ад «Ганебных паражэнні...» да «выступленняў рабочых». Тамсама, стар. 340) пра Парэмуцкі мірны дагавор (жнівень 1905 г.), падкрэсліўшы, што «Лабаўніч два гады жыў і працуе ў Выганах». Апрача таго некалькі скупых радкоў устаўкі характарызуюць, калі не рэвалюцыяналізацыя героя і асяроддзя, дык даюць прадчуванне блізкай рэвалюцыі.

Такім чынам была дасягнута поўная ўзгодненасць падзей у часе, а сама больш—натуральная, не прыспешаная магчымасць унесці Лабаўніча ў падполле, пазнаёміць з рэвалюцыйнай арганізацыяй.

Весткі пра ваенныя няўдачы і, нарэшце, паражэнне бунтаўляў ўнутраны свет героя, хоць ён і не вызваліўся цалкам ад думак «дастойных самага заядлага патрыёта» (стар. 342), і рыхтаваў да таго, каб зрабіць «новы крок у жыцці, крок важны і небяспечны» (стар. 344).

З пераносам часткі інфармацыйнага матэрыялу і са з'яўленнем прыгаданай ўжо устаўкі натуральна, што ў размове Лабаўніча са сваёй суседкай-настаўніцай звязаныя з вайной акалічнасці ўспамінаюцца ўжо ў мінулым часе. Гаворка робіцца больш актыўнай, і ў выніку яе Лабаўніч дамаўляецца пайсці да пінскіх падпольшчыкаў.

Гэта была ўжо другая гаворка пра рэвалюцыйную работу. А падчас першай—Лабаўніч, атрымаўшы ў настаўніцы нелегальную літаратуру, хітравата дапытваецца, як магла трапіць яму на гэтак падпольная брашура, відавочна дапускаючы, што надкінула сама яго гасця, калі ў яе водзяцца забароненыя кніжачкі.

Вольга Віктараўна не менш хітра адказвае: «У Пінску, напэўна, ёсць рэвалюцыйная арганізацыя. І нехта разумны дагадаўся надкінуць вам».

Колас апусціў прозвішча «Іван Вольны», якое стаяла на брашурцы. І зноў-такі меў на гэта сур'езныя падставы. Размова Вольгі з Лабаўнічам відавочна датычае балышавіцкім духам, тое ж чуецца і пры ілчэванні героем падпольнага сходу. У турме ён знаёміцца з

балышавіком Галубовічам і чуе парадку наладзіць сувязь з балышавікамі, там ужо рэчы называюцца сваімі іменамі.

Вось як асцярожна і паступова аўтар «даспелваў» героя, даводзіў яго да шукання сапраўднага дарог у свабоду.

Тым часам рэдакцыя тома IX Збору твораў (выд. 1975 г.), доўга ці нядоўга думаючы, аднаўляе выкасаванае Коласам імя Івана Вольнага ды яшчэ сцвярджае ў заўвазе, што коласаўскі Вольны—Іван Вальноў, рускі пісьменнік, у мінулым член партыі эсэраў. Якім чынам даведзена, што імяна Вальноў належыць знойдзенай Лабаўнічам брашура? А калі б нават і было б дадзена, дык чаму не падумала рэдактара пра матывы, у сілу якіх Колас зняў прозвішча? Здаецца ж, яснае яснага сказана ў аўтара: балышавічка Вольга зазначае, што брашурку надкінуў «нехта разумны», відаць, з пінскай падпольнай арганізацыі. Не будучы жа балышавікі распаўсюджваць эсэраўскую літаратуру ды яшчэ хваліць яе! І Колас зняў гэту супярэчнасць, не знайшоўшы павярджэння пра партыйную прыналежнасць аўтара і яго падпольнага твора.

Звернем увагу яшчэ на адно. Пінск знаходзіўся ў асягу дзейнасці Палескага камітэта РСДРП. У горадзе і бліжэйшых акаліцах налічвалася звыш 1.000 рабочых (суднабудаўнікоў, запалачнікаў, чыгуначнікаў) і каля 3.000 рамеснікаў і саматужнікаў. У 1904—1905 гадах там неаднойчы ўспыхвалі забастоўкі, у якіх удзельнічалі: суднабудаўнікі, рабочыя суконнай фабрыкі Скірмунта, прыказчыкі. Пад канец 1905 г. баставалі рабочыя горада цалкам і ўся чыгушка. Зразумела, гэтым пярэднякам падрыхтоўка, пільная работа падпольнай арганізацыі і ніякай іншай як балышавіцкай, бо эсэры звычайна абавіраліся на сялянства.

Лістоўкі ў гэтым раёне пашырліся з 1904 г., што адпавядае з'яўленню кніжачкі на ганку ў Лабаўніча.

Пра ўсё гэта рэдактара можа прачытаць у «Дакументах і матэрыялах па гісторыі Беларусі» (1900—1917) (т. III, Мінск, 1953).

І вось усё гэтыя праўкі Коласа скасаваны. Здавалася б, не так і многа намаганняў зроблена рэдактарам, але аўтарская воля наблізіцца да гістарычнай праўды, зрабіць больш праўдзівым станаўленне героя, беспрымонна парушана. Атрымаўшыся скажэнне вобразаў, няўзгодненасць у часе, перарываецца стройнасць кампазіцыі.

І яшчэ адна «паслуга» рэдактары. У раздзеле XII кнігі трэцяй «На ростанях» расказваецца пра адкрыццё І Дзяржаўнай думы ў 1905 годзе. Аднак нават жалезная памяць Коласа не спардавала факты так, як яны адбываліся ў часе. Інцидэнт, калі міністр Макараў заявіў: «Так было, так і будзе», адбыўся не на пасяджэнні І Думы, а значна пазней, 11 красавіка 1912 г., пасля Ленскага расстрэлу. На допыце ў 1917 г. Надзвычайнай следчай камісіяй Макараў заявіў, што фраза вырвалася выпадкова. Таму не варта ставіць гэта выслоўе ў сувязь з апавяданнем Л. Андрэева, як гэта робіцца ў «Жыцці Кліма Самгіна» (т. 22, стар. 324). На няправільнасць у трылогіі першыя значачыя Р. Шкраба. Якуб Колас быў задаволены, што крытыка і яму робіць заўвагі і выкасаваў адпаведныя скажэнні.

Відаць, пасля гэтага і пачалася дакладная выверка аўтарам фактаў, падзей і іх дапасавання адна да адной у трылогіі.

Пільная Коласава праца над палепшэннем твора беспрымонна адкінула. Мы не чулі ніякіх матывіровак, пра гэта не ведае рэдакцыйная калегія.

Узнікаюць сумныя думкі. Над класічнай спадчынай павінны працаваць тыя, хто любіць, цэніць, умею паважаць яе і прасякаць у задуму твораў.

Чаму ж мы маем скажоныя тэксты, пагоршаныя супраць пярэдняга выдання каментарыяўскія заўвагі, каментарыі тыпу: «расяка—назва расліны», «іжэ херувімы—назва малітвы», «анархіст—паслядоўнік тэорыі і практыкі анархізму»?

Трэба падумаць. Наперадзе яшчэ чатыры томы Коласа, прычым—лісты, вельмі непрадумана пададзеныя ў выданні 1962 г. Як зрабіць, каб у вялікай спадчыне народнага песняра нічога больш не здолела парушыць нядбалая, няўмелая ці няграмацкая рука?

Максім ЛУЖАНІН.

УКРАДІ КОДЭКС

(Заканчанне. Пачатак на стар. 7.)

ГЕНАДЗЬ. Мы з другам Сенем трэці год у гуртку капкрэтнай эканоміі займаемся. (Бярэ грошы). Ну дык што, у бой, Жора, за святую праўду!

Генадзь, Жора, Сяня ідуць да гасцей і займаюць свае месцы.

ЖОРА (да гасцей). Прашу напоўніць бакалы!.. (Пасля пайзы). Шапоўныя, любія, родныя! У нас, маладажонаў, няма слоў, каб выказаць нашы пачуцці любові і ўдзячнасці за вашу ўвагу, за вашу памяць, за вашу шчырасць, нарэшце, за вашы выдаткі на гэты больш чым багаты пачастунак. Хто б мог падумаць, што раней мы нават не былі знаёмы! І тое, што вы прапісаны на маёй жылплошчы, фактычна ні да чаго нас не абавязвае! І ў той жа час вы тут, вы сярод нас, вы падзяляеце з намі часу нашага шчасця, падзяляеце з намі бакалы гэтага цудоўнага напітку! Вось ён не на паперы, а ў рэальнасці, наш дзвіз: адзін за ўсіх, усё ў гасцях у аднаго! Гэта ў парадку гумару, канечне!.. За вас, мае дарагія! За вас, родныя! А то я зарыву ад тых пачуццяў, што мяне перапаўняюць!..

ГОСЦІ. Горка! Горка! Горка! Максім цябе Жульету, Жора — Зойку.

ЖОРА. Адзінае, што азмрочвае наша святая — гэта тое, што сярод нас, за адным сталом з намі, сядзіць чалавек, якому б не варта было сёння і на зямлі нашай хадзіць!.. Калі б не сустрэлі вы нас так, калі б не ўбачылі мы сёння сапраўдную шчырасць чалавечую, мо і не сказаў бы я тое, што скажу зараз. Але я не жалезны! Я не з каменя! Я павінен! Я хачу сказаць пра чалавека, які выцягнуў з мяне ўсе жылы, высмактаў усю кроў. Я гавару зараз пра чалавека, калі яго можна назваць гэтым святым і чыстым словам, якому я перадаў за прапіску вашы працоўныя, мазольныя рублі. Ды якія там рублі? Тысячы!.. Я не хачу азмрочваць святая. Але я не магу маўчаць, пакуль такія людзі ходзяць па нашай зямлі. І я спадзяюся, што гэты чалавекпадобны пакіне зараз застолле і знікне раз і назавсёды ці нешта ў гэтым плане. Даруйце мне! Даруйце!

Доўгая пайза, затым з-за стала ўстае Кузьміч.

КУЗЬМІЧ (спакойна). Ен, чалавек гэты, павінен пайсці зараз жа і ўдавіцца ў натуру. І хаваць яго трэба за агароджы могілак, каб усё ведалі — пелюдзь, д'ябал, вырадак у натуру. (Пасля пайзы). Іншаму здаецца, што Дзядзюлю толькі і інтарэсу, хто каго ваджо заліў, у каго пробкі перагарэлі, дзе клазет запрудзіла. А я, між іншым, у натуру, кожнаму жылльцу магу поўную атэстацыю даць.

ГЕНАДЗЬ. Дарай, Кузьміч, калі ўжо час наспеў.

КУЗЬМІЧ. Скажам, а'ўляецца да мяне новы жылц у натуру... Ордэр — чын на чыну — на сем-восьм асоб. Пры ордэры нашарты чэсць па чэсці!.. І каго толькі ў тых ордэры не напіхана?.. Тут табе і яго бацькі, і яе бацькі, і бацькі бацькоў, і дзяды, і прадзеда, і бабкі, і прабабкі, і халера іх ведае, якія яшчэ родзічы. Адным словам, Ноўе каўчэг у натуру і кожнай твары па пары. А прайдзе месяц-два пасля засялення і павысіваюцца тва бабкі-невідзімкі так завочна, як і прапісаліся. І астаюцца ў кватэры-пустэльні толькі ён і яна. (Жульце). Як бы і вы, скажам, з Жорам у натуру.

ЖОРА. Між іншым, нашы бабкі памерлі і пра гэта сведчаць дакументы.

ЖУЛЬЕТА. Што яны не мелі права памерці?!

КУЗЬМІЧ. Дзесяць гадоў таму, як яны памерлі, а кватэрку ты пазалетася атрымаў. А каб кватэрка-ваўкоўня не пуставала, ён і яна пускаяюць яе ў абарот — прапісваюць да сябе тых, каму горад не надрыхтаваў яшчэ гнязда.

ЖОРА. І што ў гэтым дрэніна?

КУЗЬМІЧ. І я спачатку так думаў. І мне спачатку было няўсім. Дзе, думаю, рэзон у натуру? Аказваецца, прапісаў я на тваю жылплошчу чатыры птушачкі, і ты на ўласным «Запарожцы» паехаў. Прапісаў яшчэ пяць — на «Масквіча» перасёў, прапісаў яшчэ сем — ты ўжо на «Ладзе» жыгулошч. Ездзіць бы табе, Жора, на «Волзе», каб кодэкс не згубіўся.

ЖУЛЬЕТА. Такі крывы, такі трухлявы стары, а ўсё бачыць, усё помніць, усё падлічыць!..

КУЗЬМІЧ. Дзе б я запомніў, каб у дамавую кнігу не запісаў. Не тая ўжо памяць, каб усё ўпомніць у натуру. Не тое вока! От раней у мяне было вока! Я вашага брата за вярсту навывел бачыў. І да ладу не адну шкуру давеў у натуру... (Збіўся з тэмы). Што гэта я яшчэ хачу?.. Ага! Вайну я табе аб'яўляю, Сяня, і задача мая баявая разграміць цябе, Хвядоска, ва ўласным лагаве аж да безагаворачнай капітуляцыі. Так што, будзь здароў, Хвядос — Жора, будзь здарова Яўгенія — Жулька!

ЖОРА. Таварышы, гэта ён!

ГЕНАДЗЬ. Не, Жора, гэта не ён! СЕНЯ (паказвае на гасцей). І распісаліся яны не ў ягоным кодэксе, а ў тваім.

ЖОРА. Таварышы, я нешта не разумею?..

ГЕНАДЗЬ. Усё ты разумееш, усё ты ведаеш, хіба акрамя аднаго, што Максім і Зойка працуюць у маёй брыгадзе.

СТАРШЫНЯ. Запішаце!

ЖУЛЬЕТА (ускоквае). Акадэмікі?! Вучоныя?! У міліцыю, зараз жа ў міліцыю. (Бяжыць да тэлефона). Алё, Міліцыя!

ГЕНАДЗЬ. Не трэба міліцыю. Як толькі ўсе яны (паказвае на кватэрантаў) наведваюць пракурора, ён сам прышле па вас міліцыю.

ЖОРА. Вон! Вон адсюль!

ЖУЛЬЕТА. Вон! Вон! Вон, свінні!

СЯМЕНАУНА. Не аскіржайся, Жорачка, не тузайся, Жульечка!

ЖОРА (зусім спакойна). Я сказаў усім — вон!..

ЦІМОХ. В-в-вон?.. К-к-каго вон?.. М-мяне вон? Грошчкі ўзялі, а пяпер выходзіць капіса к-к-к-к... е-е-е... ф-ф-ф...

СЯМЕНАУНА. Цімоша, змоўкні, вакол людзі!..

ЦІМОХ (з палёгкай). Ф-фені?!

СЯМЕНАУНА. Так што віншум цябе, Жорачка, і цябе, Жульечка, не хлебам-соллю, а крмінальным кодэксам.

ГЕНАДЗЬ. І жадаем вам роўна столькі, колькі прадугледжана артыкулам 170 крмінальнага кодэкса.

СЯМЕНАУНА. І-не высеілка мы вам падрыхтавалі, а народны суд.

ЛЮБА. Каб вынішчыць вас, як клопоў, як тлю ліпуць.

ГЕНАДЗЬ. Горка. Жора, горка...

ЖОРА. Кляпы... тля... вайна... Навошта ж так труба, так агрэсіўна, так негуманна? Паміж намі, па сутнасці, няма антаганістычных супярэчнасцей. Калі па тое пайшло, мы сваякі. Я ж развіўся ў вашым чэрае. І на свет божа я заявіўся па вашаму выкліку. У мяне ж з вамі агульны лозунг: я табе, ты мне... А хто выйграе — гэта ўжо ад розуму залежыць.

Не ўсім аднолькавы бог розум даў. Чаго ж там крыўдзіцца? Так што папачыла і справе канец. Нас не зачэпняць, мы не зачэпім... А хочаце, я пакаюся?.. Хочаце, попелам галаву чысыплю? Ці прамову закачу, ды такую, што ў вас ад жаласці ў носе заказыча?!

Лезе на стол, за якім раней сядзелі судзі таварыскага суда.

Суграмадзяне! Браты! Аднапланецяне! Сябры і таварышы! Клянуся, што я вам да скону дзён маіх удзячны! Паставілі вы мяне, ідыёта, і жонку маю бізгуздую на дарогу праведную, на пуцявіну верную!.. У чым сіла нашага грамадства?.. У тым, таварышы, што яно не дае чалавеку пакаўзнуцца, спаткннуцца, упаці!.. Трэба — напавіць! Трэба — падтрымаць! А трэба, дык і па мазах гваздаць! А нам так і трэба! І мы не ў крыўдзе, бо загнаваем, калі не чысціць нас... з наждачком... І тут ужо рабочы клас сваё слова скажа — будзь здароў і не перхай!.. А на першы погляд, здаецца, ну што там такога, машыну рашыў чалавек купіць? Па Еўропах паездзіць. А вось захапіўся, перабаршчыў. І сам таго не заўважыў, як з лініі збіўся... Я зараз халадзею, як падумаю, што б з намі было, калі б мы вас не сустрэлі?.. Вы ж нас літаральна пераварнулі, можна сказаць, пераліцавалі чыстым бокам навыварат. Дзякуем! І мы на вас не ў крыўдзе. Як кажуць, што было, тое было і, будзем лічыць, былём парасло. А хто старое памяне... (Глядзіць на Кузьміча). А Кузьміч, га? Хто б мог падумаць?!

Працаваў ціха, — хадзіў непрыкметна! Звычайны, прости, савецкі, а на табе — герой, ды які? Не, таварышы, з такімі кадрамі мы не прападзём! За мір, таварышы! За дружбу, супрацоўніцтва і мірнае суіснаванне!.. (Перавёў дыханне.) Ну, як прамовка, нішто сабе? Прышлі, чыстаплой? В зобу дыханне спёрло?.. Настаўнікі знайшліся! Мабілізаваліся? А хто вы, уласна, ёсць? Ніхто! І мы яшчэ паглядзім, хто каго навучыць!.. (Бярэ бутэлку, як перад бойкай.) Мне дваццаць посем! Я энергічны! Я ўмею рабіць грошы! І я яшчэ не раз падкіну вас на ўласным «кадэлаку». Жульета, ты звяртала ўвагу, як чыстаплой і краснабаі галасуюць на дарогах аўтаўладальнікам?.. Я яшчэ запрашу вас у госці, і вы будзеце за дзвярцамі ў нас здымаць брудную кірэу. А я буду частаваць вас каньяком, таму што чыстаплой і краснабаі, калі і маюць, дык на паршывы партвейні. (Жульце). А зімою я прынесу табе шольпаны, а не перадавіцу з газеты «Аб карысці самаабмежавання». (Да ўсіх). Прызнаюся, у мяне ёсць недахопы... Я не ведаю замежных моў і не чытаю межуараў. Але дазвольце мне ісці сваім шляхам... Паддымаю тост за чыстаплойства!

Ярасць падняла Цімоха і павяла на Жору. Усе прышлілі. Насцярожыўся і Жора, трымаючы напатаго бутэлку. Глыбока закінуўшыся, Цімох паддымае рукі, гатовы задушыць сваё праўдніна. Потым авалодвае сабой і гаворыць зусім ціха, спакойна.

ЦІМОХ. Х-х-х... х-х-х... Хто цябе выдумаў... такога?.. Хто пусціў у жыццё наша? На сорах, на ганьбу ўсім нам вырас ты, Фядос Сяня, з счыхай свайёй! Мы ж за зямлю нашу паміралі, каб на ёй кветкі-макі раслі... Як жа ты прарос на ёй, пскудзь ялавітая!.. Лішні ты нам!.. Папярэж дарогі ты нам — сьдзі! Па добрану сьдзі, а то худа табе будзе. З такімі вайна наша не скончылася. Помні гэта, Фядос Сяня, і ты, Яўгенія!..

СЯМЕНАУНА. Ой, людцы! Ай, дзяткі! Божачка, ой! Загаварыў! Цімачка! Цімачка! Даражэнькі!..

ЦІМОХ. Імем рабочай годнасці і сумлення, імем закона нашага і справядлівасці патрабую зараз жа, неадкладна, у прысутнасці папярэжых і сведак вярнуць усім кватэрантам грошы, згодна з гэтым гэтаму распіскам!

ЖУЛЬЕТА (істэрычна). А скуля! А трасці! (Робіць фігі). А во! А во! А во! ЖОРА (крычыць). Жульета, ша!! (Зусім спакойна). А можа, давайце так... У мяне такая прапаўна... Спачатку прапішам Максіма на правах мужа маёй жонкі, потым Зойку, як маю жонку, пасля гэтага мы з імі разжэньваемся, а тады ўжо пра ўсё адразу і дамаўляемся.

Зойка. Як разжэньваемся?..

ЖОРА. Як ажаніліся, так і разжэнімся.

СЯМЕНАУНА. А трасцу ў бок, Жоржык, не выйдзе!

ЖОРА. Раз плонуць!

СЯМЕНАУНА. Як жа ты яе кінеш цяпер з дзіцем, сабачыя твае вочы?..

ЖОРА. З якім яшчэ дзіцем?

СЯМЕНАУНА. Шостым месяцам у нас Зойка ходзіць! От яно які!

ГЕНАДЗЬ. Пры такіх абставінах, наш мілы Сяня, нават суд не мае права разводзіць!..

ЖОРА. Я заяўлю, што шлюб і развод былі фіктыўныя!

ГЕНАДЗЬ. Пры такім выселлі? Хто гэтаму паверыць?

СЯМЕНАУНА. Так што, Жорачка, не трэба хварэць на кішэніковыя сухоты, вяртай грошчкі — паквітаем даўжок.

ЦІМОХ. А то яна табе наогул разводу не даць.

СЯМЕНАУНА. Правільна!

МАКСІМ. І будзеш ты плаціць маёй жонцы аліменты на маё дзіця да васемнаціці гадоў.

Зойка. Да дваццаці трох. Мы сваіх дзяцей у інстытутах вучыць дамовіліся.

СЕНЯ. А гэта не больш не менш як дзесяць тысяч рублікаў.

Зойка. Не 10, а 20 тысяч! Я двойно радзіць наважылася. У нас у раду ва ўсіх так.

КУЗЬМІЧ. Калі справа дойдзе да суда, страты будуць не меншыя.

СЕНЯ. Па нашых падліках і пры тваёй зарплате, Фядос, згубіш чыстымі 18 тысяч рублёў.

ГЕНАДЗЬ. Праўда, пры казённых харчах.

СЯМЕНАУНА. Словам, куды ні кінь... ЖОРА. А што, калі так: Максім дае развод Жульце, Зойка дае развод мне, я вяртаю грошы згодна распіскам, а вы моўчкі вымятаецеся адсюль к чортавай мацеры!

ГЕНАДЗЬ. Не, Фядос, у нас іншыя планы. І ты, і Рэня з ЗАГСа будзеце чакаць моўчкі, аж пакуль наша Зойка не родзіць. Пасля гэтага ты падаеш на развод, а Зойка атрымлівае выканаўчы ліст на аліменты і выходзіць замуж, скажам за мяне. Максім таксама разводзіцца з Жульетай, каб ажаніцца, скажам, з Любкай. Прапісаўшыся на тваёй жылплошчы на правах мужа і жонкі, я развядуся з Зойкай, а Максім з Любкай. А каб усё стала на належнае месца, Максім жэніцца нарэшце з Зойкай, а я ўступлю Любку, Верку ці Надзюку другу Сяню — так таму і быць.

СЕНЯ. А перажаніўшыся, мы ўсе па закону прапішамся на тваёй жылплошчы, якая пасля гэтага стане нашай.

ЦІМОХ (Жору). Куды ні круці, а застаецца табе з Жулькай адзін пакойчык. З хамутамі!..

СЯМЕНАУНА. Правільна.

КУЗЬМІЧ. Па санітарнай норме.

ЦІМОХ. І агульная кухня на пяць сямей.

СЯМЕНАУНА. Калі надумаеш выкінуцца ў акно, не забудзь запісаць на паперцы, што мы табе гэтага не раілі. (Да Старшынні). Вось так, грамадзяне таварыскія судзі!..

Мімака, рухі, манеры Жоры робяцца дзіўнымі, ненатуральнымі і незразумелымі.

ЖУЛЬЕТА. Што вы з ім зрабілі? Што вы з ім зрабілі!

ЖОРА. Грамадзяне судзі і народныя засядацелі! Грамадзяне пракуроры і адвакаты! Паважаныя члены прафсаюза работнікаў камунальнай гаспадаркі. Бачыць бог, бачыць людзі — я свой, я наш, я звычайны і прости. (Загаворваецца).

Але паколькі ўкрадзены мной ад помніка гладыёлус не мае права ажаніцца з маёй жонкай, хоць ён тройчы дырэктар гастронома па продажы махеравай ніткі і японскіх парасонаў, я катэгарычна пратэстую супраць намёкаў на маю асобу і кнігарню падлісных выданняў, бо не з'юлены ў ГУМе — не злодзей у ЦУМе.

А каму не падабаецца мой маральны вопыт, няхай той лэстае ў ступе. Мой аўтамабіль будзе разводзіцца з паўабарота. (Бяжыць праз сцяну). Адно імгненне — і мы фр-р-р... у сумашэчым доме!.. Я не адзін беру! Жульета не адна прыносіць! Сяду я — сядуць і іншыя! Толькі я вам не інкасар, каб намазваць па дзесяць тысяч на адзін бутэрброд. І няхай краснабаі і чыстаплой ведаюць, што з пункту гледжання сіхграфазатрона і адзінай варона не сядзе на капот майго «кадэлака».

У адваротным выпадку праязны білет у тралейбусе будзе несапраўдным без фіктыўнага пасведчання аб шлюбе. Так што прашу сысці з узлётнай паласы, здаецца, светафор дае мне жоўты!.. (Садзіцца на лаву і пачынае рухі падобныя на пантаніму «Коннікі»).

СЯМЕНАУНА (перапалохана). Генечка, нешта ж трэба рабіць?!

ГЕНАДЗЬ. Цяпер ужо нічога не трэба. Бачыш, разьба ў чалавека сарвалася?!

СЯМЕНАУНА. А мо ў міліцыю, мо ў пажарную! Ен жа можа!..

ЖУЛЬЕТА (эдэкліва). У міліцыю?!

У пажарную? (Паказвае фігі). А вось гэтага не бачылі? (У тэлефон). Хуткая?!. Добры вечар! Памяшачельства ў нас... Не, ціхае... Сядзіць... на кані, кажу, сядзіць... Адрас? Аўтапутік тры, кватэра чатыры.

ГЕНАДЗЬ. Ну, што, браток, шабаш камедыі, прыхекалі!

ЖОРА (спакойна выцірае пот з твару). А гэта мы яшчэ паглядзім, хто дурней!

СТАРШЫНЯ. Параіўшыся па месцы, таварыскі суд прышоў да пераканання, што гэта справа не нашай кампетэнцыі і вынес рашэнне перадаць яе ў пракуратуру. Бо такі Жора можа наш суд па судах зацягваць.

ЖОРА. Нічога з вашых планаў не выйдзе!

ГЕНАДЗЬ. Выйдзе.

ЖОРА. Не выйдзе.

ГЕНАДЗЬ. Выйдзе, бо сам не захочаш з уласнае кватэры ў казёны дом перасяляцца.

ЖОРА. Не выйдзе, бо не законна!

ГЕНАДЗЬ. Што рабочы чалавек скажа, тое законна будзе! Запомні гэта, Сяня!

Паўтараецца чахарда з шлюбама і разводама, з якой пачыналася намядзя. Потым кватэранты Сячоў разыходзяцца па пакоях. Абжываюць іх Жора і Жульета займаюць «Музычную хату». Ён рамантуе чаравікі, яна падае яму цвіці.

ЗАСЛОНА.

Кастусю Губарэвічу — 70

Учора вядомаму беларускаму драматургу Кастусю Губарэвічу споўнілася 70 гадоў. З нагоды юбілею праўдлівае Саюза пісьменнікаў БССР накіравала юбіляру прывітанне, у якім гаворыцца:

«Дарагі Канстанцін Лявонцэвіч! Сардэчна, па-сяброўску вітаем Вас, та варыша па пару, вядомага беларускага драматурга, заслужанага дзеяча мастацтваў БССР, з днём Вашага сямідзесяцігоддзя.

На працягу многіх гадоў Вы плённа працуеце на ніве роднай літаратуры. Па чаўшы свой творчы шлях у трыццатыя гады, Вы актыўна выступалі ў друку з вершамі і апавяданнямі, рэцэнзіямі і артыкуламі па пытаннях мастацтва. Але найбольш ярка Ваш талент выявіўся ў галіне драматургіі. Вашы п'есы «Брэсцкая крэпасць» і «Галоўная стаўка», пастаўленыя

на сцэне многіх тэатраў краіны, завявалі ўсесаюзнае прызнанне.

Нязменным поспехам у юнага гледача нарыстаюцца створаныя па Вашых сцэнарных кінафільмы «Дзяўчынка шукае бацьку» і «Паланез Агінскага», у якіх раскрываецца героіка Вялікай Айчыннай вайны, удзел дзяцей у барацьбе з фашызмам.

Шмат энергіі аддаеце Вы выхаванню маладых драматургаў, працуючы рэдактарам рэпертуарна-рэдакцыйнай калегіі Міністэрства культуры БССР.

Жадаем Вам, дарагі Канстанцін Лявонцэвіч, добрага здароўя, новага творчага плёну, многіх гадоў жыцця на карысць беларускай савецкай літаратуры».

Рэдакцыя штодзённіка «Літаратура і мастацтва» далучаецца да гэтага віншавання і жадае Канстанціну Лявонцэвічу моцнага здароўя, здзяйснення новых творчых задум.

ТОЛЬКІ ШТО ВЫДАДЗЕНА

З СУЗОР'Я ГАГАРЫНА

Чарговы зборнік бібліятэчкі «Комсомольской правды» — «Поехалі!» — складзены з артыкулаў і рэпартажаў, якія ў свой час напісаў яе ўласны карэспандэнт Уладзімір Губараў, раскажваючы пра асваенне касмічнай прасторы. Яны не страцілі свайго значэння і цяпер, паколькі даюць магчымасць шмат даведацца пра смелых і мужных з «сузор'я Гагарына», тых, хто прадаўжае яго справу.

Адзін з рэпартажаў так і называецца — «Нашчадкі Гагарына». Цёпла піша аўтар пра лётчыка-касманauta, нашага земляка Пятра Клімука і яго «нябеснага брата» Віталія Севасцянянава: «Сустрэча з космасам не змяніла іх, але яна ярчэй выявіла рысы іх характару. І пакаленне маладых убачыла ў Клімуку і Севасцянянаве саміх сябе. Мабыць, таму яны так блізкія і дарагія нам».

ВОПЫТ ІДЭАЛАГІЧНАЙ РАБОТЫ

«Залаты фонд партыі» — так называецца адна з кніг, якую выпусціла выдавецтва «Беларусь». Аўтар яе, сакратар Мінскага абкома КПБ Р. П. Платонаў на вопыце сталічнай вобласці абагульніў работу партыйных камітэтаў з ідэалагічнымі кадрамі.

Спецыяльны раздзел «Інтэлігенцыя павышае ідэйны ўзровень, прафесіянальнае майстэрства» прысвечаны сістэме і зместу вучобы кіраўнікоў, сакратароў партыйных арганізацый і вядучых спецыялістаў творчых саюзаў, тэатральна-мастацкіх калектываў, навуковых устаноў мастацкага і музычнага профілю, а таксама кадраў, якія заняты ў культурна-асветных установах розных відаў.

ВЫЙШЛА

У «РОМАН-ГАЗЕТЕ»

З цікавасцю сустрэлі чытачы чарговы, дваццаць другі нумар «Роман-газеты». Прыхільнікі таленту лаўрэата Дзяржаўнай прэміі СССР Васіля Быкава атрымалі магчымасць пазнаёміцца з апавесцю «Яго батальён».

ПРА ГОРАД ГОМЕЛЬ

Выдавецтва «Беларусь» выпусціла набор паштовак «Гомель». 12 каляровых здымкаў, якія выканаў Г. Ліхтаровіч, раскажваюць пра найбольш цікавыя мясціны аднаго з прыгажэйшых гарадоў рэспублікі.

Тэкст пададзены на беларускай, рускай, англійскай, нямецкай, французскай і чэшскай мовах.

ХРАНАЛАГІЧНЫ ШТОГОДНІК

«Календар знамянальных і памятных дат па гісторыі Беларусі на 1977 год» выйшаў пад знакам 60-годдзя Вялікага Кастрычніка.

60 гадоў прайшло з часу заснавання «Беларускай хаткі», клуба беларускай мастацкай інтэлігенцыі (існаваў да 1920 г.). Супалі з Кастрычніцкім 60-гадовы юбілей народнага паэта БССР П. Панчанкі, народнай артысткі БССР Т. Заранок, народнага артыста СССР Ф. Шмакава, народнага артыста БССР Л. Бражніка і іншых.

Календар падае і другія цікавыя даты — 170 гадоў назад нарадзіўся В. Дуніў-Марцінкевіч, 105 гадоў назад нарадзіўся В. Залатароў — рускі і беларускі кампазітар і педагог, народны артыст БССР, заслужаны артыст РСФСР.

Адзначыць літаратурнае грамадскасць у наступным годзе і такую дату, як 90-годдзе з дня нараджэння выдатнага беларускага пісьменніка і грамадскага дзеяча Ц. Гартнага.

70 гадоў спаўняецца народнаму артысту СССР Л. Рахленку і народнаму артысту БССР З. Стоме.

Храналагічны штогоднік прыхільна сустрапіць усе, хто цікавіцца культурным жыццём рэспублікі. Склаў яго старшы металіст аддзела навуковага выкарыстання і інфармацыі Галоўнага архіўнага ўпраўлення пры Савеце Міністраў БССР В. Пташнікава.

МАЛАДОСЦЬ ДРАМАТУРГА

Губарэвічу семдзесят? Не верыцца! Упершыню мне давалося пазнаёміцца з творчасцю Канстанціна Лявонцэвіча ў суровыя пасляваенныя гады. Удзень мы, хлапчухі, збіралі на полі шэраўную бульбу, што было для многіх адзіным пракармленнем, а ўвечары, пралезшы праз паддашак у клуб, глядзелі спектакль «Алазанская даліна», што паказвалі актёры з Мінска. Мы прыстройваліся на падлозе, перад радамі гледачоў, і, затаішы дыханне, глядзелі сонечны, жыццерадасны, поўны гумару і вяселлі спектакль... Сапраўды, акрамя таленту, рэба валодаць нейкімі іншымі, вылішчымі чалавечымі якасцямі, каб у тыя нятулныя дні прымусяць рагатаць глядзельную залу.

А пазней адбылося прыемнае і радаснае знаёмства з «Галоўнай стаўкай», «Брэсцкай крэпасцю», з фільмамі «Дзяўчынка шукае бацьку», «Паланез Агінскага» і многімі іншымі.

Драматурга Губарэвіча ведаюць усе. Але нямногія знаёмы з іншым бокам яго дзейнасці — рэдактарам. Менавіта гэтай няўдзячнай рабоце Канстанцін Лявонцэвіч аддаў шмат сіл і часу.

Я ўваходзіў у драматургію ў той час, калі ён працаваў у Міністэрстве

культуры, займаючы пасады рэдактара і галоўнага рэдактара. Мне давалося бачыць Канстанціна Лявонцэвіча не толькі ў час правядзення калегій, але і ў гутарках з іншымі аўтарамі. І ад усіх гэтых сустрэч у мяне засталася самае прыемнае ўражанне.

Не магу ўспомніць выпадку, каб Канстанцін Лявонцэвіч выйшаў з сябе, павысіў голас. Калегіі з яго ўдзелам праходзілі спакойна, па-дзелавому, добраахвотна да аўтара і галоўнага — зацікаўлена ў лёсе той або іншай п'есы. Аўтары — народ ранімы. Ведаючы гэта, Канстанцін Лявонцэвіч рабіў свае заўвагі і пажаданні ў вельмі далікатнай форме. Ён заўсёды выходзіў з аўтарскай задумы, ніколі не навізваў сваёй думкі, відэаючна, памятаючы словы Аляксея Максімавіча Горкага: «Трэба вельмі многа ведаць, каб вельмі асцярожна раіць». Гэта гаворыць пра такт і чуласць рэдактара, таму што ніхто больш аўтара не знаёмы з яго п'есай.

Было радасна бачыць, што Канстанцін Лявонцэвіч стаіць за жанравую разнастайнасць у драматургіі, аж да самых эксперыментальных п'ес. Прытрымліваючыся ва ўласнай творчасці напрамку, на мой погляд, класічнага (я разумею недакладнасць гэтага

тэрміна), Канстанцін Лявонцэвіч вітаў часам нават неапраўданыя пошукі сваіх калег. Што ж, аўтар мае права на эксперымент.

У той жа час у асноўных, галоўных пытаннях Канстанцін Лявонцэвіч заўсёды быў прынцыповы. Але і тут ён умеў гэта рабіць мякка, з уласцівым яму гумарам. Памятаецца, на адной з калегій, калі разглядаўся адкрыта слабы твор аўтара, напісаны па прынцыпу — бывае і так — Канстанцін Лявонцэвіч усміхнуўся і сваім нягучным голасам вымавіў: «Адзін з мудрых англічан некай сказаў: «Драматург, калі ён джэнтльмен, абавязаны так або інакш сказаць, што ж ён уласна кажучы хацеў сказаць». І аўтар не пакрыўдзіўся, хаця п'еса не была прынята».

Асабліва шмат працы і часу Канстанцін Лявонцэвіч прысвяціў творчасці маладых. Гэта ўспамінаецца ў сувязі з вядомай пастановай пра творчую моладзь.

Нядаўна я даведаўся, што тэатр юнага гледача прыняў да пастаноўкі новую п'есу Губарэвіча.

Ад усёй душы радуся творчай маладосці гэтага выдатнага чалавека!

Анатоль ДЗЯЛЕНДЗІК.

НЕ МАГУ забыцца таго хвалявання, якое агортвала кожны раз, калі я, працуючы ў музеі Купалы, спыняўся разам з на двальнікамі ля партрэта Уладзіслава Францаўна Луцэвіч — жонкі паэта.

Можа, таму, што знала яе асабіста і ў маім лёсе яна адыграла немалую ролю, мне заўсёды хацелася раскажаць пра яе як мага больш, раскажаць пра гэтага незвычайнага чалавека, актыўнага грамадскага і культурнага дзеяча, шчырую сяброўку і спадарожніцу Я. Купалы, а пасля яго смерці — арганізатара і стваральніка музея паэта; пра тую «цёцю Уладзію», якую я знала шмат год, з якой разам працавала і якая назаўсёды засталася ў маім сэрцы як узор самаадданасці, чалавечнасці і даброты.

Сёлета ёй споўнілася 65 гадоў. А з партрэта мастака П. Сергіевіча, што захоўваецца ў музеі, глядзіць на нас стройная маладая дзяўчына ў беларускім нацыянальным уборы, з разумнымі ўважлівымі вачамі, з ясным прыгожым тварам.

Той, хто добра ведаў Уладзіслава Францаўна, бываў у яе дома, не мог не звярнуць увагі на адну яе асаблівасць: незвычайную любоў да кветак. І дома, і там, дзе яна працавала, заўсёды было мноства кветак. Невялічкі кветкачак замялі ля дома па Омскім завулку, дзе жыла Уладзіслава Францаўна, проста патанаў у кветках. Яна сама іх клпатліва даглядала, аддаючы ім увесь вольны час. Гэта была яе любоў, яе радасць, яе ўдеха. Вось гэтая любоў да ўсяго жывога, прыгожага гаворыць аб вялікім багацці

душы чалавека, аб яго чуласці і сардэчнасці.

1941 год Парушана мірная стваральная праца савецкіх людзей. Уладзіслава Францаўна, як і Купала, мужна пераносіла ўсе цяжкасці і нягоды ваеннага часу. Прыехаўшы ў

ЗАЎСЁДЫ

Ў ПАМ'ЯЦІ

ЖЫВЕ

Маскву, яна і там ні хвіліны не сидзела без справы. Хвораму Купалу цяжка было выходзіць з дому, і Уладзіслава Францаўна старалася сама ўладкаваць усе яго справы: хадзіла ў рэдакцыю, да знаёмых, прымала актыўны ўдзел у рабоце супроцьнаветранай абароны, дзяжурыла па доме за сябе і мужа.

Пасля смерці Купалы, усю сваю любоў і клопаты перанесла Уладзіслава Францаўна на жывую спадчыну —

творчасць паэта, памяць аб ім. Справа Купалы была для яе даражэй за ўсё на свеце.

Стварэнню музея, гэтага сапраўднага помніка Купалу, Уладзіслава Францаўна аддавала ўсе сілы, здароўе, вялікую нястомную энергію. З 1943 года яна была адказным сакратаром камітэі па ўвекавечанню памяці Янкі Купалы пры АН БССР, а затым (1945—60 гады) клпатлівым арганізатарам і дырэктарам Літаратурнага музея паэта. Уладзіслава Францаўна ездзіла па розных гарадах, сустракалася з рознымі людзьмі, якія ў свой час былі знаёмыя з Купалам, і клпатліва, на крупінках збірала матэрыялы для будучага музея: пісьмы, рукапісы, вершаў, паэм, кнігі, фотаздымкі.

Па меры таго, як рос музей, шырліся фонды, паўставала пытанне аб будаўніцтве асобнага памяшкання пад Літаратурны музей паэта. І Уладзіслава Францаўна ўзялася за гэтую складаную справу. Проста здзіўляла, адкуль у яе, жанчыны ўжо ў гадах, столькі сіл і энергіі!

Савецкі ўрад высока ацаніў плённую дзейнасць Уладзіславы Францаўны. Яна была ўзнагароджана двума ордэнамі «Знак Пашаны», медалямі, граматамі, а ў 1959 годзе ёй было нададзена ганаровае званне заслужанага дзеяча культуры БССР.

Дзверы сціплага дома цёці Уладзі былі шырока расчынены для ўсіх: знаёмых і незнаёмых, пісьменнікаў і артыстаў, мастакоў і кампазітараў, дзяцей.

Чулая і сардэчная, яна заўсёды думала пра іншых, і ніколі — пра сябе...

Т. ТАРАСАВА.

У 1932 годзе на завод «Камунар», што кожную раніцу абуджаў жыхароў мінскай ускрайны — Ляхаўкі — нізкім басавітым гудком, прыйшоў Цішка Гартны. Прыйшоў, каб напісаць кніжку аб рабочых прадпрыемства. Такая кніжка неўзабаве нарадзілася. Называлася яна «Наступ на горны». З незвычайным пачуццём перачытваеш цяпер нарысы пра тагачасных рабочых...

Цішка Гартны быў адным з тых беларускіх пісьменнікаў, хто свой талент, сваё мастацкае слова прысвяцілі людзям працы — героям першых пяцігодак. Пятрусь Броўка і Пятро Глебка, Міхась Лынькоў, Янка Скрыган, Васіль Шташэўскі, Алесь Дудар і многія іншыя ў сваіх творах славілі чалавека новага грамадства, гаспадара жыцця.

Спылыло з тае пары не адно дзесяцігоддзе. Пранеслася над краінай вихура адной з самых страшных войнаў, што зведала чалавецтва. Потым былі гады аднаўлення. Рукамі рабочага чалавека адбудовваліся гарады і вёскі, ладзілася мірнае жыццё.

Новы час, новыя кнігі. У іх з'явіўся новы герой — чалавек, узброены сучаснай тэхнікай, ведамі, чалавек-творца.

Савецкія пісьменнікі заўжды ў густыні жыцця, яны «свае» людзі на заводах, у калгасах, навуковых лабараторыях.

Моцная творчая дружба звязвае Саюз пісьменнікаў БССР з Мінскім станкабудавнічым заводам імя С. М. Кірава, дарэчы, тым самым заводам — тады ён называўся «Камунар», — пра які пісаў у свой час Цішка Гартны. Літаратары — частыя госці кіраўцаў. У сваю чаргу рабочыя не раз ўдзельнічалі ў пісьменніцкіх сходах і літаратурных вечарах, абмеркаваннях новых твораў.

На гэты раз на прадпрыемства прыехалі Іван Чыгрынаў, Васіль Вітка, Аляксей Кулакоўскі, Уладзімір Юрэвіч, Уладзімір Карпаў, Макар Паслядовіч, Мікалай Кругавых, Анатоль Грачанікаў, Уладзімір Мехаў, Валентын Мыслівец, Сцяпан Кухараў, Браніслаў Спрычан, Арыадзье Савелічаў, Арнольд Каштанаў. Яны прынялі ўдзел у пасяджэнні «круглага стала», арганізаванага камісіяй па нарысу і публіцыстыцы СП БССР сумесна з парткомам завода, тэма якога была: «Рабочы чалавек — наш сучаснік».

УЛАДЗІМІР Юрэвіч, які разам з сакратаром парткома завода М. Халадзінскім вёў пасяджэнне, зрабіў экскурс у гісторыю, так званай, вытворчай тэмы ў беларускай савецкай літаратуры, раскажаў аб яе здабытках у працоўцы вобраза рабочага чалавека.

Час і чалавек. У бурлівы век навукова-тэхнічнай рэвалюцыі мяняецца і аблічча рабочага, яго свегаадчуванне, адносіны да жыцця, нарэшце, многія этычныя нормы.

Рабочага сямідзесятых гадоў не параўнаць з яго папярэднікамі дваццацігадовай, нават дзесяцігадовай даўнасці.

Не ўлічваючы гэтага, каб не нанесці страт жыццёвай праўдзе, праўдзе мастацтва, не можа ніводзін сапраўдны пісьменнік.

— Нашаму заводу хутка споўніцца 100 гадоў. — сказаў дырэктар прадпрыемства Вячаслаў Францавіч Кебіч. — Да рэвалюцыі гэта была невялікая саматужная майстэрня, якая выпускала чыгунна-меднае ліццё. А станкі завод пачаў выпускаць толькі ў 1934 годзе. Я кажу — станкі. А было іх зроблена ў той год усяго тры.

Калі гаворыць пра нашу сённяшняю вытворчую характарыстыку, дык адзначу, што толькі за мінулыя пяцігодку асвоена 32 мадэлі новых станкоў. Наша прадпрыемства адно з чымногіх у краіне, што выпускае ўнікальнае абсталяванне для машынабудавнічых заводаў. Таму і называюць нас «Заводам заводаў».

На адным з апошніх Лейпцыгскіх кірмашоў нашаму станку быў прысуджаны залаты медаль. А наогул наша прадукцыя ідзе больш, як у 40 краін свету.

Мяняецца прадпрыемства — мяняюцца людзі. Дзве трэці рабочых маюць сярэдняю адукацыю. Кожны пята займаецца ў інстытутах і тэхнікумах. Толькі ў гэтым годзе павысілі сваю кваліфікацыю 640 чалавек.

Адным словам, працуюць у нас людзі, якія шмат ведаюць, якія на «ты» з самай складанай тэхнікай. На сустрэчы прысутнічае Уладзімір Стральчонак, электрамантажнік зборачнага цэха, студэнт-завочнік трэцяга курса Мінскага політэхнічнага інстытута...

— Гэтае «ты» з тэхнікай, — гаворыць Ул. Стральчонак. — прыходзіць не адразу. Кожны з нас, маладых рабочых, помніць тыя першыя месяцы, калі станок здаваўся таямніцай, у якую ніколі не пранікнеш. Вось я, электрамантажнік, адказваю за электра-

мет, варты пісьменніцкага даследавання.

Словы пісьменніка знаходзяць водгук у кіраўцаў. Той жа Уладзімір Стральчонак зноў просіць слова. Рабочы калектыў, гаворыць ён, складае арганізм. Ёсць тут месца і вострым канфліктам, і сутыкненню розных інтарэсаў, розных характараў.

Лёс самога Валодзі Стральчонака — прымае таму сведчанне. Сам ён вясковы хлопец, прыехаў у Мінск, каб паступіць у інстытут. Не вытрымаў конкурсу і пайшоў у тэхнічнае вучылішча, якое сёння на «выдатна». І вось ужо сем гадоў ён на заводзе. Сем гадоў, і ўсе яны не

службовай камандзіроўкі ў Венгрыю. Паехалі туды ўдвух са сталым, вопытным рабочым Міхаілам Райкоўскім. На адным з заводаў кіраўцаў папрасілі адрамантаваць станок, на якім стаяла марка іх роднага прадпрыемства.

— Міхаіл праверыў вузлы агрэгата — выявілася, што ўсё ў парадку, — раскажае Уладзімір, — значыць, нешта на маёй электрычнай частцы. І тут, адчуваю, разгубіўся я. Не магу ўцяміць, што да чаго. Падышоў Райкоўскі, абняў за плечы, спакойна гаворыць: «Вазьмі сябе ў рукі, ты ж выдатна ведаеш станок». І што вы думаеце, ад слоў сябра адразу супакоўся, праз некалькі хвілін знайшоў прычыну — аказваецца, зусім дробязная. Адразу ж запрацаваў наш станок...

ПАДОВНЫЯ факты наводзяць на роздум аб маральным клімаце калектыву, псіхалагічнай сумяшчальнасці ў ім, на тэмы, пра якія цяпер шмат гавораць і пішуць, і якія, разам з тым, не знайшлі яшчэ поўнага адлюстравання ў мастацкай літаратуры.

Мо таму прысутныя, асабліва літаратары, з такой увагай слухалі выступленне аднаго з ветэранаў завода, майстра Дзмітрыя Хлапоціна. Гэта чалавек, які выхаваў, даў пуцёўку ў жыццё не аднаму дзесятку маладых рабочых. На пытанне аднаго з удзельнікаў пасяджэння, што ён лічыць галоўным у рабоце настаўніка, Дзмітрый Пятровіч адказаў проста і ясна: «Каб ты разумеш моладзь, і каб яна разумела цябе».

Развіваючы гэтую думку, ён шмат гаварыў пра выхаванне не толькі прафесіянальных навыкаў, але, галоўнае, свядомага стаўлення да працы, пачуцця гонару за свой рабочы калектыў, маладым людзям уласціва абвостранае пачуццё ўласнай годнасці, іх лёгка пакрыўдзіць неасцярожным словам, Пра гэта трэба заўсёды памятаць.

У канцы свайго выступлення стары майстар нечакана для многіх закранае праблему, якая выклікала павышаную цікавасць у пісьменнікаў. Гэта адвечная тэма «бацькоў і дзяцей».

— У многіх кнігах пра рабочы клас, — гаворыць ён, — асноўны канфлікт круціцца вакол узаемаадносін старэйшага і малодшага пакаленняў, прычым апошняму заўсёды надаецца

РАБОЧЫ ЧАЛАВЕК — НАШ СУЧАСНІК

траабсталяванне станка. Яно, бы тая нервовая сістэма ў жывой істоце. Тут няма дробязей, усё вельмі важна. Ад маленькага правадна можа залежыць работа вялікага механізма.

Вось тут і адчуваеш, што без сапраўдных ведаў не абмысціся, тэхніка быццам бы прымушае расці, удасканальвацца...

На яго словы адказвае Васіль Вітка:

— Валодзя, вядома, мае рацыю. І ўсё ж мне хочацца ў тым-сім запырыць. Мы вельмі часта, вельмі многа гаворым пра тэхніку. Захапляемся ёю, нават ідэалізуем яе. Так, створана сапраўды мноства цудоўных, фантастычных машын. Але не будзем забывацца, што стварыў гэтыя машыны і кіруе імі — чалавек. І пра гэта заўсёды павінен помніць пісьменнік. А хіба мала ў нас з'яўляецца твораў, у якіх за машынай, тэхналагічным працэсам не відно чалавека? Ідучы сюды праз за-

падобныя, хаця ўвесь гэты час хлопец працуе электрамантажнікам, 3 гадамі прыйшоў вопыт, майстэрства. А, галоўнае — адбылося гартаванне, станаўленне асобы. Нават па тым, што раскажаў малады чалавек, а ён вельмі хваляваўся, бо не кожны ж дзень спаўдаецца на людзях, зразумела было, што давалася яму паспяхова рознага, не па гладкай дарозе ішоў ён увесь гэты час.

Спачатку Валодзя і трое яго сяброў трапілі ў брыгаду, дзе некаторыя старэйшыя брыгады раўніва аберагалі, як намуць, субардынацыю.

І вось аднойчы хлопцы ідуць да цэхавага начальства і просіць выдзеліць іх у асобную брыгаду. Ім пайшлі насустрэчу. Так нарадзілася лепшая на заводзе камсамольска-маладзёжная брыгада.

Значыць, усё так проста? Далі моладзі праявіць сябе самастойна і адразу прыйшоў поспех? Ды не, аказваецца. Праявіўся фактар, характэрны менавіта для сацыялістычнага прадпрыемства. На дапамогу маладым рабочым прыйшлі іх старэйшыя таварышы. Прыйшлі не па службоваму аба-

Ідзе пасяджэнне «круглага стала».

Фота Ул. КРУКА.

водскі двор, я ўбачыў на страсе аднаго з цэхаў дзве бярозкі. Уяўленне адразу намалывала чалавека, які іх там пасадзіў, даглядае. Можа, гэта і не так, і, бадай-што, не так, проста самасейкі...

Мяне, напрыклад, найбольш хваляюць чалавечая псіхалогія, душа чалавека, узаемаадносіны людзей. Як фарміруюцца сучасныя рабочыя — учаранні вясковец, якіх, дарэчы, у нас асабліва многа. Вось, на мой погляд, прад-

вязку, а па закліку сэрца, усведамляючы свой грамадзянскі абавязак, гонар савецкага рабочага.

І Уладзімір Стральчонак, і Сяргей Раманаў, і Уладзімір Кульбіцін, якія таксама актыўна выступілі на пасяджэнні, з непадробным хваляваннем гаварылі пра тых, каму абавязаны яны сваім шчаслівым працоўным лёсам.

Ул. Стральчонак раскажаў пра характэрны эпізод, які меў месца ў час

роля носыбіта ўсяго прагрэсіўнага, перадавога. Адным словам, стары рабочы — гэта, на думку некаторых пісьменнікаў, абавязкова кансерватар. Дальбог, крыўдна становіцца, калі чытаеш такое. У жыцці ўсё больш складана. Я ведаю старых рабочых, які цягнуцца да ўсяго новага, выдатна авалодваюць складанай тэхнікай, і наадварот, — маладых людзей, якія вызначаюцца дзіўным раўнадушшам, абіякавасцю. Слоў няма, трыццаць,

А. ФАДЗЕЕВА

Сэрцам быў і з Беларуссю

Дзень нараджэння Аляксандра Фадзеева, які адзначаецца сёння, сапраўднае свята ўсёй савецкай літаратуры. Чалавек надзвычай таленавіты, партыйна сумленны і прычэпны, ён усё жыццё сваё прысвяціў справе камунізму, пакінуў нашчадкам яркія, маштабныя творы, у якіх раскрыты характары сапраўдных герояў нашага часу.

Як адзін са старэйшых савецкіх пісьменнікаў, сакратар праўлення СП СССР, Аляксандр Аляксандравіч вялікую ўвагу ўдзяляў развіццю нацыянальных літаратур. Цесныя сувязі ў яго былі і з беларускімі пісьменнікамі. Гэта ён пісаў народнаму песняру Якубу Коласу: «Вы ведаеце, як я глыбока люблю Вас — цудоўны мастак і чалавек, як блізка майму сэрцу Ваша выдатная творчасць, прасякнутая ад першага радка да апошняга любоўю да народа; уважліва ставіўся да твораў І. Мележа, В. Вольскага,

М. Паслядовіча, П. Пестрака і іншых. А. Фадзееў цікавіўся літаратурным працэсам у рэспубліцы, развіццём беларускага тэатра і мастацтва.

У рэспубліканскіх тэатрах неаднаразова ставіліся спектаклі па фадзееўскіх раманах «Маладая гвардыя» і «Разлом», а літэратурны творы пісьменніка на сваю родную мову перакладалі Ц. Гартны, М. Гарэцкі, М. Лужанін, М. Хведаровіч, А. Званок і іншыя.

Прапануем увазе чытачоў адзін з лістоў, які А. Фадзееў у свой час паслаў Петрусю Броўку.

«П. У. БРОЎКУ

19 лютага 1955 года.

Дарагі Пётр Усцінавіч!

Пазаўчора слухаў выступленне па радыё — тваё, Кучара, Куляшова, Кавалёва, і тады ж вырашыў паслаць вам, слэбрам маім беларусам, сваё сардэчнае прывітанне, але адразу не змог: сядзеў над раманам Мележа, якому шлю сёння падрабязны разгляд вартасцей і недахопаў яго кнігі.

Я вельмі шкадую аб тым, што захварэў так НЕДАРЭЧЫ і не змог прыняць асабістага ўдзелу ў дэнадзе. Галоўная справа, мне і па радыё многа не даюць слухаць. Усё ж такі мне ўдалося праслухаць хор Шырмы, які зрабіў на мяне вельмі моцнае ўражанне, і праслухаць «Паўлінку» і «Несцерку». Але — божкачка — ніводнай оперы, ніводнага спенталі на тэмы сучаснага мне да гэтага часу і не ўдалося хоць бы праслухаць! Калі яшчэ даведзецца!

А што тычыцца ўласна літаратуры, то згаданае ваша выступленне — адзінае, якое дайшло да мяне. Я з вялікім задавальненнем слухаў вашы галасы, а «праграма» ў вас была маленькая, на жаль. Усё ж такі добра было.

Раманы Паслядовіча і Мележа я раз-

гледзеў сумленна і паслаў ім разгляд свой.

Калі Якуб Колас прысутнічае на дэнадзе, перадай яму, дарагі мой Пётры, маё самае слёбоўнае прывітанне і паклон і пажаданне здароўя.

І ўсім вам я моцна цісну руку, а цябе абнімаю і цалую, як роднага брата.

Калі будзе магчымасць, перадай у калектывы тэатраў імя Янкі Купалы і імя Якуба Коласа, што абедзве гэтыя пастаноўкі — нават проста на слых — вельмі мне спадабаліся. А асабліва спадабалася чамусьці самае старэйшае, магутнае пакаленне анцэбраў і антрыс, — магчыма, таму, што я сам старэй. Глебаў і Ільінінкі непараўнаны, ёсць у іх гэты земляны, вузлаваты народны корань — у гумары іх непараўнаны.

Вельмі шкадую, што не ўбачу на сцэне «Плюшч жаўтаранкі», якая чытаў яшчэ тады, калі п'еса вылучалася на прэмію. Нарыстаўся выпадкам перадаць маё сардэчнае прывітанне Кандрату Крапіве.

Жадаю вам усім новага творчага ўздыму, каб пісалася з агоньчыкам, з апетытам!

Усяго табе самага добрага.
Твой Ал. Фадзееў.

(Пісьмо ўпершыню змешчана ў часопісе «Дружба народаў» у № 4, 1961).

З іх пісаў Фадзееў

Напружанай была ў пісьменніка праца над раманам «Разгром». Нягледзячы на невялікую колькасць перапісак (з эпізодычнымі іх каля 30), на нязначны час дзеяння (каля двух-трох месяцаў), А. Фадзееў здолеў па-майстэрску паклазаць у творы партызанскую барацьбу на Далёкім Усходзе, раскрыць вобраз сапраўднага ваяка-камуніста.

Працуючы над вобразам Левінсона, ён многае «спісаў» з камандзіра партызанскага атрада Пейзнера. У сваім артыкуле «Особий коммунистический» Аляксандр Аляксандравіч з цеплынёй і ўдзячнасцю раскаваў пра свайго камандзіра, пра ўступленне ў партызанскі атрад.

Знаёмства А. Фадзеева з беларусам Аляксандрам Антопанічам Сянкевічам паслужыла матэрыялам для стварэння вобраза доктара Сташынскага. «Варта прачытаць «Разгром» Сашы Фадзеева, — піша на ўспамінах пра Сянкевіча былы камандзір 1-га Далёкаўсходняга Савецкага партызанскага палка М. Ілюкоў, — менавіта тыя месцы яго кнігі, дзе ён гаворыць аб партызанскім шпіталі і яго жытцях, варта прачытаць дзеянні запискі пісьменніка, і стане ясна, як любіў нашага цудоўнага лекара А. Фадзееў».

Праўда, хто прататып Левінсона і Сташынскага, даследчыкі творчасці пісьменніка ўжо адзначалі. А вось хто паслужыў А. Фадзееву вобразам Бакла-

нава, памочніка камандзіра партызанскага атрада, правай рукі Левінсона?

Аказваецца, чалавек гэты жыў ва Уладзівастоку. Андрэй Пятровіч Баранаў равеснік пісьменніка, разам з ім змагаўся ў гады грамадзянскай вайны, камандаваў у 1919—1920 гадах Свягінскім, а пазней — 4-ым партызанскім атрадам.

А. Фадзееў крыху змяніў яго біяграфію, зрабіўшы яго токарам, у той час як Баранаў — сын матроса, ураджэнец Уладзівастока. Быў матросам, разам з таварышамі баставаў, сядзеў у астрагах.

У канцы лютага 1918 года ён у родным горадзе ўключыўся ў рэвалюцыйную барацьбу, змагаецца супраць калчакаўцаў.

Круга разгортваюцца падзеі пасля крывавага выступлення японцаў у ноч з 4 на 5 красавіка 1920 года. Атрад Баранава адступае к Хабараўску. Цяжкія баі з японцамі ля Чырвонай рэчкі, пераправа праз Шалёную пратоку... І нарэшце — злучэнне з Амурскай арміяй. Андрэй Пятровічу давяраюць камандаванне атрадам асабога назначэння. У гэты час васянна-зімовага камандзір стаў камуністам.

У жніўні 1920 года А. Баранава накіроўваюць у вучылішча. Ён плаваў два гады на «Аўроры», закопчыў Ленінградскі політэхнічны інстытут, працаваў у Наркамвядзе і на іншых адказных пасадах.

Алесь КАМАРОЎСКІ.

трыццаць пяць гадоў назад мы прыйшлі на завод, маючы за плячыма 6—7 класаў, цяпер моладзь наша амаль уся мае сярэдняю адукацыю, а многія завочна займаюцца ў інстытутах. Але ўсё роўна, паўтараю, не трэба заўсёды супрацьпастаўляць «старых» і «маладых», бо кожнае пакаленне мае свае перавагі, і гэта трэба ўлічваць.

ВЫСТУПЛЕННЕ вопытнага рабочага нібы дало штуршок для размовы пра рабочае прызначэнне, рабочы талент. Катэгорыі, якія звычайна ўжываюць суднасна да такіх прафесій, як урач, інжынер, педагог і г. д.

Уладзімір Карпаў выказаў думку, што заўсёды трэба брацца за справу, якая табе па душы, да якой цябе вабіць. Інакш, калі гаварыць пра дадзены выпадак, чалавек ператворыцца ў просты дадатак машыны.

Меркаванне ў прынцыпе справядлівае, але тут жа ўзнікае, як кажучы, контрпытанне — ці не можа здарыцца так, што гэтак «вабіць» народзіцца менавіта ў працэсе работы?

Так здарылася, прынамсі, з маладымі рабочымі Сяргеем Раманавым і Уладзімірам Кульбіцкім. Сяргей марыў стаць лётчыкам, пасля дзесяцігодня паехаў у Харкаў паступаць у авіяцыйнае вучылішча. Не паступіў.

Цяжка перадаць расчараванне, якое ахапіла мяне, — раскавае Сяргей, — гэтую мару і пеціў з дзяцінства, мабыць, няма такой кнігі пра лётчыкаў, якую б я не прачытаў. І вось — на табе... Бацька мой, які працуе на гэтым заводзе, параў ісці да іх. Буду шчыры, пайшоў на завод з цяжкім сэрцам, хоць і не быў я інжынер — яшчэ ў школе атрымаў спецыяльнасць слесара. Залічылі мяне ў цэх наладкаў. У першы дзень іду па цэху міма фрезернага станка, над якім фантазіям уздымаецца рознакаляровая стружка, і не магу стрымаць захаплення. Прыгожа, вачэй не адвесці. І разам з тым, страшнавата... Мо ў той момант і зарухнулася нешта ў май душы. Вельмі захацелася вось так, як незнаёмы мне рабочы, працаваць на такім станку.

Можна шмат раскаваць, як доўга не ладзілася ў мяне справа. Як дапамагалі мне старэйшыя таварышы. Прайшоў год, і ўжо не ўсведамляю свайго жыцця без завода, без тэхнікі. Дарэчы, сёлет я паступіў на першы курс політэхнічнага інстытута...

Раскавае хлопец пра сваё жыццёбыццё, і раптам — новы паварот, новая праблема, якая прыцягвае ўвагу гасцей. Гэта праблема «кнопак». С. Раманаў цяпер працуе на імпортным станку з праграмным кіраваннем. Націснуў кнопку і назірай, як агрэгат сам робіць чарговую аперацыю. У рабочага застаецца шмат вольнага часу. Як быццам, добра. Мы столькі гаворым і пішам пра аўтаматызацыю вытворчасці, пра тое, каб вызваліць рабочага ад фізічнай працы. Аказваецца, усё гэта не так проста. Энергія паграбуе выхад, і рабочы ў такіх абставінах хутка стамляецца...

— Хіба гэта не тэма для пісьменнікага роздму? — пытаецца Раманаў. — Хіба гэта не новы аспект тэмы: чалавек і машына?

Так вялася размова... Рабочыя прад'яўлялі пэўны рахунак пісьменнікам — чаго яны чакаюць ад іх кнігі, у сваю чаргу літаратарам хацелася даведацца з першакрыніцы пра ўсе нюансы жыцця заводскага калектыву.

— Кнігі павінны вучыць жыць, — гаворыць рабочы Уладзімір Кульбіцкі. — Мяне асабіста цікавіць творы, дзе раскаваецца пра станаўленне маладога чалавека, пра тое, як выпраўляецца ён у шырокі свет. Мо таму, што сам перажыў гэта. Скончыў дзесяць класаў і не ведаў, куды ісці, чым заняцца...

Валодзько падтрымлівае Валянцін Мыслівец, які заўважае, што ў нас больш гавораць аб прафэрыянтцыі школьнікаў, чым практычна займаюцца гэтай важнай справай. Вось і яго аднойчы запрасілі ў школу раскаваць аб цікавых прафэсіях... вучням малодшых класаў. Навошта? Дзеся галачкі?

Што тычыцца тэм, прапанаваных кіраўцамі, дык В. Мыслівец заўважае, што многія з іх даўно рэалізаваны ў беларускай літаратуры. Бяда ў тым, што кнігі гэтыя, часам, застаюцца паза ўвагай шырокага чытача. Відць, тут вялікі недагляд. І бюро прапаганды савецкай літаратуры Саюза пісьменнікаў БССР.

— Усё роўна кніг пра рабочыя калектывы ў нас пішацца мала, — нарыўе нехта з кіраўцаў. — вось хача б пра такую фігуру, як майстар.

ІЗНОЎ актыўлецца гутарка. Высвятляецца, што моладзь, часам, неахвотна ідзе на гэтую пасаду. Чаму? Адказнасць вялікая, а аплата ніжэйшая, чым у каторага рабочага.

Аляксей Кулакоўскі раскавае прысутным, што на салігорскіх шахтах, дзе ён часта бывае, радывы шахцёр зарабляе, бывае, удвая, нават утвая больш, чым майстар, нават інжынер.

Зноў праблема, варта пільнага вока пісьменніка. Уладзімір Юрэвіч успамінае словы вядомага брыгадзіра М. Злобіна, які аднойчы заўважыў, што рубель — рычаг хітры, глядзячы як яго прымяніць.

Сапраўды, з аднаго боку, хто можа дакараць рабочага, які імкнецца зарабіць. Але, з другога, рубель павінен несці і, так сказаць, маральную нагрукку. Д. Ротман, кіраўнік групы сацыёлагаў з Беларускага дзяржаўнага універсітэта імя У. І. Леніна, якая працуе на заводзе і прыняла ўдзел у пасяджэнні «Круглага стала», сказаў, што на некаторых прадпрыемствах рэспублікі па гэты бок не зважаюць належнай увагі. Бывае, што чалавек паўмесяца «б'е лындзі», а потым наганяе план, нават перавыконвае яго. І аплата ў яго такая ж, як у добрасумленнага рабочых, і прэмію нават атрымлівае.

Дарэчы, пра прэміі. Як высветлілі сацыёлагі на адным з заводаў, 90 працэнтаў апрошаных рабочых не ведалі, за што яны атрымалі прэміі. Ніхто з працаўнікоў не ведаў, або ведаў вельмі прыблізна, за што прэміявалі яго таварышы. Здароўца выпадкі, калі прэміяльны фонд выкарыстоўваецца для аплаты працы ў звышнормовы час. Вось і выходзіць, што ў прэміяльнай ведамасці распісваюцца, бывае, і гультаі, і п'яніцы.

— А цяпер я качу звярнуць увагу пісьменнікаў, — гаворыць Д. Ротман, — яшчэ на адну акалічнасць. У творах пра рабочы клас канфлікт звычайна ствараецца вакол барацьбы добрага з дрэнным, перадавога з адсталым. Сярэдзіны, як быццам, няма. Такім чынам з поля зроку літаратара выпадаюць працаўнікі, якія нічым асаблівым, як быццам, не вызначаюцца. А іх жа — большасць. У гэтым асяродкі, як мне здаецца, і павінна праводзіцца асноўная работа па фарміраванню актыўнай асобы.

Вывады сацыёлага знайшлі падтрымку ў выступленнях шэрагу работнікаў завода. Прынамсі, інжынер аддзела галоўнага канструктара Я. Крапаў на канкрэтных прыкладах паказаў, як фарміруецца высокая свядомасць асобных рабочых, для якіх Інтэрэсы справы вышэй за Інтэрэсы асабістыя. Пра гэта ж гаварылі таксама галоўны металург завода І. Чыгір, слесар-зборшчык Ул. Палячонак і іншыя.

Некалькі гадзін працягвалася пасяджэнне «Круглага стала». Ішла размова шырока, прычэпная, зацікаўляючая. Ды інакш не маглі і быць. Усе, хто тут сабраўся, робяць увогуле адну вялікую справу. У адных яна матэрыялізуецца ў выглядзе выдатнага станка, у другіх — добрай кнігі.

Пасяджэнне «Круглага стала» заіскалі
М. ЗАМСКІ, Р. БАКУНОВІЧ.

На сцене — складаная шматпавярховая канструкцыя (мастак Ю. Тур), вельмі ўмоўная, без канкрэтнай дэталізацыі месца і часу дзеяння. Шэраг мешкавіна пакітае купала ўздымаецца над сцэнічнай пляцоўкай да каласнікоў. У гэтым замкнёным коле, дзе ілюзія прасторы, ілюзія свабоднага выйсця будзе падманліва стварацца неспакойным па колеру святлом, бурна і імкліва пачнецца дзеянне спектакля. На сцэну выбегуць усе дзейныя асобы і, нібы марыянеткі, якіх тэае за шнурчкі нябачная рука, заскачуць пад гукі сучасных рытмаў.

Смелая тэатральная форма! Але такая тэатральнасць нясе на сабе адбітак своеасаблівай брэхтаўскай парадаксальнасці, якая арганічна выяўляецца не толькі ў знешніх атрыбутах: яна і ў характарах персанажаў спектакля, у іх узаемаадносінах.

Гратэска камедыя будзе першае з'яўленне Полі Пічам у фантастычнай налісцы-ломку, аздобленай люстэркамі, — нібы гэта нешта сярэдняе паміж ваннай і акварыумам. Па-мастацку вобразна будучы выглядзе бакавыя лесвіцы, якія па жаданню багатай рэжысёрскай фантазіі ператвараюцца то ў краты турмы, то ў балкон, дзе Джэні прыгадае былое каханне. Дадатна і абагульняюча прагучыць сцэна, у якой павольна ўтант музыцы будучы матляцца шматлікія вярочкі турэмнага пояса Мэккі, якія нагадаюць шчупальцы агромністага спрута.

Вобразная метафара, наогул уласцівая рэжысуры Б. Луцэні, тут не выглядае самазатай. Прадуманы да дробязей, філігранна распрацаваны пластычны малюнак спектакля ўспрымаецца гарманічным па сваёму ідэяму і сансаваму гучанню фанам, на якім разгорнецца сцэнічнае дзеянне.

Сацыяльная значнасць брэхтаўскага твора выявіцца ўжо ў першай сцэне спектакля (дарэчы, Б. Луцэнка перанёс яе з аднайменнага рамана), калі два жабраны ў крывавай бойцы пачнуць аспрэчваць «месца пад сонцам». Нюрстка і бесчалавечна прагучыць галоўны закон джунгляў — перамагае той, хто дужэйшы.

Асобныя сцэны спектакля выклікаюць пэўныя асацыяцыі, сугучныя з канкрэтнымі палітычнымі падзеямі. Напрыклад, сустрача Мэккі са сваім старым сябрам Браўнам у часе вяселля. Нас не столькі ўразіць сам факт гэтага незвычайнага сяброўства (яшчэ адзін брэхтаўскі парадокс, які ператвараецца ў заканамернасць). На нашых вачах адбудзецца пэўная трансфармацыя вобразаў. Злодзей Мэккі і шэф паліцыі Браўн, страцішы індывідуальныя рысы, персаніфікуюцца ў адны абагульнены персанаж — салдата-наёмніка, салдата-забойцу, які сімвалізуе дзве іпастасі буржуазнага грамадства з яго ўзаконенай злачыннасцю. Уваходзячы ў жывяльны экстаз, спяваюць Мэккі і Браўн пад гукі бравурнай музыкі зонт «Салдацкую песню». Гэта выклікае ў нашай эмацыянальнай памяці хроніку парадаў «чорных кашуль» у Заходнім Берліне, маршы англійскіх салдат на вуліцах Ольстэра, нагадае жудасныя карціны крывавай бойкі ў Чылі, злачынствы амерыканскіх наёмнікаў у В'етнаме...

У прадмове да п'есы Брэхт пісаў: «Прыхільнасць буржуа да разбойнікаў тлумачыцца памылкай: разбойнік, маўляў, не буржуа. Гэтая памылка спараджае другую памылку: буржуа — не разбойнік». Думка пісьменніка знаходзіць дакладнае ўвасабленне ў спектаклі праз вобразы асноўных дзейных асоб і асабліва праз вобразы Макхіта па клічцы Мэккі-Нож і Джанатана Пічам. У выкананні артыста В. Бандарэні Мэккі толькі напалову злодзей, напалову ж ён вельмі абаяльны рэспектабельны буржуа. Усе справы сваёй банды ён вядзе як сапраўдны прадпрыемца. На такую ж дзелавую аснову пастаўлены бізнес Джанатана Пічам — уладальніка фірмы «Сябра жабрака» (арт. А. Ткачонак).

тавілі свой «бізнес» на сапраўды дзелавую аснову.

Мэккі — Бандарэнка паводзіць сябе як тыповы буржуа. Ён жэніцца на Полі Пічам не таму, што кахае яе, а таму, што шлюб з Полі прынесе больш карысці, чым шлюб з Люсі. Мэккі здраджвае жонцы зусім не з-за сексуальнай разбэшчанасці, а проста па выпрацаванай буржуазнай упарадкаванасці менавіта ў чацвер наведваць пэўны дом, дзе за ўласныя грошы ён атрымае кубак кавы і «порцыю кахання» — «як заўсёды». Дзеля гэтай сваёй звычкі ён пагарджае нават небяспекай. Ведаючы, што Джэні выдала яе паліцыі, Мэккі ізноў ідзе да яе, бо сёння «ягоны дзень». Усё, што робіць Мэккі, — самасцвярджанне даволі абаяльнай

праз ацэбраў, якія становяцца аднадумцамі Б. Луцэні. Спектакль вылучаецца сваёй адметнай малодасцю: усе яго выканаўцы — творчая моладзь тэатра, якая працуе з вялікай самаадданасцю. Дасканаласць пластычнага малюнка, артыстызм, прысць сцэнічнай формы ўласцівы В. Бандарэнку, Л. Зайцавай, В. Філатаву і іншым артыстам — такім, як А. Ткачонак (вельмі удалы дэбют выпусніка тэатральна-мастацкага інстытута), В. Клебановіч (Джэні), Т. Ябланавай (Селія Пічам).

Вялікую сансаваю нагрузку зонтаў можна падзяліць на тры групы: інфармацыйныя, якія вынікаюць з сутнасці і характару персанажаў, тыя, што дапамагаюць раскрыццю сюжэта, і, нарэшце, філасофскія абагульненні самога аўтара. У спектаклі больш дакладнае па думцы гучанне набылі зонгі дзвюх першых груп, такія, як «Балада аб прыемным жыцці», першая арыя Полі, дуэты Люсі і Полі, Мэккі і Джэні, «Салдацкая песня». Мастацкае ж гучанне філасофскіх зонтаў, напрыклад, у канцы першага акта, або ў фінале спектакля, пакуль што яшчэ не знойдзена. Гэта, напэўна, абумоўлена асаблівай цяжкасцю авалодання прыпынкамі брэхтаўскага эпічнага тэатра, які вымагае ад выканаўцаў здольнасці ўзняцца над вобразам, абстрагавацца ад яго.

Акрамя таго, нам падалося, што другая дзель спектакля (за выключэннем фіналу) недзе траціць свой дынамізм і ідзе больш замаруджана. Гэта ў пэўнай ступені залежыць ад выканаўцы ролі Мэккі В. Бандарэні, які не вытрымлівае да канца першапачатковы рытм, прапанаваны рэжысёрам.

Заўважаеш гэта, калі глядзіш спектакль не адзін раз.

...Ні сабы, ні жонка не прыйшлі на дапамогу Мэккі. Канчаюцца апошнія хвіліны яго жыцця. Усё падрыхтавана да пакарання смерцю: пабудаваны памост, з-пад купала злавесна апускаецца пятля. Мэккі ў роспачы развітваецца са сялянкамі і сабрамі. І раптам... прыходзіць нечаканае збаўленне. З'яўляецца Браўн і абвешчае, што каралева з нагоды карнацыі загадае адпусціць Макхіта, адначасова яна даруе яму званне двараніна, заман Мармарал і рэнту ў дзесяць тысяч фунтаў. Пачынаецца свята. Паступова мітуслівы натоўп востройваецца на сцэне ў гарманічнай паслядоўнасці. Мізансцэна па нампазіцыі нагадвае іканастас з традыцыйнымі бакавымі фігурамі, з хорам і вобразам збавіцеля ў цэнтры. Пад радасныя словы «Выратаваны! Выратаваны!» пачынаецца «ўзнясенне» Мэккі. За адну хвіліну ператварыўшыся са злодзей у «Хрыста», ён з асалядай смаку трыумфальна здзіўленне сваіх самых дзёрзкіх мар. Слывы хору робяцца ўсё больш урачыстымі. Мэккі ўздымаецца ўсё вышэй і вышэй...

Б. Луцэнка разам з мастаком Ю. Турам «узносяць» гэтага «героя», каб яшчэ раз падкрэсліць парадаксальна-алагічны апафеоз сусветнай подласці, каб прабудзіць у нашых душах пачуццё абурэння і пратэсту. Рэжысёр імкліва даводзіць дзеянне да лагічнай развязкі. Раптам Мэккі пачынае хутка апускацца з пазавоблачных вышынь. Разам з ім рушыцца ўсё ілюзорны свет стабільнасці і правапарадку. Шматкі мешкавіны падаюць на натоўп, які знікае ў клубак дыму і пылу.

«Апакаліптычны канец свету!»... Гэты фінальны акорд спектакля ўваскрашае ў нашай памяці мудрую і саркастычную брэхтаўскую ўсмешку ў адрас уяўнай «дэмакратыі» заходняга ўзору.

Тамара ГАРОБЧАНКА.

ХАЎРУСНІКІ «ЗМАГАЮЦА»...

«ТРОХГРАШОВАЯ ОПЕРА» Б. БРЭХТА НА СЦЭНЕ
РУСКАГА ТЭАТРА БССР ІМЯ М. ГОРКАГА

Наогул усе адносіны паміж героямі спектакля будуюцца на камерцыйнай і фінансавай аснове, якая абумоўлівае нават іх асабістае жыццё. Для Джанатана Пічам яго дачка Полі — каштоўны скарб і толькі. Ён зробіць усё магчымае, каб вырваць яе з лап Мэккі і вярнуць тое, што яму належыць па праву. Забыўшыся на усё, Мэккі ў хвіліну небяспекі здрадзіць сваім памочнікам і аднадумцам, адаўшы іх жыццё на закланне. Джэні (В. Клебановіч) цвяроза, з веданнем справы за дзесяць фунтаў прадаць Мэккі, а Полі (Л. Зайцава), адцінуўшы сантыменты, пашкадуе грошай, каб выратаваць ад смерці свайго любімага мужа. Усе яны жывуць па звычайных законах свайго грамадства, дзе усё прадаецца і усё купляецца.

Гэтая ненармальнасць чалавечых адносін абумовіла і характары персанажаў спектакля, сутнасць якіх выяўляецца не ў псіхалагічнай цэльнасці, а ў дысгарманічным суіснаванні супярэчнасцей. Так, у выкананні В. Бандарэні Мэккі адначасова высакародны злодзей і нізкі дзялок. Адной рукой ён яшчэ трымаецца за сваё мінулае жыццё, што прыносіць яму прыбытак і барышы, а другой ужо з асалядай абмацвае райскія шаты замалівага фінансавага сету, куды не сёння, дык заўтра Мэккі ўступіць як яго паўнапраўны член.

Як гэтая сітуацыя нагадвае паведамленне дырэктара ФБР Кларанса Кэлі, якое з'явілася ў 1974 г. ў часопісе «Ю. С. н'юс энд уорлд рэпорт»: «Ён, у прыватнасці, пісаў, што босы мафіі цяпер пасылаюць сваіх сыноў у каледжы, дзе тыя набываюць дзелавыя навыкі, вучацца кіруючым аперацыям, што «мафіёза перавыхоўваецца» і становяцца саліднымі бізнесменамі. Макхіт у свой час мог толькі марыць аб гэтым. Сучасныя паслядоўнікі нашага героя, як бачым, пас-

знешне, але нічэмна бавальнай па сутнасці істоты, якая здольна пусціць карэні на любой глебе — ад бруднага гарадскога дна да вялікасвецкіх салонаў.

Аднадумцай Макхіта, вартай свайго абранніка, прадстае ў спектаклі Полі Пічам: Л. Зайцава выразна даносіць дваістасць чалавечых паводзін сваёй герані. Пяшчотная, палаючая ад пачуццёвага кахання, падзіцячы наіўная, Полі — Зайцава вельмі хутка спасцігае жыццёвую філасофію свайго асяроддзя і ператвараецца ў разважлівую, жорсткую, бессардэчную жанчыну. Яна пачынае нагадваць сваіх бацькоў. Унутранае падабенства маці і дачкі падкрэсленаецца ў спектаклі нават знешне — аднолькавымі дэталямі іх касцюмаў.

У спектаклі «Трохграшовая опера» мы не знойдзем станюўчага героя. Кожны з персанажаў будзе ўспрымацца як пэўны сацыяльны тып капіталістычнага грамадства. І сярод іх — асабліва вобраз Браўна ў выкананні В. Філатова. Юнацкі сябра Макхіта, які ў малодасці спакойна і з асалядай рэзаў, паліў, забіваў людзей, Браўн іроніяй лёсу ўзвышаны да ступені буржуазнай эліты, куды Мэккі пакуль што яшчэ толькі мроіць патрапіць. Аднак гэта не раз'яднала, а наадварот — зблізіла інтарэсы сяброў. Браўн не толькі пакрывае не зусім законныя справы Мэккі, але і карыстаецца барышамі ад іх. Саюз злодзей і паліцэйскага — заканамернасць капіталістычнага грамадства. У спектаклі яна мае сваё вобразнае развіццё.

У пастаноўцы Б. Луцэні «Трохграшовая опера» — пераважна рэжысёрскі спектакль. Яго кампазіцыйная пластычная структура вызначаецца шматграннасцю і разнастайнасцю. Разам з тым, рэжысёрская думка арганічна выяўляецца

«КАЛІСЬ ГЛЯДЗЕУ НА СОНЦА Я...»

Да 85-й гадавіны з дня нараджэння Максіма Багдановіча Беларускае тэлебачанне падрыхтавала спектакль «Ля сінняй бухты». Дзель адбываецца ў Ялце ў маі 1917 года, у белым доме ля сінняй бухты, дзе хворы пазт перабірае ў памяці хвалюючыя дні і нібы аднаўляе старонкі кахання да Веранікі. Натурныя здымкі для тэлеспектанля праводзіліся ў Крыме. У галоўных ролях выступаюць артысты Валеры Шухкевіч і Святлана Пенкіна. Паставіў спектакль заслужаны дзелч мастацтваў БССР Уладзімір Станкевіч, аператар — лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР Уладзімір Праўко. Аўтар п'есы Барыс Бур'ян.

На здымку сцэна з тэлеспектанля «Ля сінняй бухты», прэм'ера якога адбылася 9 снежня: Багдановіч (В. Шухкевіч) і Вераніка Тарусіна (С. Пенкіна) па дарозе ў Стары Крым.

Фота Я. АЛЬХІМОВІЧА.

ПРАЦЯГ ШЧАСЛІВАГА СЮЖЭТА

Аднойчы, яшчэ школьнікам, трапіў я на спектакль, які паказвала дзіцячая тэатральная студыя Дома піянераў у Віцебску. Тады, у пачатку пяцідзсятых гадоў, дзеці не былі так перанасычаны інфармацыяй і таму спектакль гурткоўцаў запомніўся. Гледачы пакутавалі разам з негрэцэнкам па мянушцы Сняжко, кіпелі абурэннем супраць расістаў, спачувалі дырэктару школы Томпсану. ...Вось гэтым Томпсанам і быў п'янаццацігадовы Коля Цішчакін. Імя выканаўцы, нібы рэха, паўтаралася ў шматгалосым шэпце дзявочай часткі залы, а хлопчыкі заідросцілі Колю гэтак жа моцна, як сам ён — артыстам коласаўскага тэатра.

«Мне пашанцавала, — часта паўтарае Мікалай Пятровіч Цішчакін гэтыя словы, успамінаючы праўжыце. І праўда, асноўныя вехі яго шляху ў мастацтва складаюць нібыта літаратурны сюжэт, на рэдкасць паслядоўны і ўдалы.

Мяркуючы самі, у васьмігадовым узросце хлопчык пабываў на спектаклі Дзяржаўнага драматычнага тэатра імя Якуба Коласа. З таго дня не прапуськаў ніводнай прэм'еры, захапіўся іграй Аляксандра Ільінскага, Алены Радзюкоўскай, Анатоля Труса... Праходзячы гады, хлопчык вырастае, канчае інстытут і дэпламаваным акцёрам прыходзіць на тую самую сцэну, пра якую марыў у дзяцінстве. Ён працуе разам з нядаўнімі сваімі кумірамі. Іграе нават у тых жа спектаклях, якім калісьці апладзіраваў! Ну, хіба не чароўнае спалучэнне абставін!

Нічога дзіўнага, скажаце вы: талент — вось спружына гэтага лёсу. Ну, а як яго вызначыць, гэты талент, у няўклудным падлетку, што прыйшоў у п'янерскую студыю, кіраўнік якой адгаворваў хлопца ад тэатральнай кар'еры? Не адгаворыў! Пазней і сябры скептычна ўсміхаліся: конкурс у тэатральны — п'яцьдзят чалавек на месца... Не адступіўся! Дружна супярэчылі бацькі. І гэта не перашкодна.

Талент, пэўна, быў. І ўсё ж мы павінны бачыць большае — цэласнасьць натуры. Менавіта ад не — непакісны выбар справы жыцця і вернасць ідэалам юнацтва. Вось чаму такі паслядоўны і шчаслівы «сюжэт» гэтага артыстычнага жыцця. Нядаўна М. Цішчакін атрымаў ганаровае званне — заслужаны артыст БССР.

Згаджаючыся з Мікалаем Пятровічам у тым, што інстытут робіць толькі чарнавы «эскіз» будучага акцёра, а тэатр фарміруе асобу, я перакананы: станаўленню гэтага акцёра і гэтай асо-

бы памагалі яго асабістыя сур'ёзныя адносіны да прафесіі, яго апантаннае імкненне быць адукаваным спецыялістам у сваёй справе.

У чым яму па-сапраўднаму пашанцавала, дык гэта ў тым, што давалася працаваць з Аляксандрам Канстанцінавічам Ільінскім. Больш таго, менавіта Ільінскі «заўважыў і благаславіў» пачынаючага акцёра.

Тут варта даць слова Мікалаю Цішчакіну:

— Было гэта ў першы мой год пасля інстытута. Зрабіў усяго некалькі «эпізодаў» у нашым тэатры. І тут нечакана Ільінскі запрашае мяне сыграць дэ ля Катары — адну з цэнтральных роляў у «Забаўным выпадку» Гальдоні. Аляксандр Канстанцінавіч абнаўляў тады некалькі спектакляў, пастаўленых у час вайны, у эвакуацыі. Можна ўявіць радасць учарашняга студэнта, якому славыты Ільінскі прапануе буйную работу ў «сваім» спектаклі. Ён кінуў мяне ў гэтую ролю, як малага ў рэчку, каб навучыць плаваць. І я плыву і патанаў, узнімаўся на паверхню і зноў ішоў уніз... Больш як дзвесце разоў я іграў з Ільінскім у «Забаўным выпадку». Ён увёў мяне ў той час і ў іншыя адноўленыя спектаклі: «Вясельнае падарожжа», «Не ўсё кату масленца падарожжа», «Не ўсё кату масленца падарожжа». І там даў вялікія ролі, бо лічыў, што вопыт да акцёра прыходзіць толькі ў складанай рабоце. Вучыў і выходзіў не столькі тлумачэннямі, колькі паказам. Дасць толькі рысачку, нейкі рух, дэталі паводзін — і зразу мела. Нешматслоўны, на дзіва сціплы чалавек, Ільінскі ўмеў падказаць тваю памылку і не пакрыўдзіць. Любілі яго ўсе бязмерна...

З пашанай гаворыць Мікалай Цішчакін і пра іншых настаўнікаў-калег Цімоха Сяргейчына, Анатоля Шэлега, Анатоля Труса. Усёх траіх ён лічыць хлапчуком бачыў у «Несцерцы». І вось надыйшоў час яму самому выйсці на сцэну ў касцюме і рыме Самахваўскага, разам з новым Несцеркам — Ф. І. Шмакавым, які дапамог «асвоіць» вобраз шкаляра, Сёння Самахваўскі — адна з лепшых роляў Цішчакіна. Ён апладзіраваў ужо больш як дзесць гадоў, і тым, хто не ведаў шкаляра-Сяргейчына, цяжка ўявіць існую трактоўку, на столькі яна яркая, пластычная выразная.

Немагчыма вылучыць нейкі адзін драматычны жанр або амплуа, у якіх ён праяўляў бы сябе найбольш выдатна. Ён дабіваецца выдатных вынікаў і ў драме, і ў камедыі, да яго не падыходзіць ярлык «герой-любоўнік», або «вострахарактарны»,

або яшчэ які-небудзь... Цішчакін-акцёр шматгранны, і гэта раскрылася перш за ўсё ў найбольш важных у драматычных адносінах ролях, у рабоце над класікай, асабліва над творами М. Горкага.

Румін у «Дачніках» і Міхаіл у «Зыкавых» — розныя ролі, сыграныя ў розны час. Абедаве надзвычай псіхалагічна складаныя, патрабуючыя велзарнага эмацыянальнага напружання. І абедзве ўдаліся Цішчакіну. Правільнай сказаць, удача была заканамерным следствам яго вялікай працы, яго надзвычай удумлівага прачытання вобразаў, яго ўзаемаразумення з рэжысёрамі І. Паповым і С. Казіміроўскім. І таму сёння выканаўца прыгадвае свае сустрэчы з драматургіяй, з вобразамі М. Горкага як свята і як школу.

— Пасля кожнага спектакля я адчуваў, што трэба было паказаць у ролі яшчэ нешта. Калі ж знаходзіў гэта «нешта», аказвалася, што і гэта яшчэ не ўсё. Адкрывалася бездань думак і пачуццяў, новыя і новыя глыбіні, і ўсім хацелася падзяліцца з гледачом. Горкі вучыць чалавечаснаўству...

Прыгадаем, у «Зыкавых» перад намі быў «духоўны інвалід», асуджаны на гібель. Аднак часам выклікаў Міхаіл нешта падобнае на спачуванне, бо мроілася ў ім і тое лепшае, што магло б правяцца, жыць ён у іншых умовах.

Пшучок глыбінь характару, увага да літаратурнай першаасновы вобраза ўласцівы Цішчакіну не толькі ў драме, але і ў камедыі. І там ён звычайна не абмяжоўваецца адной фарбай, не ідзе лёгкім шляхам. Варта паглядзець яго сёння, скажам, у «Энергічных людзях». Пачвара і трус, нахабнік і «рэжысёр» інтры... яго персанаж на імені Чарнявы!

У класічных камедыях «плашча і шпагі» М. Цішчакін быў і закаханым арыстакратам, і пранірлівым слугою. А сем гадоў назад нечакана для многіх ён сыграў зусім старога доктара Ламбардзі ў камедыі К. Гальдоні «Слуга двух гаспадароў». Роля невялікая, ды М. Цішчакін зрабіў яе адной з самых прыкметных. Калі доктар з'яўляўся на сцэне, зала ўзрываўся смехам, калі пакідаў яе — аплачываліся. Нават не верылася, што здзіцнёўшага вучонага іграе «ў жыцці» малады чалавек. Але поспех вызначыла іншае: у гэтым умоўным персанажы акцёр паказаў рэальныя чалавечыя рысы, якія не зніклі ў самых неверагодных, самых гратэскавых сітуацыях.

Цішчакін выканаў наля сарака буйных роляў. Аднак былі і іншыя, эпі-

зодчыныя, і пра іх хочацца сказаць, бо яны неабходны не толькі тэатру, а і акцёру. Яны таксама патрабуюць майстэрства. Помню, у спектаклі «Нічога не здарылася» Цішчакін выходзіў на сцэну ўсяго тры разы, на некалькіх мінут і адзін збіраў усе «ураджай» апладысментнаў. Вліскучымі былі яго мікраролі ў «Клапе» паводле п'есы У. Маякоўскага. Ён быў там і п'яніцай, і шведкім ільвом, і экскантрычнай бабуляй, на якую нельга было глядзець без смеху...

У апошнія гады ўсё часцей прыходзіць да Мікалая Цішчакіна высокія творчыя дасягненні. У Маскве, на сцэне тэатра імя Масавета, дзе сёлета гастраліравалі коласаўцы, акцёр бліскача паказаў сябе ў чатырох буйных ролях. Дзве з іх — цэнтральныя: Тага («Заюканы апостал» А. Макайніка) і Жора Сыч («Украіні кодэкс» А. Петраскевіча). У спектаклях, дасканала пастаўленых А. Смеляковым і Б. Эрынным, Цішчакін стварае рэзка адмоўныя вобразы. Яны ў аснове быццам бы і падобныя, таму выканаўцу лёгка было паўтарыцца. Гэтага не адбылося. Інтэлігентны, крыху стомлены, іранічны, глыбока перакананы ў сваім цынчным крэда — такі Тага. І нахабны жулік, прынышпы дармад, валушчы мещанін «з запатрабаваннямі» — такі Жора Сыч — Пер Прысыпкін нашага часу.

Там жа, у Маскве, на камернай сцэне, з поспехам прайшоў спектакль «Шахматы» па п'есе польскага драматурга С. Граховляка. Тэатразнаўцы высока ацанілі работу Цішчакіна ў ролі лакея — драпежнага хамелеона, які мяняе аблічча не столькі для самаабароны, колькі для таго, каб спрытней укусіць. І ўкус яго часцей за ўсё смяртэльны.

Хочацца сказаць і пра ўменне артыста ствараць вострасатырычныя, сацыяльна акрэсленыя характары — Чарнявы ў «Энергічных людзях» В. Шукшына: як тут дакладна вывераная ступень гратэску, бязлітаснае выкрыццё зла і ў той жа час абмяляваны канкрэтны чалавечы характар.

Сёння Мікалай Цішчакін — адзін з вядучых акцёраў Дзяржаўнага драматычнага тэатра імя Якуба Коласа. І хоць да апошняга часу ў некаторых рэцэнзіях яго па інерцыі ўсё яшчэ называюць сярод «маладых коласаўцаў», будзем нарэшце дакладнымі: чалавек пераступіў рубж сталасці. Цішчакін належыць сярэдняму, найбольш адказнаму пакаленню калектыву, якому выпадала на долю ўспрыняць лепшыя традыцыі заснавальнікаў тэатра і неспі іх далей, перадаваць моладзі, захоўваючы і памнажаючы славу віцебскай сцэны.

С. БУТКЕВІЧ.

Віцебск.

ДЭБЮТ-76

КАЛІ МАРА ЗДЗЯЙСНЯЕЦА

Багаты на прэм'еры сёлетні сезон. Пападаваў і шэраг дэбютаў маладых спевакоў на сцэне сталічнага тэатра оперы і балета.

Асабліва цікавае ў меламаў выклікала выступленне ў партыі Маргарыты Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі імя А. В. Луначарскага (клас дацэнта Т. Ніжнінавай), маладой спявачкі Раісы Прашко. Да гэтага часу яна ўваходзіла ў стажыровачную групу і выступала ў невялікіх партыях опернага рэпертуару: Брыгіта («Аіда»), Дэльчына («У буру»), Жрыца («Аіда»), Воляга («Русалка») і г. д. Выступленні ў гэтых партыях прынеслі спявачцы ўпаўненасць і далі творчы вопыт. Наогул, оперны артыст многае чэрпае ў эпізодах і масоўках, калі далучаецца да сцэнічнага майстэрства. Да ўвасаблення вобраза Маргарыты Р. Прашко прыйшла ўжо з пэўным разуменнем сцэнічных анцэрскай задач.

Слухаючы аднойчы выступленне Р. Прашко ў партыі Волягі з «Русалкі», вопытны і чулы дырыжор тэатра І. Абраміс звярнуў увагу на добрыя вакальныя дадзеныя, на моцны і чысты голас (лірычнае сапрама) цэлага тэмбру, вялікую музыкальнасць, артыстычнасць маладой спявачкі і прапанаваў рыхтаваць ёй партыю Маргарыты. Мара будучай салісткі сустрэлася з пажаданнем чалавекі, які нібы «збоку» ўбачыў артыстку ў вобразе, разгадаў яе творчыя магчымасці.

Пачалася напружаная, амаль двухгадовая праца Р. Прашко над роляй і яе сцэнічным увасабленнем з рэжысёрам гэтай паставоўкі С. Штэйнам...

Незвычайна ўсхваляваная цёплага сяброўскага атмасфера пачавала ў той кастрычніцкі вечар у глядзельнай зале і на сцэне Дзяржаўнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета БССР. Выступленне спевака ў новай адказнай партыі — заўсёды адказная з'ява. А тут Р. Прашко ўпершыню спявае партыю Маргарыты, якая па праву лічыцца адной з самых складаных партый лірычнага сапрама, вымагае ад выканаўцы шырокай кантылены і амаль каларатурнай тэхнікі, сталага акцёрскага майстэрства. Тут патрэбна ўменне размеркваць сілы, дыханне, асабліва воля і сабранасць.

Р. Прашко дакладна і тэмпераментна перадае асноўныя супярэчнасці вобраза — барацьбу сапраўднага каханя з дагматычнай царкоўнай мараллю.

З першых хвілін з'яўлення на сцэне Р. Прашко — Маргарыта вабіць непасрэднасцю, вострастой і шчырасцю ўвасаблення сцэнічнага вобраза. Яна падкрэслівае паэтычнасць, жаночае характэр душы гераніі, якая адчувае прыніт царкоўных забабонаў. Тым больш цікава ўспрымаецца ў яе трактоўцы кантраст-

ная сцэна ў садзе (другі акт), дзе шчаслівая Маргарыта быццам прасветлена свабодным пачуццём: яна ўпершыню пакахала! Ёй адкрыўся новы свет! І артыстка ўпаўнена пераадолявае ўсе вакальныя цяжкасці ў вядомай ары з жэмчугам.

Новымі гранямі ўзбагачаецца вобраз Маргарыты ў адной з кульмінацыйных сцэн оперы — у яе дуэце з Фаустам: на змену першым хвілінам балівасці, унутранай барацьбе ўрываецца поўныя страці. Голас Р. Прашко гучыць насычана, моцна, дынамічна. Яна дэманструе і ўменне «ныць» у паўзах.

Сапраўднай спявачкай і антрысай паказала сябе Р. Прашко ў сцэне ля храма. У сцэне ў цяжкіх, якая даведзена выканаўца да трагічнага гучання, спявачка знайшла шэраг тоніх і яркіх фарбаў, нюансаў, каб перадаць вар'яцтва сваёй гераніі і кантрастны пераход да прасвятлення ў сядомасці Маргарыты. Пшчотна, натхнёна гучыць яе голас ва ўспамінах пра першую сустрэчу з нахам. Яна быццам саграецца і вяртаецца да жыцця ад цёплым Фауста. Умела карыстаецца тут Р. Прашко нюансамі піанісіма. Гэта, безумоўна, лепшая сцэна ў яе выкананні.

Належным партнёрам, які дапамагаў ёй прасвісі спектакль, быў лаўрэат міжнароднага конкурсу, заслужаны артыст БССР А. Руткоўскі ў партыі Фауста.

Свой поспех Р. Прашко павінна падзяліць і са сваімі настаўнікамі — з дырыжорам І. Абрамісам, рэжысёрам С. Штэйнам, канцэртмайстрамі Н. Ражковай і Н. Парадоўскай. Творчае давер'е мастацкага кіраўніцтва тэатра і пэўная рызыка апраўдалі сябе: слухачы выключна цёпла сустрэлі дэбютнае выступленне маладой спявачкі ў партыі Маргарыты.

Салістцы даручана партыя Эльзы ў оперы «Лэагрын» Р. Вагнера. А гэта—

адна з самых складаных партый сусветнага сапраўднага рэпертуару. Я ўпаўненна, што такая работа з'явіцца этапам у станаўленні самабытнай артыстычнай індывідуальнасці. У перспектывым плане спявачкі — партыі Чыа-Чыа-Сан у аднайменнай оперы Д. Пучыні і Мікаэлы ў «Кармі» Ж. Бізэ. Марыш Р. Прашко і аб Дэздэмонэ ў «Атэла» Д. Вердзі. Пры вялікай працаздольнасці маладой артысткі, творчай апантанасці і падтрымцы калектыву гэтыя ролі стануць яскравым сведчаннем яе мастакоўскага росту.

Ю. УЖАНЦАУ,
заслужаны артыст БССР, загалчык
кафедры опернай падрыхтоўкі
Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі
імя А. В. Луначарскага.

ЭКЗАМЕН НА СТАЛАСЦЬ

Трэці тур Усесаюзнага фестывалю самадзейнай мастацкай творчасці працоўных прыйшоў на Мінішчыну. Дзесяткі хораў і ансамбляў песні і танца, духавых і эстрадных аркестраў, танцавальных і драматычных

калектываў, мастацкіх агітбрыгад на працягу двух дзён дэманстравалі сваё майстэрства.

Перад членамі аўтарытэтнага журы і шматлікай публікай трымалі экзамен самадзейныя артысты, якія моцна пасябралі з задушэўнай песняй, агністым танцам, мастацкім словам.

Сярод іх людзі розных узростаў, розных прафесій. Спяваюць, танцуюць, дэкламуюць, іграюць у спектаклях рабочыя і хлебаробы, урачы, настаўнікі і інжынеры. Кожны з іх сваю працу спалучае з захапленнем любімым мастацтвам, якое прыносіць ім эстэтычнае задавальненне, духоўна ўзбагачае.

Цяпер самадзейныя артысты раз'ехаліся па дамах. Будуць новыя рэпетыцыі, новыя канцэрты перад удзячнымі слухачамі.

Сцена з «Прымакоў» Я. Купалы ў выкананні артыстаў драматычнага калектыва Бярэзінскага раённага Дома культуры.

Выступае хор калгаса «Нёман» Стаўбцоўскага раёна.

Драматычны калектыў Астрашчыцка-Гарадоцкага сельскага Дома культуры паказаў спектакль па п'есе А. Макавіча «Трыбунал».

Фота Ул. КРУКА.

ПЕСНЯ НА П'ЕДЭСТАЛЕ

Пеўчы горад. Такую славу здаўна набыў Магілёў. І заканамерна, што ў адзін з летніх дзён кожнага года ён становіцца «пеўчай сталіцай». У горад на Дняпры з'язджаюцца хоры і капэлы, ансамблі і аркестры з абласцей Беларусі, з Расійскай Федэрацыі, Украіны, Прыбалтыкі, каб разам з пяцітысячным зводным хорам Магілёва адкрыць сонечнае свята песні.

Напэўна, справядліва будзе лічыць носьбітам пеўчых традыцый народную харавую капэлу гарадскога Дома культуры. Менавіта гэты калектыў вось ужо тры дзесяцігоддзі з'яўляецца нястомным прапагандыстам песні. Ад капэлы, нібы парасткі ад дрэва, пайшлі ў рост многія харавыя калектывы Магілёўшчыны.

Флагман магілёўскіх спевакоў бліскава вытрымаў складаны экзамен трэцяга тура фестывалю. Гарадская капэла пад кіраўніцтвам Аляксея Бянько парадавала высокай вакальнай культурай, прафесіянальнасцю ў лепшым сэнсе слова. Калектыў валодае ўменнем цалкам захапіць песняй слухачоў, перадаць яе настрой, узвесласць. Гэты самабытны почырк капэлы адчуваўся ў кожным творы, які яна выконвала. Якое мноства адценняў перадае хор пры выкананні сла-

вутаў народнай песні «Уніз па матухне, па Волзе!» Жартаўліва і жвава гучыць народная песня «Венікі». Глыбокае ўражанне зрабілі «Песня аб Дняпры» М. Фрадына і «Балада аб салдаце» М. Пяскова, «Крыніцы» Ю. Семянякі, беларускія народныя «Ой, загуду», «Козачка».

— Магілёўская харавая капэла — адзін з самых цікавых і вядомых мне самадзейных пеўчых калектываў, — сказаў прафесар Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі імя А. В. Луначарскага, заслужаны дзеяч мастацтваў БССР В. Роўда.

Конкурс акадэмічных хораў вызначыў яшчэ адзін лепшы калектыў — таксама з Магілёва. Гэта харавая капэла Дома культуры аўтамабільнага завода імя С. М. Кірава пад кіраўніцтвам Інесы Аляхновіч. Калектыў малоды. Ён хутка набраў сілу і быў удастоены звання народнага. Хор добра авалодаў майстэрствам акадэмічнага спявання. У рэпертуары яго — пераважна беларускія мелодыі. Капэла натхнёна выканала песню Ю. Семянякі на вершы П. Броўкі «Слухайце, людзі», народную «Там, каля млына». Гучалі таксама рускія, украінскія і

малдаўскія песні. Народныя творы капэла выконвала па канонах акадэмічнага спявання.

Прыемна адзначыць, што Бабруйск таксама становіцца горадам песні. На трэцім туры фестывалю добрае ўражанне зрабіла выступленне старэйшай народнай харавой капэлы Дома настаўніка. Выкананне песні кампазітара Ю. Семянякі і паэта А. Бачылы «Ленінская праўда расцвітае», як адзначыў старшыня журы, народны артыст СССР Г. І. Цітовіч, вызначаецца глыбокім пранікненнем у сутнасць твора, урачыстасцю, цікавай нюансроўкай.

Паспяхова выступіў на фестывалі мужчынскі хор Бабруйскага машынабудаўнічага завода імя У. І. Леніна пад кіраўніцтвам Аляксандра Куцэнка.

Шырокую праграму прадставіў на конкурсе хор абласной бальніцы пад кіраўніцтвам Аляксандра Мысава. У прыватнасці, спадабалася выкананне песні В. Мурадэлі «Чырвоная Прэсня» і «Паланез» М. Агінскага.

Разам з акадэмічнымі хорамі на праглядзе выступалі таксама вакальныя ансамблі і салісты.

Выразна і цікава прагучала вакальнае трыо Бяльніцкага раённага Дома культуры (кіраўнік Валентіна Абраменка). Дзяўчаты з добрымі вакальнымі дадзенымі, тонка, стрымана перадалі своеасаблівы

каларыт беларускай народнай песні «Што за месяц, што за ясны».

Добра выступіў жаночы вакальны ансамбль Магілёўскага культурна-асветнага вучылішча імя Н. К. Крупскай. У іх выкананні спалучаецца добрая тэхніка і высокая эмацыянальнасць: гэта асабліва тычыцца «Балады аб маці» А. Фельдмана і беларускай народнай песні «Як пагнала бабуленька куранятак пасвіць».

Сярод салістаў вялікую цікавасць выклікаў рабочы Беларускага пшанічнага камбіната Сяргей Метнер. З вялікім пачуццём ён выканаў вядомы раманс «Гары, гары, мая зорка» П. Булахава.

Зразумела, не ўсё, што паказалі акадэмічныя хоры і вакальныя ансамблі, добра. Былі пралікі ў падборы рэпертуару. У гэтым можна папракнуць, напрыклад, вакальны калектыў бабруйскіх настаўнікаў. А вось вакальны ансамбль «Сінтэз» Дома культуры вытворчага аб'яднання «Хімвалакно» сапсаваў добрую песню «Там, удалечыні, за ракой» грамады суправаджэннем электрагітар...

За час фестывалю на Магілёўшчыне нарадзілася шмат цікавых калектываў. Застаецца пажадаць артыстам-аматарам авалодаць культурай спявання, або як сказаў прафесар В. Роўда:

— Вакал, вакал і лічэ раз вакал.

Я. РЭЗНІКАЎ.

Магілёў.

У СВАІМ інтэрв'ю «Помніць, паважаць, берачы», дадзеным «Літаратуры і мастацтва» (№ 48), І. Ф. Клімаў узяў, у прыватнасці, пытанне аб захаванні помнікаў архітэктуры і, менавіта, старажытнага цэнтра Мінска — «верхняга горада».

Сёння мы прапануем увазе чытачоў артыкул, які развівае далей гэтую тэму.

Стары горад. Вузкія, звільстыя вулкі, брукаваныя буйнымі каменнем. Неважкія двух-трохпавярховыя дамы, глухія сцены манастыроў, унутраныя дворыкі, стромкія вежы касцёлаў і цэркваў. Складаны рэльеф, выгіны

Самая старая частка Мінска — «Замчышча» (XII—XV стст.) з прылягаючымі вуліцамі была забудавана ў працэсе рэканструкцыі Мінска ў другой палове 50-х гадоў. Праўда, «Замчышча» папярэдне раскапалі, так што для археалогіі беззваротных страт няма — проста горад страціў бачнае ўвасабленне 2—3-х першых стагоддзяў сваёй гісторыі.

Зразумела, пра мінскае «Замчышча» можна прачытаць у тых-сіх кнігах. Але які госць сталіцы, паглядзеўшы на аўтобусную станцыю і прыземісты Дом спорту («Працоўныя рэзервы»), паверыць, што яшчэ гадоў 25 назад тут узвышалася «Замчышча» — цэнтр горада XII стагоддзя з валамі не ніжэй гэтага «Дома»?

XVIII стагоддзі, карыстаюцца або павінны карыстацца некаторымі прывілеямі.

Такім чынам, што можна сказаць пра гісторыка-архітэктурныя каштоўнасці ўчастка старога Мінска, які захаваўся?

Несумненна, што яго планіровачная структура — узаемныя суадносіны плошчы Свабоды і вуліц Бакуніна, Герцэна, Інтэрнацыянальнай, Рэвалюцыйнай і Музычнага завулка (будзем гаварыць толькі пра вуліцы, дзе захавалася старая забудова) — склалася, самае позняе, у XVI стагоддзі. Сведчанне гэтаму — незвычайныя абрысы манастырскіх ансамбляў, пабудаваных у XVII стагоддзі, планіроўка

та пра гэта сведчылі ўмовы ўсесаюзнага конкурсу на праектаванне Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы, які адбыўся ў канцы 1975 г.

Ці не паўтараецца гісторыя зносу вуліцы Нямігі і прылягаючых кварталаў? Не знайшлося калектыву архітэктараў, якія пайшлі б па шляху, праўда, складанаму, але і адзіна прымальнаму ў дадзенай сітуацыі — стварыць новую стратэгію архітэктуры, «абыграць» старую забудову і арганічна зліць з ёю новую, сучасную.

Можна ўспомніць яшчэ адну акалічнасць — прадстаўленыя праекты, расчышчаючы вуліцы Нямігі, усё ж захоўвалі забудову вуліцы Астроўскага ў якасці «запаведніка». Але з восені 1975 года паціху, явчымым парадкам, пачалі зносіць і яе.

Нарэшце, самае галоўнае — услякому рашэнню па зносу ці захаванню забудовы старога горада павінна папярэднічаць стараннае абследаванне кожнага дома, які захаваўся, абследаванне, што праводзіцца афіцыйнымі арганізацыямі, па афіцыйнаму заказу. І толькі маючы на руках вынікі такога абследавання і правёўшы абмеркаванне іх з шырокай грамадскасцю горада, праектныя інстытуты маюць права вырашаць лёс гэтага раёна.

А між тым, абследаванне не будзе бескарысным. Не кажучы ўжо пра касцёлы, манастыры і цэрквы, можна назваць шмат дамоў, гісторыя якіх выходзіць да XVIII ст., што даказваецца іх архітэктурна-стылістычнымі асаблівасцямі. Гэта так званы «Дом Масонаў» па Музычнаму завулку, дом № 8 па вул. Герцэна, дамы №№ 31 і 21 па вул. Інтэрнацыянальнай, дамы на плошчы Свабоды і некаторыя іншыя.

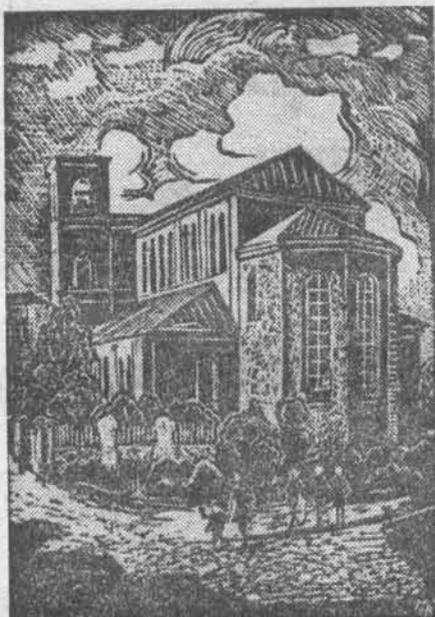
Кожны з будынкаў старога Мінска і культурнага збудавання з іх складаным, шматвежавым сілуэтам, і асобныя групы жылых будынкаў, уяўляюць сабою самастойную мастацкую каштоўнасць і выклікаюць у памяці вобразы сярэднявечага горада, пачуцце векавой спадчыны пакаленняў.

Не гаворачы ўжо пра больш даўнюю гісторыю, гэты раён асабліва дарагі нашаму гораду яшчэ адным: менавіта плошча Свабоды — сведка рэвалюцыйных выступленняў рабочага класа Беларусі, сведка ўстанаўлення ў нашым горадзе Савецкай улады, барацьбы савецкага народа за стварэнне новага грамадства. Многія дамы старога горада звязаны з гераічнай дзейнасцю падпольшчыкаў у дні вайны. Гісторыя Мінскага падполля яшчэ недастаткова вывучана, і захаванне раёна старога Мінска таксама дапаможа і ў гэтым. На многіх дамах яшчэ могуць быць устаноўлены мемарыяльныя дошкі, што напамінаць падрастаючаму пакаленню аб падзеях, забываць пра якія не мае права ніхто і ніколі.

Р. БАРАВОЙ,
гісторык.

ПРАБЛЕМЫ, МЕРКАВАННІ, РОЗДУМ

СЕМ РАЗОЎ А ДМЕРАЙ...

Гэты помнік архітэктуры XVIII стагоддзя і цыпер стаіць на рагу вуліц Астроўскага і Нямігі.
Гравіюра А. ТЫЧЫНЫ.

рані надаюць абліччу гэтага месца непаўторную індывідуальнасць.

Музейныя экспазіцыі ў старажытных манастырскіх «мурах», утульныя кафэ, антыкварныя і кніжныя магазіны, мастацкія і рэстаўрацыйныя майстэрні; жалезныя каваныя ліхтары, дубовыя дзверы... Такой хочацца ўявіць сабе гэтую старую частку Мінска.

Задача захавання неважкіага ўчастка «старога горада» і ператварэння яе ў музейна-археалагічную зону на даным этапе развіцця Мінска надзвычай актуальная.

Вядома, што ў век бурнага тэхнічнага прагрэсу захаванне і развіццё цэнтру вялікіх гарадоў, якія маюць векавую гісторыю, сутыкаецца з мноствам сур'ёзных праблем. Як правіла, гэтыя праблемы паспяхова вырашаюцца — дастаткова прывесці ў прыклад аднаўленне «Старога Мясца» ў Варшаве, горадабудаўнічы рашэнні архітэктараў Вільнюса, Каўнаса, Таліна, Уладзіміра і многіх іншых гарадоў. Але, можа быць, Мінск і не мае падстаў прэтэндаваць на ролю горада-музея? Ці засталася ў Мінску (ды і ці было?) што-небудзь каштоўнае ў гісторыка-архітэктурных адносінах? «Нешта я пра такое не чуў», — скажа каторы чытач. І будзе мець рацыю — сапраўды не чуў. Пра Варшаву чуў, пра Вільнюс чуў, пра Талін, Рыгу, Каўнас, нават пра Гродна чуў, а вось пра Мінск — не. Затое ён ведае, што Мінск пасля Вялікай Айчыннай вайны ляжаў у руінах і быў нанова адбудаваны, г. зн. прадстаўляе сабою ў архітэктурных адносінах цалкам новы горад з сучаснай забудовай.

Разбяромся спачатку з першым пытаннем — ці засталася? Так, Мінск вельмі пацярпеў ад варварства нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Але гістарычны цэнтр горада, які склаўся ў XII—XV і XVI—пачатку XIX стагоддзяў (раён плошчаў 8 Сакавіка і Свабоды), уцалеў амаль увесь.

«Першай і галоўнай умовай творчай работы сучаснага архітэктара, накіраванай на захаванне гістарычнага аблічча старажытнага горада, з'яўляецца абавязковае вылучэнне шляхам рэстаўрацыі старажытных будынкаў, сродкамі новай забудовы або хаця б планіроўкі першапачатковага «цэнтру такога горада. Відаць, вялікай памылкай рэканструкцыйных работ у Мінску было поўнае ігнараванне гэтага патрабавання, у выніку чаго месца ўзнікнення горада, яго старажытнае «Замчышча» засталася «не абыграным» у новым генеральным плане».

(Я. Міхайлоўскі, «Планіроўка горада як помніка архітэктуры». Зборнік: «Помнікі архітэктуры і сучасная гарадская забудова» М., 1973, стар. 42).

Да гэтага часу застаўся апошні і ледзь ці не самы важны і цікавы раён старога Мінска — вуліцы Бакуніна, Герцэна, Інтэрнацыянальнай, Музычнага завулка — з аднаго боку плошчы Свабоды і вуліцы Рэвалюцыйнай і Камсамольскай — з другога.

Але тут я чую і такія прэрэчэнні: «Ну так, была перапланіроўка, зносілі вуліцы, але што зносілі? — Каменныя халупы!» — як адазваўся аб іх адзін з нашых архітэктараў. Мабыць, яму бліжэй планіроўка мікрараёнаў, як больш адзіная і ўпарадкаваная. У гэтым плане стары Мінск не вытрымлівае ніякай крытыкі. Аднак...

«Гарады Украіны і Беларусі... надзвычай цікавыя. Амаль кожны з іх унікальны і заслугоўвае самага сур'ёзнага даследавання, таму што ў кожнага ёсць не толькі свой твар».

(Г. Манеў, «Рысы своеасаблівасці ў структурах гарадоў усходніх і заходніх славян». «Архітэктурная спадчына», № 23, М., 1975, стар. 13).

Несумненна, будаўніцтва мікрараёнаў не толькі непазбежнае, гэта адзін з аптымальных шляхоў развіцця такога буйнога гарадскога арганізма, як Мінск. Аднак, прымушае задумацца адно супаставленне: архітэктары Вільнюса, горада, дзе не знеслі ні кавалачка велізарнага (у параўнанні з Мінскам), старога горада, будуюць мікрараёны, высокая якасць архітэктурна-планіровачнага вырашэння якіх адзначана Ленінскай прэміяй.

Аднак, нават «каменныя халупы» (як, між іншым, і драўляныя), калі толькі яны пабудаваны хоць бы ў

якіх адпавядае размяшчэнню вуліц і завулкаў, што склалася да таго часу.

«На гэтай цэнтральнай плошчы (Верхняя гандлёвая плошчы — плошчы Свабоды) і ў непасрэдным яе акружанні ў XVII—XVIII стагоддзях былі пабудаваны важнейшыя будынікі феадальнага Мінска».

(Праф. Ю. Ягораў, «Да пытання аб горадабудаўнічай гісторыі Мінска ў XVII, XVIII і 1-й палове XIX стагоддзя».

«Известия АН БССР», № 3, 1955 г., стар. 19).

Частка гэтых будынкаў яшчэ стаіць — Петрапаўлаўская царква пачатку XVII ст., мужчынскі і жаночы бернардынскія манастыры сярэдзіны XVII ст. з касцёламі; таго ж часу корпус мужчынскага і жаночага базіліянскага манастыра (па вул. Энгельса), кафедральны касцёл пачатку XVIII ст. (ДСТ «Спартак»).

Гэтыя два касцёлы, як і царква, маюць статус помнікаў архітэктуры і захоўваюцца дзяржавай. Менш ясна юрыдычнае становішча манастырскіх будынкаў, якія па сутнасці прадстаўляюць адно цэлае з касцёламі.

Ну, а як жа з жыллёвай забудовай гэтага раёна? Існуючыя праекты рэканструкцыі цэнтру Мінска не прадугледжваюць яго захавання. Менаві-

Былыя гандлёвыя рады на плошчы Свабоды г. Мінска. Мал. А. ТЫЧЫНЫ.

УРОКІ КРАЯЗНАЎСТВА

Удача мая межавалася з промахам: я знайшоў прафесара Лунгерсгаўзена, але яго ўжо не было ў жывых. Дзіўна, што жыў ён у адзін час з намі, але мы аб ім нічога не ведалі. А калі б яго паклікалі крышку раней, ён, здаецца, адгукнуўся б як стары, верны, нязменны сябра. У яго, напэўна, быў патхнёны голас і добрае сэрца. Ён выкладаў навуку аб зямлі і адным з першых праводзіў палывыя геалагічныя даследаванні ў нашай рэспубліцы.

Прафесарам Ф. В. Лунгерсгаўзенам зацікавілася БелСЭ — пайшлі запытанні ў розныя навуцальныя цэнтры і інстытуты краіны. Прафесар Дзмітрый Мікалаевіч Фіялкоў з Томска паведаміў:

«Гэта было не менш чым 15 гадоў назад. Я вечарам прагуляваўся па беразе ракі ў горадзе Бійску і сустрэў паважанага старога. Я спыніў яго, разгаварыліся, я пабыў у яго простым драўляным доміку. Гэта быў прафесар Бійскага педагагічнага інстытута Лунгерсгаўзен...»

Фрыдрых Вільгельмавіч Лунгерсгаўзен нарадзіўся 12 мая 1884 года. Яго бацькі паходзілі з павольскіх немцаў. Бацька — садоўнік, працаваў больш за трыццаць гадоў на найму і памёр, калі Фрыдрых быў яшчэ падлеткам.

Нялёгка быў для Лунгерсгаўзена шлях у навуку, але ён не спыняўся і, закончыўшы класічную гімназію ў Тамбове, паступіў на аддзяленне прыродазнаўчых навук фізіка-матэматычнага факультэта Маскоўскага ўніверсітэта. Спецыялізаваўся ў галіне геалогіі пад кіраўніцтвам акадэміка А. П. Паўлава.

Пачынаючы са студэнцкіх гадоў, Фрыдрых Вільгельмавіч да пачатку першай светскай вайны займаўся палывымі

геалагічнымі даследаваннямі.

Саратаўская, Тульская, Екацярынаслаўская, Тамбоўская губерні — такая геаграфія яго даследаванняў. З 1912 па 1918 год ён выкладаў геаграфію і прыродазнаўства ў губернскай мужчынскай Тамбоўскай гімназіі. Пасля Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі Лунгерсгаўзен прыняў актыўны ўдзел у

арганізацыі «народнага ўніверсітэта» ў Тамбове. Лекцыі чытаў не толькі ў гэтым універсітэце, дзе быў старшынёю савета, але і ў Ваенна-Камуністычным універсітэце і губсаўпартшколе, выкладаў у педагагічным і сельскагаспадарчым інстытутах.

Энергія Фрыдрыха Вільгельмавіча можна было пазайздросціць. Пераехаўшы ў 1923 годзе на прапанову Савецкага ўрада ў Беларусь, ён заняўся прафесурай у Горацкім сельскагаспадарчым інстытуце, які неўзабаве быў ператвораны ў Беларускае сельскагаспадарчае акадэмію, і аднавіў свае геалагічныя работы. Ён вывучаў геалагічную будову Горацкага, Аршанскага і іншых раёнаў, што размяшчаны ў басейне Заходняй Дзвіны, а таксама займаўся вывучэннем будовы петраў Беларускай зямлі ў цэлым.

Узначальваючы кафедру геалогіі, гідрагеалогіі

і мінералогіі БСГА, Фрыдрых Вільгельмавіч неўзабаве заняў вядучае месца сярод беларускіх геологаў. У сваіх навуковых працах і, напэўна, лекцыях, якія ён нястомна чытаў не толькі ў аўдыторыі акадэміі, але і публічна ў іншых гарадах, Лунгерсгаўзен тлумачыў асаблівасці геамарфалогіі і геалогіі рэспублікі, дзе ўсё, што калісьці ляжала на паверхні, згладзілася ледавіком, які не адзін раз «прасаваў» нашу зямлю. Ледавік пакрыў сваімі наносамі і замураваў больш старажытныя слаі парод. Таму Фрыдрых Вільгельмавіч быў педалёка ад ісціны, калі адзначаў, што адкрыць повяя гарызонты і новыя карысныя выкапні ў беларускіх петрах не дазваляе толькі тэхніка.

З 1926 года прафесар Лунгерсгаўзен узначальваў «Навуковае таварыства па вывучэнню Беларусі», чытаў шмат лекцый пра гісторыю зямлі і геалагічныя з'явы ў прыродзе, выбіраўся правадзейным і ганаровым членам шматлікіх краязнаўчых таварыстваў, дэпутатам у мясцовыя Саветы. Ф. В. Лунгерсгаўзен быў правадзейным членам Інстытута Беларускай культуры. Ён аўтар дапаможніка для студэнтаў і першай сістэматычнай працы па петрах рэспублікі — «Уводзіны ў геалогію Беларусі».

Фрыдрых Вільгельмавіч любіў выкладчыцкую і прафесарскую працу, якой аддаў больш за сорак гадоў свайго жыцця. З Беларусі ён выехаў у 1934 годзе. Па стану здароўя ўрачы рэкамендавалі яму больш сухі клімат. Працягваў працаваць у Саратаўскім педагагічным інстытуце, а ў пачатку вайны быў пераведзены ў Бійск, дзе і выйшаў на пенсію ў 1957 годзе.

На здымку: Ф. В. Лунгерсгаўзен.

В. ЯКАВЕНКА.

«КНИЖНАЯ страсть — высокая страсть. Збирание библиотек — это рост нашей души, рост нашего интеллекта; участие в работе добровольного библиофильского объединения — это и духовная асалода, и духовная обогащение...»

Гэтымі словамі завяршаецца унікальная ў сваім родзе кніга, якая выйшла ў Маскве ў 1971 годзе, — «История советского библиофильства». Памяці яе аўтара, вучонага-філолага з сусветным імем, члена-карэспандэнта АН СССР Паўла Навумавіча Беркава было прысвечана

дальнікі, хавальнікі, збіральнікі і прадаўцы кніг. Такі падыход дазволіў яму стварыць у літаратуразнаўстве і кнігазнаўстве новы напрамак, аб'яднаць гэтыя дзве галіны, паводле слоў акадэміка Д. С. Ліхачова, унесці ў вывучэнне літаратуры «кніжную пэўнасць».

У дакладзе вядомага мінскага бібліяфіла інжынера А. Судзянкова была дадзена ацэнка Беркаву як спецыялісту, які ўпершыню сфармуляваў асноўныя паняцці бібліяфілія. Асабліва падрабязна спыніўся дакладчык на заслугах Бер-

вук БССР. Пра гэту ўнікальную калекцыю, што налічвае звыш 17 тысяч друкаваных адзінак, расказала загадчыца аддзела рэдкіх кніг і рукапісаў ФБАН БССР Л. Збралевіч. Цяпер бібліятэка Беркава знаходзіцца ў стадыі бібліяграфічнай апрацоўкі. Неўзабаве картачкі з шыфрам «КБ» (калекцыя Беркава) з'явіцца ў генеральным каталозе бібліятэкі і кнігі вучонага набудуць новых чытачоў.

У аднас Чытанніў паступілі прывітанні ад вядомых бібліяфілаў краіны — А. Ласунскага з Варонежа і А. Сідарава

«ЁН УМЕЎ БАЧЫЦЬ У КНІЗЕ ЧАЛАВЕКА...»

чарговае пасяджэнне Мінскага гарадскога клуба кнігалюбаў.

Сёлета ў снежні вучонаму магло б споўніцца восемдзесят... Усяго некалькі гадоў не дажыў Павел Навумавіч да стварэння Усесаюзнага таварыства кнігалюбаў, пра якое ён марыў. Імя Беркава добра вядома кожнаму сапраўднаму бібліяфілу, на кніжнай паліцы якога, акрамя «Истории советского библиофильства», стаіць яго «Русские книголюбцы».

Вучоны з незвычайна шырокімі інтарэсамі — літаратуразнаўца, гісторык тэатра і журналістыкі, кнігазнаўца, тэксталаг, бібліяказнаўца, археограф, палеограф, лексікограф, буйнейшы знаўца рускага грамадства XVIII стагоддзя ва ўсіх яго культурных аспектах, — ён «спусціўся» з акадэмічных вышынь, «унізіўся» да бібліяфільскай тэмы, таму што убачыў у ёй важную грамадскую з'яву. У бібліяфілія і гісторыяграфіі літаратуры Беркава перш за ўсё цікавілі менавіта самі літаратуразнаўцы, перакладчыкі, рэдактары, аўтары, ула-

ва ў вывучэнні экслібрыва.

Павел Навумавіч быў даўнім і верным сябрам і настаўнікам беларускіх літаратуразнаўцаў. У Ленінградскім універсітэце ў свой час у яго вучыліся такія вядомыя нашы літаратуразнаўцы, як доктар філалагічных навук Ю. Пшыркоў, кандыдаты філалагічных навук В. Гапава, А. Коршунаў, В. Цімафеева; з успамінамі пра Беркава-педагога, пра яго ўдзел у падрыхтоўцы першага акадэмічнага выдання «Гісторыі Беларускай літаратуры» выступіў Ю. Пшыркоў.

Выдатна ведаючы гісторыю беларускай літаратуры, высока ацэньваючы творы Які Купалы, Якуба Коласа, Максіма Багдановіча, Беркаў уважліва сачыў за творчасцю сучасных беларускіх пісьменнікаў. Пра гэта гаварыў кандыдат філалагічных навук А. Мальдзіс, які пазнаёміў удзельнікаў Чытанняў з пісьмамі П. Н. Беркава да беларускіх літаратуразнаўцаў.

Асабістыя кнігі вучонага былі набыты фундаментальнай бібліятэкай імя Я. Коласа Акадэміі на-

з Масквы. Інфармацыю пра Чытанні, на якіх прысутнічалі кнігалюбы горада: бібліятэкары, вучоныя, студэнты, хочацца закончыць урыўкам з пісьма славутага вучонага-мастацтвазнаўцы, калекцыянера з сусветным імем, члена-карэспандэнта АН СССР Аляксея Аляксеевіча Сідарава: «Беркаў завяшчаў нам любіць, захоўваць, паважаш і вывучаць кнігу, яе збіральнікаў і сяброў. Ва ўсім гэтым ён быў пранікнёным піянерам... Ён умеў бачыць у кнізе чалавека, яго стваральніка, яго чытача і яго часовага ўладальніка. Работа з кнігай і над ёю была для яго справай грамадскага сумлення, уся яго дзейнасць была доказам гэтага. Яго ідэя аб аб'яднанні бібліяфілаў, аб стварэнні слоўніка савецкіх бібліяфілаў, здзяйсняецца на нашых вачах, і мы — асабіста, у прыватнасці — вешаем з Масквы сталіцу Беларусі з арганізацыяй Чытанняў, што прынялі светлае імя нашага агульнага сябра, настаўніка, выдатнага савецкага вучонага і абаяльнага чалавека».

Б. УЛАДЗІМІРАУ.

НАВІНЫ КУЛЬТУРЫ ЗА РУБЯЖОМ

РЫМ. У тэатры горада Балонья адбылася прэм'ера оперы М. А. Рымскага-Корсакава «Ноч перад калядамі». Гледачы цёпла сустрэлі оперу вялікага рускага кампазітара, упершыню пастаўленую на італьянскай сцэне.

ТРЫПАЛІ. Паказам мастацкага фільма «Вайна і мір» у лівійскай сталіцы пачаўся Тыдзень савецкага кіно. Лівійцы убачаць таксама фільм «Блакада», зняты па раманы А. Чакоўскага.

Мясцовы друн адзначае, што традыцыйны Тыдзень савецкага кіно паслу-

жыць далейшаму ўмацаванню адносін дружбы і супрацоўніцтва паміж Лівіяй і СССР.

БЯЛГРАД. Буйны прамысловы цэнтр Босніі і Герцагівіны горад Тузла стаў 18-м універсітэцкім цэнтрам Югаславіі. У гэтым горадзе ва ўрачыстай абстаноўцы адкрыты ўніверсітэт.

БУХАРЭСТ. У новымніім горадзе Алба-Юлія адкрыўся новы Дом культуры праф-

саюзаў. Яго галоўная зала разлічана на 600 глядачоў, спецыяльныя памяшканні прызначаны для розных выставак і работы гурткова. У распараджэнні наведвальнікаў бібліятэка з кніжным фондам, які перавышае 80.000 тамоў. Дом культуры ў Алба-Юлія толькі адзін з многіх, пабудаваных у рэспубліцы за апошнія гады. Румынскія прафсаюзы ўдзяляюць вялікую ўвагу ўзвядзенню грамадскіх будынкаў, разглядаючы іх як асноўныя

ачагі культурна-масавай работы ў гарадах і павятовых цэнтрах.

ДЭЛІ. Улады Дэлі пачалі ажыццяўленне праграмы па ліквідацыі непісьменнасці сярод рабочых прамысловых прадпрыемстваў. Гэта кампанія ахопіць налі аднаго мільёна чалавек. Пры кожным прамысловым прадпрыемстве Дэлі, пры школах адкрываюцца гурткі, дзе ў вольны час будуць вёсці заняткі настаўнікі і студэнты старшых курсаў навучальных устаноў Дэлі. Праграма разлічана на паўгода.

ТАСС.

«Литература и искусство» — орган Министерства культуры и правления Союза писателей БССР, Минск.

«ЛИТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарава, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адзнака сакратара — 33-44-04, аддзела грамадска-палітычнага жыцця і інфармацыі — 33-22-04, аддзела прозы і паэзіі — 33-24-62, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-24-62, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-21-53, аддзела выўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-24-62, аддзела пісем і масавай работы — 33-22-04, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэрыі — 23-77-65.

Рукпісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Аляксей АСПЕНКА.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Барыс БУР'ЯН,

Анатоль ГРАЧАНІКАУ, Юрый ГРЫГОР'ЕУ,

Канстанцін ГУБАРЭВІЧ, Ігар ДАБРАЛЮБАУ,

Васіль ІВАШЫН, Віктар КАВАЛЕНКА,

Аляксандр КАПУСЦІН (намеснік галоўнага рэдактара),

Уладзімір НЯФЁД, Віктар ПРАТАСЕНЯ,

Іраіда САНКОВА, Мікола ТКАЧОУ,

Юлія ЧУРКО, Віктар ШЫМУК (адказны сакратар),

Рыгор ШЫРМА.